

Y.Z.

A NIT IFJÚSÁGSZAKMAI FOLYÓIRATA

A KOHÉZIÓS POLITIKA JÖVŐJE

Navracsics Tibor

EURÓPA-ÉLMÉNYKÖZPONT BUDAPESTEN – BESZÉLGETÉS LŐVEI ANDREÁVAL

Kollár Dávid

EURÓPÉ PARTOT ÉR? AZ EURÓPAI KULTÚRA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KÉPZETEI A MAGYAR TÁRSADALOMBAN

Kollár Dávid

NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS

V. évfolyam 3. szám

2025/ 3. szám

FELELŐS KIADÓ:

Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség
Kovács Péter

FELELŐS KIADÓ SZÉKHELYE:

6726 Szeged, Fő fasor 11. I/6

FŐSZERKESZTŐ:

Kollár Dávid

SZERKESZTŐK:

Déri András
Heidl Sára
Gyorgyovich Miklós
Gyorgyovichné Koltay Elvira
Molnár Dániel
Pintér Kitti
Sövegjártó Virág

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR:

Kolozsvári Krisztina

KORREKTÚRA:

Gyorgyovichné Koltay Elvira
Pintér Kitti

TANÁCSADÓ TESTÜLET:

Bauer Béla
Pillók Péter
Székely Levente
Vajda Árpád

SZERZŐK:

Kollár Dávid
Kurucz Barnabás
Navracsics Tibor
Orbán Eszter

DESIGN, TÖRDELÉS:

Szánthó Boglárka

*A folyóiratban felhasznált fotók
az elements.envato.com
oldalról származnak.*

Minden jog fenntartva.

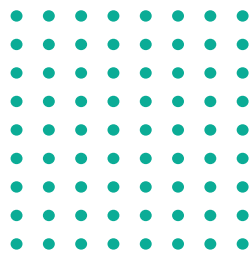
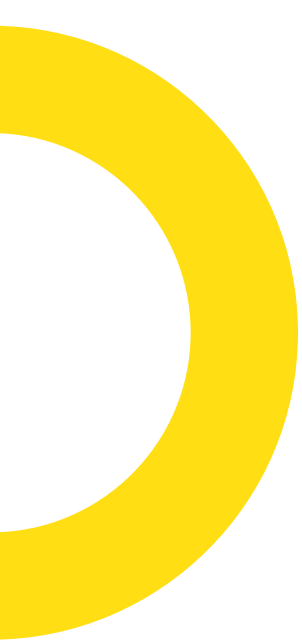
ISSN 2786-3069

NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS

Szakmai együttműködő partnerünk
a folyóirat megvalósításában a:

Kedves Olvasó!

Mit jelent ma európainak lenni? Hogyan viszonyulunk az Európai Unióhoz mint politikai projekthez, és hogyan a kontinens kulturális örökségéhez? Tematikus lapszámunk öt írása különböző nézőpontokból keresi a választ.

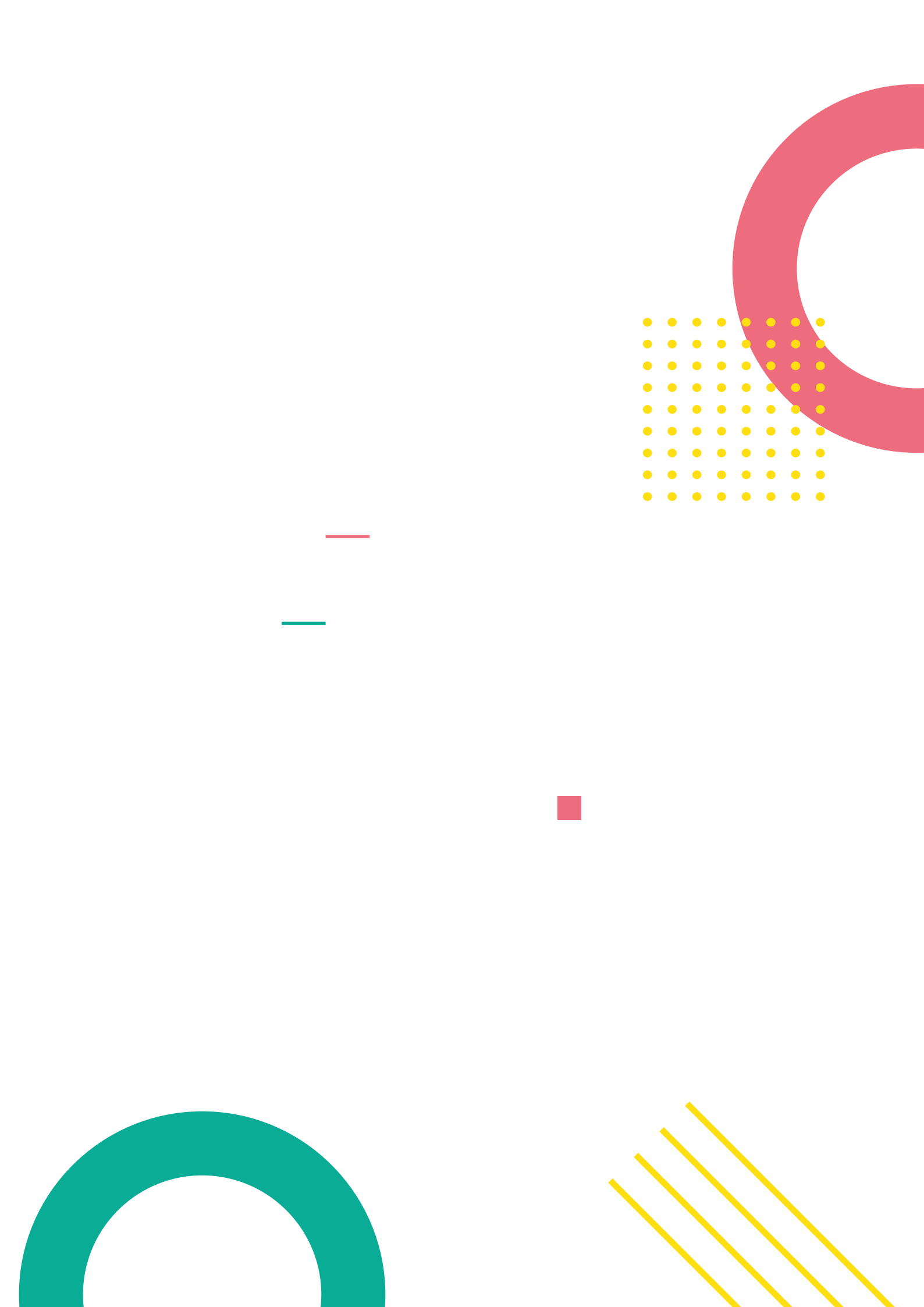
Lapszámunk nyitó tanulmánya azt vizsgálja, milyen spontán képzetek társulnak a magyar lakosság körében az „európai kultúra” és az „Európai Unió” kifejezésekhez, illetve hogy e két fogalom eltérő értelmezési logikája milyen feszültségeket hordoz. Lővei Andreával, az Európai Parlament Magyarországi Kapcsolattartó Irodájának vezetőjével készült interjúnkban a 2025 nyarán megnyílt budapesti Európa-élményközpontról esik szó, amely az európai demokráciát nem elmagyarázni, hanem átélhetővé tenni kívánja.

Navracsics Tibor a kohéziós politika jövőjét elemzi az Európai Bizottság 2025-ös reformjavaslata nyomán, különös tekintettel arra, hogy a területi szolidaritás elve miként őrizhető meg a versenyképességi fordulat közepette. Kurucz Barnabás eszmetörténeti tanulmánya a középkori gyökerektől a kortárs válságokig tekinti át az európai önazonosság genealógiáját. Zárásként Orbán Eszter az európai fiatalok EU-val kapcsolatos attitűdjeit és jövőképét vizsgálja három friss empirikus kutatás komparatív elemzésével.

Jó olvasást kívánok!

Kollár Dávid
főszerkesztő

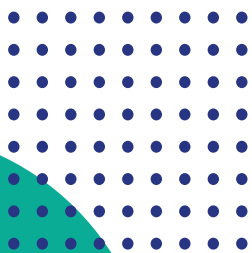
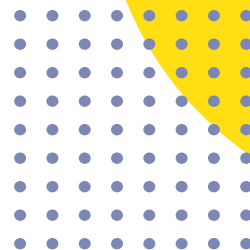
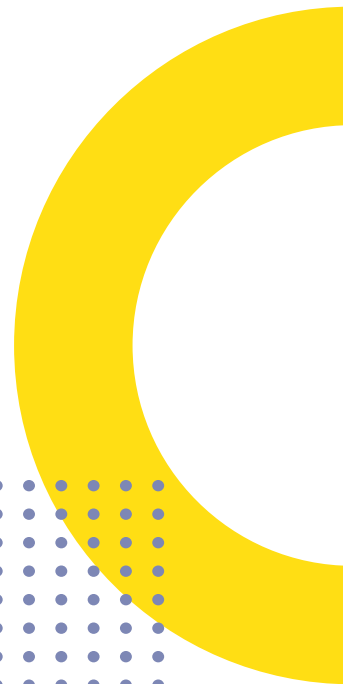

TARTALOMJEGYZÉK

01	EURÓPÉ PARTOT ÉR? AZ EURÓPAI KULTÚRA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KÉPZETEI A MAGYAR TÁRSADALOMBAN Kollár Dávid	5
02	EURÓPA-ÉLMÉNYKÖZPONT BUDAPESTEN - BESZÉLGETÉS LŐVEI ANDREÁVAL Kollár Dávid	22
03	A KOHÉZIÓS POLITIKA JÖVŐJE Navracsics Tibor	30
04	EURÓPAI IDENTITÁS - KÖZÉPKORI MINTA, MODERN DILEMMA, JÖVŐBELI ALTERNATÍVA Kurucz Barnabás	36
05	EURÓPAI IDENTITÁS ÉS JÖVŐKÉP: FIATALOK PERCEPCIÓI AZ EU-BAN (2025) Orbán Eszter	52

EURÓPÉ PARTOT ÉR?

AZ EURÓPAI KULTÚRA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KÉPZETEI A MAGYAR TÁRSADALOMBAN

— Kollár Dávid¹ —

Absztrakt

Tanulmányom azt vizsgálja, milyen spontán képzetek aktiválódnak a magyar lakosság körében az „európai kultúra” és az „Európai Unió” kifejezések hatására. Egy reprezentatív online adatfelvétel nyitott kérdéseire adott válaszokat elemeztem induktív tartalomelemzéssel. Az eredmények azt mutatják, hogy a két asszociációs mező eltérő logikák mentén szerveződik. Az európai kultúra elsősorban tapasztalati kategóriaként jelenik meg: az életmód, a civilizáció és a mindennapi kulturális gyakorlatok dominálnak. Az Európai Unió ezzel szemben politikai-intézményi projektként értelmeződik, amelyhez integrációs és közösségi, ugyanakkor krízis- és problémaorientált képzetek egyaránt kapcsolódnak. A képzeteket az életkor, az iskolázottság és különösen az európai politika iránti érdeklődés strukturálja. A kulturális európaiság inkább az életvilágbeli pozícióból, a politikai európaiság inkább a politikai mezőhöz való hozzáférésebből fakad. Az eredmények arra utalnak, hogy a megélt és az intézményesített Európa közötti rés húzódik, amelynek áthidalása az európai integráció egyik kulcskérdése lehet.

Kulcsszavak: európai identitás, társadalmi képzetek, szóasszociáció, Európai Unió, kulturális európaiság, politikai tájékozottság

Bevezetés

Európa fogalmi megragadása inherens paradoxonokat hordoz, amelyek már a kontinens elnevezésében is megmutatkoznak. A görög mitológiai ihletettségű név önmagában is jelzi azt az alapvető feszültséget, amely Európa önmeghatározását mindvégig jellemezte: Európe maga is keletről, egy idegen földről érkezik nyugatra. A mítosz szerint Zeus bika képében rabolta el a főnői királylányt, és vitte át a tengeren a mai Krétára – így az „európai” eredettörténet egy elrablásról, határátlépésről, Keletről Nyugatra való átmenetről szól.

A földrajzi határok máig eldöntetlenek – hol húzódik a keleti határ, része-e Európának Törökország, Oroszország, a Kaukázus? (Vö.: Gyurgyák, 2018) –, míg kulturális tartalma folyamatos vita és újraértelmezés tárgya. „Az ezer

éve alakuló szubkontinentális valóság középkori” megnevezései – a „latin nyugat” és a „katolikus kereszténység” (Hidas 2021: 10) – még világos tartalmi meghatározást adtak egy vallási-kulturális egységről, amelyet a római egyház fogott össze. Ezt csak a felvilágosodás korában, kétszáz éve váltotta fel a földrajzilag lehatárolatlan és kulturálisan aluldeterminált „Európa”-fogalom (Hidas 2021: 10), amely elnevezés maga is egy radikálisan új önértelmezési projekt része volt: a vallási meghatározottság helyett egy szekuláris, racionális civilizáció képzete jelent meg.

Ezzel Európa önmeghatározása a versengő képzetek – Charles Taylor (2004) kifejezésével élve a „társadalmi imagináriumok” – küzdőterévé vált.

¹ kutató, Társadalomtudományi Kutatóközpont – Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Alkalmazott Ontológia Kutatócsoport, Pécsi Tudományegyetem (PTE; oktató Budapesti Metropolitan Egyetem (METU) és Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE); .kollaardavid@gmail.com

Ezek a képzetek évszázadok óta formálódnak az európai szellemi életben, filozófiai, történeti, politikai diskurzusokban (vö. Delanty 1995), és mind ugyanarra a kérdésre kínálnak explicit vagy implicit választ: mi is valójában Európa, és ki tartozik hozzá?²

A legbefolyásosabb narratíva talán a görög-római-(zsidó-) keresztény kulturális örökség képzete, amely Athént a filozófia és demokrácia, Rómát a jog és közigazgatás, Jeruzsálemet pedig a keresztény erkölcs és személy-fogalom bölcsőjeként jelöli meg. Ez a hármas „gyöker narratíva” egy kétezer éves civilizációs folytonosságot konstruál, amelyben a görög gondolkodási hagyomány, a római szervezőerő és a keresztény spiritualitás szerves egységgé forr össze (vö.: Brague 2002; Delanty 1995; Dawson 2002; Gyurgyák 2018).

Ezzel verseng egy modernista narratíva, amely szerint az "igazi" Európa csak a tudományos forradalom és a felvilágosodás nyomán született meg, és lényegét az ezek révén felismert univerzális elvek – emberi jogok, demokratikus önkormányzat, vallási tolerancia, tudományos racionalitás – adják. E felfogás szerint Európa nem annyira történelmi képződmény, mint inkább normatív projekt, amely elvileg bárki számára nyitott, aki

magáévá teszi ezeket az értékeket (vö.: Pagden 2002; Habermas 1998; Balibar 2004).

E két nagy narratívát átszövi és kiegészíti egy harmadik: az európai magaskultúra képzete, amely nem elsősorban elvekben vagy történelmi gyökerekben, hanem az életvilág esztétikai és kulturális tapasztalatában ragadja meg Európát. Ez a képzet a gótikus katedrálisokban és barokk palotákban, Mozart zenéjében és Beethoven szimfóniáiban, a francia impresszionistákban, az olasz reneszánsz mestereiben, és Dante, Shakespeare vagy Goethe műveiben találja meg Európa lényegét (vö.: Scruton 2014). De ide tartozik a mindennapi kultúra is: a római piazzák és párizsi boulevard-ok életformája, a bécsi kávéházak és angol pubok társasági kultúrája, a mediterrán konyha és az északi sörfőzés hagyományai, a városi terek humanista léptéke és a művészetek társadalmi beágyazottsága (vö.: Steiner 2004).

Ez a kulturális képzet különösen erős mobilizáló erővel bír: amikor az Erasmus-programban részt vevő diákok Lappföldön, Bécsben vagy Amszterdamban fedezhetik fel a közös európai kulturális teret, vagy amikor az európaiak a turizmus révén megtapasztalják kontinensük kulturális gazdagságát.

² A narratívák identitáskonstruáló szerepe más területeken is megmutatkozik. Miskolczi (2022) a nemzetközi fejlesztéspolitika diskurzusában mutatja ki, hogy a »fejlődés« fogalma hasonlóan »üres jelölőként« (empty signifier) funkcionál, amelyet versengő narratívák töltenek fel tartalommal – a gazdasági növekedéstől a társadalmi emancipáción át az ember–természet viszony újragondolásáig.

Ezekkel párhuzamosan létezik egy negyedik, döntően instrumentális-technokrata képzet is, amely Európát elsősorban az európai integrációval, konkrétan az Európai Unióval azonosítja. Ebben a felfogásban Európa mindenekelőtt közös piac, egységes jogi térség, szabályozási rezsim, közös szabályok, standardok és eljárások közössége. Ez a megközelítés hajlamos Európát az *acquis communautaire*-rel, a közösségi vívmányok összességével egyenlővé tenni, ahol az európaiság mértéke az EU-s normák átvételének és alkalmazásának fokával mérhető (vö.: Shore 2000).

Ezek az imagináriumok az intellektuális diskurzusokban és a politikai elitek körében formálódnak. De vajon alakítják-e a mindennapi gondolkodást is? Megjelennek-e a lakosság spontán képzeteiben, és ha igen, milyen formában?

A kérdés megválaszolásához két fogalmat kell szétválasztanunk (vö.: Risse 2010), amelyek a közbeszédben gyakran összemosódnak. Európa évezredes földrajzi, kulturális és történelmi valóság, az Európai Unió viszont alig hét évtizedes politikai konstrukció, a második világháború utáni válságra adott történetileg specifikus válasz, amely önmagában nem feltétlenül válik az európai kultúra megtestesülésévé. Ez az elméleti megkülönböztetés azonban mit sem mond arról, hogy a hétköznapi tudatban is elkülönül-e ez a kettő, és ha igen, milyen módon.

Tanulmányomban éppen ezt vizsgálom három kérdés mentén. Először, feltárom milyen képzetek aktiválódnak spontán módon az "európai kultúra" és az "Európai Unió" kifejezések hatására, mely asszociációs mezők dominálnak, milyen szemantikai tartalmak jelennek meg a leggyakrabban? Másodszor, megvizsgálom, mennyiben divergál vagy konvergál a két asszociációs mező? Végezetül pedig elemzem azt is, hogy hogyan alakítják mindezeket a szociodemográfiai tényezők, – különösen az életkor és az iskolázottság –, valamint a politikai tájékozottság?

Módszertan

A kutatás alapját a Századvég Alapítvány által végzett 1200 fős, a 18–69 éves magyar lakosságot reprezentáló online adatfelvétel (CAWI) jelenti, amelyre 2024 májusa és

júniusa között került sor. A minta reprezentatív volt nem, életkor, iskolázottság, településtípus és régió szerint, így lehetővé tette a főbb szociodemográfiai csoportok közötti összehasonlítást.

A kérdőív középpontjában két nyitott (szóasszociációs) kérdés állt:

1. "Mi az első szó, ami eszébe jut az európai kultúráról?"

2. "Mi az első szó, ami eszébe jut az Európai Unióról?"

A szóasszociációs módszer lehetővé teszi az implicit, pre-konceptuális tudattartalmak feltárását, mivel a spontán asszociációk azt ragadják meg, ami azonnal aktiválódik a szemantikai hálózatban (Collins és Loftus 1975; McNamara 2005). A kérdések sorrendje fix volt: először az "európai kultúra"-ról, majd az "Európai Unió"-ról kérdeztünk³. A nyitott végű formátum lehetővé tette, hogy a válaszadók spontán, reflektálatlan módon asszociáljanak, anélkül hogy előre megadott kategóriák befolyásolták volna őket.

A válaszok kategorizálása két szinten történt (Mayring, 2000). Első lépésben átnéztük a leggyakoribb válaszokat, és induktív módon kialakítottunk sűrűbb, finomabb kategóriákat a természetesen kirajzolódó szemantikai klaszterek alapján. Második lépésben ezeket a finomabb kategóriákat vontuk össze tágabb makrokategóriákká, amelyek már áttekinthetőbb képet nyújtanak az asszociációs mezőkről.

Az "európai kultúra" kérdésnél végül 8 makrokategóriát azonosítottam:

1. Értékek

2. Intézmények

3. Civilizáció

4. Életmód

5. Jólét

6. Hanyatlás

7. Sokszínűség, közösség

8. Magyar referencia

³ Ez a sorrend természetesen befolyásolhatta a válaszokat (vö.: Bargh és Chartrand 2000;). Ezt a lehetséges torzítást figyelembe vesszük az eredmények értelmezésekor, különösen, amikor a két asszociációs mező összevetésére kerül sor.

Az "Európai Unió" kérdésnél pedig 9 makrokategóriát:

1. Integratív/közösségi EU
2. Érték-alapú EU
3. Jóléti/életszínvonal-EU
4. Gazdasági-redistributív EU
5. Intézményi/formális EU
6. Konfliktusos/beavatkozó EU
7. Krízis- és probléma EU
8. Kulturális/civilizációs EU
9. Magyar referencia⁴

Az elemzés leíró statisztikára és kereszt táblákra épült. Megvizsgáltam az egyes kategóriák előfordulási gyakoriságát a teljes mintában, majd szociodemográfiai változók (nem, életkor, iskolázottság, településtípus, régió) és a politikai tájékozottság (EU-politika iránti érdeklődés, 1-4 skálán) szerint bontottam az eredményeket..

Eredmények

Amikor arra kértük a válaszadókat, hogy nevezzék meg az első szót, ami eszükbe jut az európai kultúráról, két nagy asszociációs mező emelkedett ki: az **életmód** (21,6%) és a **civilizáció** (20,9%). Vagyis a válaszok több mint 40% konkrét kulturális tartalmakhoz kötődött.

Az **életmód** kategórián belül a mindennapi kultúrához kapcsolódó elemek voltak a *leggyakoribbak* (9,2%). A gasztronómia, a kávé, a bor és az étkezés visszatérő motívumként jelent meg, az európai életformához kötődő tapasztalatok részeként. Szintén jelentős arányt képviseltek a *hagyományhoz*, népi kultúrához és kulturális örökséghez kapcsolódó asszociációk (8,5%): a folklór, a hagyományőrzés, a történetileg továbbadott kulturális formák. Kisebb, de jól elkülönülő csoportot alkottak a konkrét *földrajzi helyekre*, országokra és városokra utaló válaszok (3,8%), amelyek Európát elsősorban tapasztalati térként, bejárható helyek összességéként jelenítették meg.

A **civilizáció** kategórián belül is több, egymással összefüggő jelentésréteg rajzolódott ki. A legnagyobb súlyt a *történelemhez és a magaskultúrához* kötődő asszociációk

kapták (8,4%): művészet, történelmi korszakok, múzeumok, kulturális örökség. Ehhez szorosan kapcsolódtak a *vallási és keresztény referenciák* (7,6%), amelyek az európai civilizáció kereszténygyökerű beágyazottságára utaltak. Mindezek mellett kisebb, de jól körülhatárolható csoportot alkottak azok a válaszok (4,9%), amelyek Európát tágabb *civilizációs egységként* nevezték meg, olyan kifejezésekkel, mint nyugat, kontinens, civilizáció vagy felvilágosodás.

A harmadik legnagyobb kategóriát a **közösség és sokszínűség** alkotta (14,9%). Ide tartoztak a pluralitásra, az együttélésre, a közösségi formákra és az elfogadásra utaló válaszok. Hasonló súllyal jelent meg a **jólét** (14,8%): életminőség, biztonság, nyugalom, béke. Ezek a kifejezések az európai életmód tapasztalatához kapcsolódó manifeszt minőségeket tömörítik.

Az absztrakt **értékekhez** kötődő fogalmakat a válaszadók 10%-a említett. Ide tartoztak a szabadság, a demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok említései. Az **intézmények** kategóriája ennél jelentősen kisebb súlyt képviselt (4,2%): az európai uniós intézmények és a politika ritkábban jelentek meg akkor, amikor a válaszadókat kifejezetten az európai kultúráról kérdeztük.

Végezetül a negatív értékelések és hanyatlás-képzetek aránya 8,9% volt. Ezek a válaszok a válság, a káosz, a romlás vagy a hanyatlás kifejezéseivel írták le Európát, egységesen kritikus hangvételben.

⁴ A magyar referenciakategóriák mindkét kérdésnél olyan válaszokat tartalmaznak, amelyek a magyar kontextusra reflektáltak, nem közvetlenül az európai kultúrára vagy az EU-ra. Ezek értelmezhető válaszok voltak (nem "nem tudom" vagy "nincs válasz"), de csak korlátozottan irányultak a kérdés tárgyra. Elemzésünkben ezeket a kategóriákat megemlítjük a teljesség kedvéért, de nem interpretáljuk részletesen.

1. táblázat: Az „európai kultúra” kifejezésre adott spontán asszociációk megoszlása (makro- és mikrokategóriák) és tipikus, szó szerint előforduló válaszpéldák

Makró kategória	Makró arány (Valid %)	Mikrokategória (Valid %)	Példák, szó szerint előforduló válaszok
Értékek	10.0	Értékek / demokrácia / szabadság (10.0)	szabadság; demokrácia; jogállam; emberi jogok
Intézmények	4.2	EU intézmény / politika (4.2)	EU; Brüsszel; Európai Unió; unió
Civilizáció	20.9	Európa mint civilizáció / tér (4.9)	Nyugat; civilizáció; kontinens
		Magasművészet / történelem (8.4)	történelem; művészet; reneszánsz; múzeum
		Vallás / kereszténység (7.6)	kereszténység; keresztény; katolikus; egyház
Életmód	21.6	Gasztronómia / életmód (9.2)	gasztronómia; bor; kávé; sajt
		Hagyomány / népi kultúra / örökség (8.5)	hagyomány; néptánc; népzene; folklór
		Földrajzi helyek / országok / városok (3.8)	Róma; Párizs; Olaszország; Görögország
Jóllét	14.8	Jóllét / életminőség / biztonság (14.8)	jóllét; biztonság; nyugalom; béke
Hanyatlás	8.9	Negatív értékelés / hanyatlás (8.9)	jóllét; biztonság; hanyatlás; válság; káosz; romlásnyugalom; béke
Magyar	5.0	Nemzeti / magyar referencia (5.0)	Magyarország; magyar; haza; nemzet
Sokszínűség	14.9	Sokszínűség / közösség (14.9)	sokszínűség; közösség; multikulti; elfogadás

Forrás: Saját szerkesztés

Európai Unió: Integráció, válság, ambivalencia

Az Európai Unióra adott spontán asszociációk szerkezete érezhetően eltér az európai kultúrához kapcsolódó mintázattól. A legnagyobb súlyt az **integratív és közösségi képzetek** kapták (29%). Az Uniót sokan az együttműködés, az egység és az összefogás fogalmával írták le. Ezen belül a *közösség és az integrációhoz* kapcsolódó említése voltak meghatározóak (27%), míg a sokféleség ritkábban került elő (2%).

Ezzel nagyjából azonos arányban jelentek meg a **krízis**-hez és problémákhoz kapcsolódó asszociációk (25%). Ezek a válaszok jellemzően negatív képet rajzolnak

az Európai Unióról. Ezzel összhangban a legnagyobb részt az *általános negatív értékelések* tették ki (13%), amelyeket a *válságra és káoszra* utaló kifejezések (5%), a háborúval kapcsolatos említések (3%), valamint a *korupcióval és morális kritikával* összefüggő asszociációk (5%) egészítették ki.

Az **intézményi és formális oldal** szintén hangsúlyosan jelent meg (12%). Itt elsősorban az EU *szimbolikus központjai és intézményei* kerültek elő – Brüsszel, az Európai Parlament, az uniós intézményrendszer –, míg a *bürokráciával* kapcsolatos kritikák jelentősen kisebb arányban fordultak elő.

Az Uniót különböző **értékek** mentén leíró asszociációk a válaszok egy tizedében jelentek meg. Ezek a *szabadság, a demokrácia, a jogok*, valamint a *biztonság és a béke* fogalmaira épültek. Ehhez hasonló arányban (8%) jelentek meg a gazdasági és redistributív szempontok a gazdasági integráció, a közös valuta és az uniós források egyaránt megjelentek ezekben az asszociációkban. A jóléti és élet-színvonalhoz kötődő utalások pedig 7%-ot képviseltek.

A **konfliktusos és beavatkozó** jellegű képzetek a válaszok kisebb részében voltak jelen (6%). Ezek az asszociációk elsősorban a szuverenitást, a migrációt és az ideológiai befolyásolás kérdéseit érintették.

Végezetül a **kulturális és civilizációs** asszociációk marginálisak maradtak (1%), vagyis az EU csak nagyon ritkán jelent meg kulturális vagy történeti keretben.

2. táblázat: Az „Európai Unió” kifejezésre adott spontán asszociációk megoszlása (makró- és mikrokategóriák) és tipikus, szó szerint előforduló válaszpéldák

Makró kategória	Makró arány (Valid %)	Mikrokategória (Valid %)	Példák – leggyakoribb lexémák
Integratív / közösségi EU	28.6	Közösség / integráció (26.7)	közösség; egység; összefogás; együttműködés
		Sokféleség (1.9)	sokszínűség; sokféle; multikulti; diverzitás
Érték-alapú EU	10.3	Értékek / szabadság (5.7)	szabadság; demokrácia; jogok; jogállam
		Biztonság / béke (4.6)	béke; biztonság; stabilitás; nyugalom
Jóléti / élet-színvonal-EU	6.9	Jólét / életminőség (6.8)	jólét; jobb élet; életszínvonal; fejlődés
Gazdasági-redistributív EU	7.6	Gazdasági integráció / rendszer (4.6)	euró; gazdaság; piac; integráció
		Támogatások / források (3.1)	pénz; támogatás; uniós pénzek; források
Intézményi / formális EU	11.6	Szimbolikus / formális EU (10.2)	Brüsszel; EU; Európai Parlament; intézmény
		Intézményi központ / bürokrácia (1.4)	bürokrácia; túlszabályozás; vízfej; papírmunka
Konfliktusos / beavatkozó EU	5.7	Beavatkozás / elnyomás (2.4)	diktátum; beavatkozás; elnyomás; kényszer
		Migráció / demográfia (1.5)	migráció; bevándorlás; menekültek; kvóta
		Liberális (1.7)	liberális; liberalizmus; LMBTQ; gender
Krizis- és probléma-EU	25.2	Negatív értékelés (általános) (13.1)	rossz; negatív; értelmetlen; kudarc
		Válság / káosz (5.1)	válság; káosz; zűrzavar; összeomlás
		Háború (2.5)	háború; Ukrajna; fegyverek; konfliktus
		Korrupció / morális kritika (4.5)	korrupció; lopás; pénzszerzés; képmutatás
Kulturális / civilizációs EU	1.2	Kulturális-civilizációs referencia (1.2)	kultúra; történelem; kereszténység; hagyomány
Magyar referencia	2.9	Magyar politika (2.9)	Orbán; Magyarország; Huxit; NER

Forrás: Saját szerkesztés

Generációs gradiens: Fiatalok és idősök eltérő Európa-képe

Az életkori csoportok közötti különbségek az európai kultúra asszociációiban különösen élesek: alapvető strukturális eltérés mutatkozik abban, ahogy a különböző korosztályok gondolkodnak Európáról. A fiatalok számára Európa elsősorban életforma, válaszaik közel egyharmada az életmódhoz kapcsolódik. Ez a gasztronómia, az utazás, a városi kultúra világa, vagyis az a tapasztalati Európa, amit egy barcelonai Erasmus-félév, egy szicíliai vacsora vagy egy prágai hétvége jelent. Ezzel szemben a civilizáció csak 16%-ban jelenik meg náluk, az értékek pedig mindössze 5%-ban.

Vagyis a történelmi örökség és a normatív tartalmak háttérbe szorulnak a közvetlen tapasztalattal szemben.

Az idősebb generáció alapvetően más Európa-képpel rendelkezik. Számukra a civilizáció és különösen az értékek sokkal meghatározóbbak. Európa itt inkább örökség és normarendszer: a történelmi múlt, a művészetek, és mindezek mellett azok a demokratikus értékek, amelyek az ő életük során formálódtak, stabilizálódtak, és amelyek meghatározták politikai szocializációjukat. Az életmód, ezzel szemben sokkal kisebb súllyal jelent meg az idősebb válaszadóknál.

3. táblázat: Az „európai kultúra” asszociációinak megoszlása életkori csoportok szerint

	Értékek	Intézmények	Civilizáció	Életmód	Jóllét	Hanyatlás	Magyar	Sokszínűség
Összesen (Total)	10%	4%	21%	22%	15%	9%	5%	15%
18–29	5%	4%	16%	31%	13%	9%	4%	19%
30–39	10%	2%	19%	29%	14%	6%	4%	15%
40–49	8%	5%	24%	21%	13%	10%	7%	13%
50–59	11%	7%	22%	15%	16%	10%	6%	13%
60–69	16%	4%	22%	13%	19%	8%	3%	15%

Forrás: Saját szerkesztés

Az Európai Unióval kapcsolatos asszociációk esetén jóval kisebb különbségeket látunk, a legtöbb dimenzióban csak mérsékelt eltérések figyelhetők meg az egyes korosztályok között. Néhány hangsúlyos különbség azonban következetesen kirajzolódik:

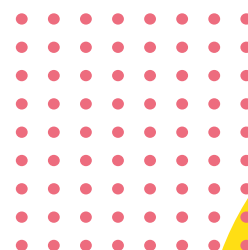
Az egyik ilyen eltérés azokhoz a képzetekhez kapcsolódik, amelyek az EU-t *konfliktusokkal és beavatkozással* azonosítják. Ennek súlya az életkor előrehaladtával fokozatosan növekszik: a fiatalok körében alig jelenik meg, míg az idősebbeknél már jóval gyakrabban fordul elő (8%). Hasonlóan markáns, bár nem teljesen lineáris mintázat figyelhető meg a *krízis- és problémaorientált* asszociációknál. Ezek a középkorúaknál érik el a csúcspontot (30%), az idősebbeknél pedig visszatérnek a teljes mintára jellemző szinthez.

Ezzel szemben viszont az EU érték-alapú elgondolása eltérő pályát követ. A fiatalabb és az idősebb korosztályban ezek az asszociációk viszonylag gyakran jelennek meg (13, illetve 16%), míg a középkorúaknál – különösen a 30–49 évesek körében – feltűnően ritkábbak. Vagyis a közép-generációknál az EU kevésbé jelenik meg normatív vagy értékközösségi keretben.

Ezekben az életkori csoportokban viszont szignifikánsan hangsúlyosabbak a gazdasági–redistributív képzetek:

A 30–39 évesek körében a legmagasabb (11%) ennek az aránya, míg az idősebbeknél számottevően visszaesik. Hasonlóképpen az intézményi és formális Európai Unióhoz kapcsolódó asszociációk az idősebbeknél különösen ritkák (4%), viszont a fiatalabb és középkorú korosztályokban jóval gyakrabban fordulnak elő (12–16%).

Végezetül a kulturális és civilizációs képzetek minden életkorban marginális maradnak, bár a fiatalok körében jelennek meg a legmagasabb, de továbbra is elenyésző arányban (3%).

4. táblázat: Az „Európai Unió” asszociációinak megoszlása
életkori csoportok szerint

	Konfliktusos / beavatkozó EU	Érték-alapú EU	Jóléti / életszín-vonal-EU	Integratív / közösségi EU	Gazdasági-redisztributív EU	Intézményi / formális EU	Krízis- és probléma-EU	Kulturális / civilizációs EU	Magyar referencia
Összesen	6%	10%	7%	29%	8%	12%	25%	1%	3%
18–29	3%	13%	7%	29%	7%	14%	20%	3%	3%
30–39	6%	9%	5%	30%	11%	12%	22%	2%	3%
40–49	4%	5%	7%	26%	9%	16%	30%	1%	2%
50–59	7%	11%	7%	25%	8%	11%	27%	0%	4%
60–69	8%	16%	9%	33%	3%	4%	25%	0%	1%

Forrás: Saját szerkesztés

Nem és iskolázottság: További strukturáló tényezők

A nemi különbségek mind az európai kultúra, mind az Európai Unióhoz kapcsolódó asszociációk esetén megjelennek. Az európai kultúrához kapcsolódó válaszokban a férfiaknál hangsúlyosabbak az értékekhez (14%) és a civilizációhoz (24%) kötődő asszociációk, míg a nők körében gyakoribbak az életmódhoz (27%) és a sokszínűséghez (18%) kapcsolódó említések.

Az Európai Unióval kapcsolatos asszociációk esetében a nemek közötti különbségek visszafogottabbak: A nők valamivel gyakrabban írják le az EU-t integratív és közösségi keretben, míg a férfiaknál enyhén magasabb a krízishez kapcsolódó asszociációk aránya. Ezek a különbségek azonban nem rajzolnak ki karakteres nemi mintázatot az EU megítélése kapcsán.

5. táblázat: Az „európai kultúra” asszociációinak megoszlása nem és iskolázottság szerint

	Értékek	Intézmények	Civilizáció	Életmód	Jóllét	Hanyatlás	Magyar	Sokszínűség
Összesen	10%	4%	21%	22%	15%	9%	5%	15%
Férfi	14%	6%	24%	16%	16%	8%	5%	12%
Nő	6%	3%	18%	27%	14%	10%	5%	18%
Legfeljebb alapfok	4%	5%	17%	35%	21%	10%	2%	6%
Középfok, érettségi nélkül	6%	4%	18%	23%	14%	13%	10%	12%
Középfok, érettségivel	12%	5%	20%	20%	14%	9%	5%	15%
Legalább felsőfok	13%	3%	26%	16%	13%	6%	2%	20%

Forrás: Saját szerkesztés

Az iskolázottság ezzel szemben jóval erősebben strukturalja az asszociációkat. Az európai kultúra esetében jól tetten érhető különbségek rajzolódhatnak ki: a felsőfokú végzettségűek körében kiemelkedően magas a civilizációhoz (26%) és a sokszínűséghez (20%) kapcsolódó asszociációk aránya, míg az alacsonyabb iskolázottságúaknál ezek jóval ritkábban jelennek meg. Az alapfokú végzettségűek esetében az életmód (35%) és a jóllét (21%) dominál.

Hasonló mintázat rajzolódik ki az Európai Unió megítélésében is: az alacsonyabb iskolázottságúaknál erősebbek a krízis- és problémaorientált asszociációk (32%), valamint az intézményi-formális EU képe (20%).

A felsőfokú végzettségűek ezzel szemben lényegesen gyakrabban kapcsolják az EU-t integratív és közösségi jelentésekhez (33%), illetve érték-alapú kerethez (13%), miközben a krízishez kapcsolódó asszociációk aránya alacsonyabb (21%). Vagyis a magasabb végzettséggel rendelkezők számára az EU elsősorban normatív-integratív projektként, érték-alapú közösséggént jelenik meg, míg az alacsonyabb végzettségűek számára inkább intézményi apparátusként és krízis-jelenséggént, – egy távoli, bürokratikus és sokszor problematikus entitásként.

6. táblázat: Az „Európai Unió” asszociációinak megoszlása nem és iskolázottság szerint

	Konfliktusos / beavatkozó EU	Érték-alapú EU	Jóléti / életszínvonal-EU	Integratív / közösségi EU	Gazdasági-redisztributív EU	Intézményi / formális EU	Krízis- és probléma-EU	Kulturális / civilizációs EU	Magyar referencia
Összesen	6%	10%	7%	29%	8%	12%	25%	1%	3%
Férfi	6%	10%	9%	25%	7%	11%	26%	1%	3%
Nő	5%	10%	5%	32%	8%	13%	24%	1%	2%
Legfeljebb alapfok	4%	6%	8%	16%	11%	20%	32%	0%	3%
Középfok, érettségi nélkül	4%	11%	10%	26%	10%	5%	26%	2%	7%
Középfok, érettséggel	7%	9%	6%	31%	8%	10%	26%	1%	2%
Legalább felsőfok	6%	13%	6%	33%	4%	15%	21%	1%	1%

Forrás: Saját szerkesztés

Tájékozottság, mint moderátor: a politikai érdeklődés szerepe

Az európai politika iránti érdeklődés az egyik legerősebb strukturáló tényező az Európai Unióhoz kapcsolódó asszociációk esetén. Azok körében, akik egyáltalán nem érdeklődnek az uniós politika iránt, a krízis- és problémaorientált asszociációk aránya kiugróan magas (36%). Ebben a csoportban az integratív és közösségi EU képe visszaszorul (17%), az értékalapú (7%) és jóléti (5%) jelentések pedig csak elvétve jelennek meg.

Az aktívabban érdeklődő és tájékozódó csoportokban ezzel szemben szisztematikus eltolódás figyelhető meg: A teljes mértékben érdeklődők körében az integratív és közösségi asszociációk aránya eléri a 35%-ot,

az értékalapú és jóléti képzetek aránya pedig egyaránt 14%-kal jelenik meg, miközben a krízishez kapcsolódó asszociációk aránya jelentősen lecsökken. Hasonlóképpen az Unió intézményi-formális dimenziójához kapcsolódó asszociációk súlya is mérséklődik.

Vagyis azok, akik – saját bevallásuk szerint – kevésbé érdeklődnek az európai politika iránt, azok jelentősen nagyobb valószínűséggel látják az EU-t válságjelenségként és távoli intézményi leviathánként. Ezzel szemben azok, akik érdeklődőbbek, jelentősen nagyobb arányban tekintik az Uniót normatív és közösségi tartalmakkal telített projektnek.

7. táblázat: Az „Európai Unió” asszociációinak megoszlása az EU-politika iránti érdeklődés (1–4) szerint

Dimenzió / Kategória	Konfliktusos / beavatkozó EU	Értékalapú EU	Jóléti / életszínvonal-EU	Integratív / közösségi EU	Gazdasági-redistributív EU	Intézményi / formális EU	Krízis- és probléma-EU	Kulturális / civilizációs EU	Magyar referencia
Összesen	6%	10%	7%	29%	8%	12%	25%	1%	3%
Egyáltalán nem	2%	7%	5%	17%	11%	18%	36%	1%	3%
2	4%	9%	4%	31%	10%	13%	27%	0%	2%
3	8%	10%	6%	30%	7%	11%	24%	2%	2%
Teljes mértékben	7%	14%	14%	35%	5%	7%	15%	0%	4%

Forrás: Saját szerkesztés

Az európai kultúrához kapcsolódó asszociációk esetében a tájékozottság hatása jóval gyengébb. Az aktívan érdeklődők valamivel gyakrabban utalnak civilizációs jelentésekre (23%), és jelentősen nagyobb arányban asszociálnak értékekre (16%), míg a kevésbé érdeklődők körében az életmódhoz (28%), és különösen a hanyatláshoz (15%) kötődő asszociációk azok, amelyek hangsúlyosabbak.

8. táblázat: Az „európai kultúra” asszociációinak megoszlása az EU-politika iránti érdeklődés (1–4) szerint

Dimenzió / Kategória	Értékek	Intézmények	Civilizáció	Életmód	Jóllét	Hanyatlás	Magyar	Sokszínűség
Összesen	10%	10%	4%	22%	15%	9%	5%	15%
Egyáltalán nem	4%	4%	2%	28%	15%	15%	8%	9%
2	9%	9%	4%	22%	14%	12%	3%	18%
3	12%	12%	7%	19%	14%	5%	4%	15%
Teljes mértékben	16%	16%	2%	20%	16%	5%	4%	14%

Forrás: Saját szerkesztés

Következtetések

A bemutatott eredmények azt sugallják, hogy az európaiság a mindennapi gondolkodásban nem egységes horizontként, hanem egymás mellett létező, részben összekapcsolódó, részben elkülönülő képzetek formájában jelenik meg. Amit Európának nevezünk az egyszerre kulturális tapasztalat, történeti örökség, normatív horizont és politikai intézményesülés. Ezek a jelentésrétegek azonban nem automatikusan rendeződnek egységes narratívába. Az empirikus eredmények éppen azt mutatják meg, hogy a kulturális és a politikai európaiság eltérő logikák szerint válik hozzáférhetővé a társadalmi képzeletben, és eltérő társadalmi törésvonalak mentén rétegződik.

Az európai kultúrához kapcsolódó asszociációk elsősorban a megélhető és elbeszélhető Európát ragadják meg. Az életmód, a civilizáció, a mindennapi kulturális tapasztalatok dominanciája arra utal, hogy a kulturális európaiság alapvetően tapasztalati természetű. Európa ebben az értelemben nem elvont fogalom vagy normatív konstrukció, hanem bejárható tér, ismert ízek, városi terek, életformák, történetek és történeti rétegek együttese.

Mindezt árnyalja, hogy a kulturális európaiság különböző képzeleti iránt különböző társadalmi csoportok mutatnak affinitást. A fiatalabbak számára Európa elsősorban életforma: az az Európa, amelyet a fapados légitársaságok, a közösségi média és a transznacionális fogyasztási minták tesznek nap, mint nap hozzáférhetővé.

Az idősebb generációk számára ezzel szemben a civilizáció és az értékek hangsúlyosabbak: Európa itt inkább örökség és normarendszer, a történelmi múlt súlya és azok a demokratikus értékek, amelyek politikai szocializációjuk során – a hidegháború évtizedeiben, majd a rendszerváltás időszakában – formálódtak és szilárdultak meg.

Az iskolázottság hasonlóan differenciál, de némiképp más logika mentén. A magasabb végzettségűek körében a civilizáció és a sokszínűség reflektáltabb, absztraktabb képzetek dominálnak: az az Európa, amely a kulturális pluralizmus, a történelmi komplexitás és az intézményesült örökség fogalmaiban ragadható meg. Az alacsonyabb végzettségűeknél ezzel szemben az életmód és a jólét közvetlenebb, élményszerűbb asszociációi jelennek meg: Európa itt nem annyira reflexió tárgya, mint inkább megélt valóság, az életminőség és a biztonság szinonimája.

Nincs tehát egyetlen kulturális európaiság. Amit az eredmények feltárnak, az inkább egymás mellett élő, részben átfedő, részben eltérő tapasztalati horizontok együttese, amelyek különböző társadalmi pozíciókból válnak hozzáférhetővé. A fiatal és a bécsi kávéházban üldögélő középkorú értelmiségi egyaránt „európai” módon éli meg a pillanatot, de más-más jelentésréteget aktivál, más-más képzetrendszerhez kapcsolódik.

Az Európai Unióra vonatkozó asszociációk ezzel szemben más jelentéstérben szerveződnek. Az EU elsősorban politikai és intézményi projektként jelenik meg a mindennapi tudatban, amelyhez normatív és funkcionális tartalmak kapcsolódnak: integráció, együttműködés, közös értékek, jólét. Az Unió ebben az értelemben nem tapasztalat, hanem konstrukció – valami, amihez viszonyulni kell, amit értékelni, megítélni, támogatni vagy kritizálni lehet.

Ugyanakkor ezekkel a pozitív és normatív képzetekkel párhuzamosan jelen van egy krízis- és problémaorientált narratíva is. A válaszadók egy kisebbségben lévő, de jelentős része válságjelenséggént, működési zavarokkal terhelt intézményként, távoli apparátusként írja le az Uniót. A pozitív és negatív képzeteknek ez az együttes jelenléte egyfajta strukturális ambivalenciát jelez: az integráció eszméje és annak tapasztalt működése nem esik feltétlenül egybe.

Az EU-képzetek esetében is kimutathatók demográfiai különbségek. A magasabb végzettségűek inkább az integratív és közösségi narratívával rezonálnak, az Uniót értékközösséggént és együttműködési keretként értelmezik. Az alacsonyabb végzettségűek körében ezzel szemben a krízis-narratíva és az intézményi-formális kép dominál: az EU itt távoli, bürokratikus entitásként jelenik meg, amely inkább problémák forrása, mint megoldások terepe.

A legmarkánsabb strukturáló tényező azonban nem az iskolázottság, hanem a politikai tájékozottság. Az EU-s politikai kérdésekben tájékozott és tájékozatlan csoportok között markáns különbségek mutatkoznak. Azok, akik aktívan érdeklődnek az európai politika iránt, az EU elsősorban integratív és normatív projektként jelenik meg, olyan politikai közösségként, amelynek értékei és céljai vannak, amelyhez tartozni lehet, amelyben részt lehet venni. A kevésbé érdeklődők számára viszont az EU mindenekelőtt válságjelenség és távoli intézmény: nem értékek hordozója, hanem működési zavarokkal terhelt apparátus, amelynek logikája nehezen érthető, vélt vagy valós hatásai többnyire kellemetlenek.

Érdemes tehát észrevenni, hogy a két képzettípust – a kulturális és a politikai európaiságot – eltérő társadalmi logikák szervezik. A kulturális európaiságot az életvilágbeli pozíció strukturálja: az életkor, a kulturális tőke, a közvetlen tapasztalatok horizontja. A politikai európaiságot ezzel szemben a politikai mezőhöz való hozzáférés. A kulturális európaiság megélhető anélkül, hogy reflektálnánk rá, a politikai európaiság viszont értelmezési kereteket igényel. Aki nem rendelkezik ezekkel a keretekkel, annak az EU szükségszerűen külsődleges marad és nem pusztán azért, mert elutasítja, hanem azért, mert nem fér hozzá.

Ez a dinamika más területeken is tetten érhető. Miskolczy (2022) az ENSZ fejlesztéspolitikai jelentéseit elemezve hasonló mintázatot talált: a »fejlődés« fogalmát uraló narratívák – legyen szó gazdasági növekedésről, politikai reformokról vagy az antropocén kihívásairól – meghatározzák a cselekvési horizontot, és egyúttal ki is jelölik, kinek van hozzáférése ehhez a diskurzushoz. Ahogy a nyugati technokrata nyelvezet elidegenítő lehet a fejlesztéspolitikában, úgy az EU intézményi-bürokratikus képzete is távoli maradhat azok számára, akik nem rendelkeznek az értelmezéséhez szükséges kulturális erőforrásokkal.

Implikációk

Mindezek az eredmények három, egymással összefüggő implikációra mutatnak rá, amelyek túlmutatnak a leíró eredményeken, és az európai integráció strukturális kérdéseire világítanak rá:

Az első a kulturális európaiság pluralitásához kötődik. Az empirikus eredmények jól mutatják, hogy nincs egyetlen európai narratíva, amivel minden társadalmi csoport egyformán rezonálna. A fiatalok tapasztalati Európája, az idősek civilizációs öröksége, a magasabb végzettségűek reflektált sokszínűségképzete és az alacsonyabb végzettségűek életmód-orientációja mind legitim és élő európaiság-értelmezések. Nem arról van szó, hogy egyesek „jobban” vagy „helyesebben” értik Európát, inkább arról, hogy az európaiság különböző arcai különböző társadalmi pozíciókból válnak láthatóvá. Vagyis az európai identitás artikulációja nem alapulhat egyetlen domináns narratíván – legyen az akár az értékek, akár a kulturális örökség, akár az életforma diskurzusa –, hanem figyelembe kell vennie ezt a pluralitást. Az a kérdés, hogy „mi Európa?”, nem válaszolható meg egyetlen definícióval. A válasz attól függ, ki kérdezi, és milyen pozícióból.

A második implikáció a politikai tájékozottság kiemelt szerepéhez kapcsolódik. Az Európai Unió megítélése nem pusztán attitűd kérdése, hanem hozzáérés kérdése is. Azok számára, akik nem rendelkeznek értelmezési kerettel az EU politikai működéséhez, az Unió szükségszerűen távoli, technokratikus entitásként jelenik meg. Az eredmények tehát azt mutatják, hogy az EU számára a tájékozottság erősítése kulcskérdés, ami akkor lehet sikeres, ha a megszólítás rezonál az eltérő társadalmi pozíciókból fakadó tapasztalatokra.

Végezetül a harmadik implikáció a kulturális és politikai európaiság viszonyára vonatkozik. Az empirikus eredmények azt mutatják, hogy a kulturális európaiság élményszerű és tapasztalati, míg a politikai európaiság értelmezési kereteket és aktív kognitív befektetést igényel. Ez a két képzet típus jelenleg csak korlátozottan kapcsolódik össze: az, hogy valaki otthonosan mozog az európai kulturális térben, nem jelenti, hogy az Európai Uniót is saját politikai közösségeként éli meg. A funkcionális előnyök, – a szabad mozgás, a gazdasági integráció, a támogatások –, önmagukban nem teremtenek érzelmi lojalitást. Az EU legitimációja így nagyrészt instrumentális alapokon nyugszik, ami válsághelyzetekben különösen törékennyé válik: ha az előnyök megkérdőjeleződnek, a lojalitás is erodálódhat. Amennyiben az EU hosszabb távon stabil érzelmi és normatív kötődést kíván építeni polgáraiban, nem kerülheti meg azt a kérdést, hogy miként tud kapcsolódni az élő, megélt európai tapasztalathoz. Ez nem valamiféle kulturális homogenizációt jelent, hanem annak felismerését, hogy a politikai integráció nem függetleníthető a kulturális imagináriumoktól. A kulturális európaiság sokfélesége erőforrás lehet, de csak akkor, ha a politikai projekt képes megszólítani ezeket az eltérő tapasztalati horizontokat.

Ebben az összefüggésben Európé elrablásának mítosza nem pusztán allegóriaként olvasható. A történetben Európé egyszerre válik kiszakítottá és alapítónak: elragadják eredeti közegéből, miközben egy új rend teremtő figurájává válik. Az Európai Unió politikai projektje hasonló feszültséget hordoz: Európát intézményesíti, szabályozza, kodifikálja, de ezáltal el is távolítja attól az élményszerű, érzéki tapasztalattól, amelyben a kulturális európaiság a mindennapokban megjelenik.

Az intézményesített Európa és a megélt Európa között rés nyílik. Az empirikus eredmények arra utalnak, hogy az európai integráció egyik kulcskérdése ma éppen az, hogy ez a távolság mérsékelhető-e, vagyis, hogy Európé története újra összekapcsolható-e azzal a tapasztalati világgal, amelyből ered.

Irodalomjegyzék

- Balibar, É. (2004). *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton–Oxford: Princeton University Press.
- Bargh, J. A., és Chartrand, T. L. (2000). The mind in the middle: A practical guide to priming and automaticity research. *Handbook of research methods in social and personality psychology*, 2000, 253-285.
- Brague, R. (2002). *Eccentric Culture: A Theory of Western Civilization*. South Bend: St. Augustine's Press. (Eredeti: Europe, la voie romaine. Paris: Criterion, 1992.)
- Collins, A. M. és Loftus, Elizabeth F. (1975): A Spreading-Activation Theory of Semantic Processing. *Psychological Review*, 82(6), 407–428. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.82.6.407>
- Dawson, C. (2002[1932]). *The Making of Europe: An Introduction to the History of European Unity*. Washington, D.C.: Catholic University of America Press.
- Delanty, G. (1995). *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*. New York: St. Martin's Press. <https://doi.org/10.1057/9780230379657>
- Gyurgyák, J. (2018): *Európa alkonya?* Budapest: Osiris Kiadó
- Habermas, J. (2001). *The Postnational Constellation: Political Essays*. Cambridge: MIT Press. (Eredeti: *Die postnationale Konstellation*. Frankfurt: Suhrkamp, 1998.)
- Hidas, Z. (2021): Európa – világi és vallási érdekeink és eszményeink tere. *Vallástudományi Szemle*, 17(1), 9–29. DOI: 10.55193/RS.2021.1.9
- Mayring, Ph. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Art. 20.
- McNamara, T. P. (2005): *Semantic Priming: Perspectives from Memory and Word Recognition*. New York: Psychology Press.
- Miskolczi, B. (2022). Mit ért a UNDP fejlődésen, és miért fontos ez? *Replika*, (127), 53–76.
- Pagden, A. (szerk.) (2002). *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511496813>
- Risse, T. (2010). *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*. Ithaca: Cornell University Press.
- Scruton, R. (2014). *How to Be a Conservative*. London: Bloomsbury. [Megjegyzés: a cikk kontextusában esetleg a Culture Counts (2007) relevánsabb lehet]
- Shore, C. (2000). *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*. London: Routledge.
- Steiner, G. (2004). *The Idea of Europe*. Tilburg: Nexus Institute.
- Taylor, C. (2004). *Modern Social Imaginaries*. Durham–London: Duke University Press.

EURÓPA-ÉLMÉNYKÖZPONT BUDAPESTEN – BESZÉLGETÉS LŐVEI ANDREÁVAL²

— Kollár Dávid —

2025 júliusában nyílt meg Budapesten, a Szervita téren az Európa-élményközpont – a Europa Experience hálózat tizenhetedik helyszínéeként. Az alábbiakban az Európai Parlament Magyarországi Kapcsolattartó Irodájának vezetőjével, Lővei Andreával beszélgetünk a projekt háttéréről, céljairól és az eddigi tapasztalatokról.

Kollár Dávid: Örülök, hogy elfogadta a felkérésünket. Az első kérdésem az lenne: milyen jelentőséget tulajdonít annak, hogy Budapesten is megnyílt az Európa-élményközpont?

Lővei Andrea: Én köszönöm a lehetőséget. Azt gondolom, hogy az Európa-élményközpont hiánypótló kiállítás Magyarországon. Egy állandó, interaktív tárlatról beszélünk, amely a demokráciát és az európai integrációt nem csupán elmagyarázza, hanem átélhetővé teszi a látogató számára – legyen az fiatal vagy idősebb. A kezdeményezés 2016-ban indult, azóta kilenc év tapasztalata áll a projekt mögött, és sorra nyíltak a helyszínek az Európai Unió tagállamaiban. Budapest a hálózat tizenhetedik pontjaként csatlakozott, a látogatószám pedig tartósan emelkedő pályát mutat. Július 14-én nyitottunk, október végéig pedig már közel hétezer látogatót fogadtunk, ami egy induló kiállítás esetében erős visszajelzés: a téma és a forma találkozik a közönség elvárásaival.

KD: Mi a fő elv a projekt mögött? Miért bír különleges jelentőséggel ez a Kommunikációs Főigazgatóság² számára?

LA: Az uniós intézmények sok állampolgár számára távolinak tűnnek.

Az Európai Unió vívmányait használjuk, éljük, mégis részben – természetességükből kifolyólag – „láthatatlanná” váltak. A fiatalabb generáció Magyarországon már az Európai Unióban nőtt fel, számukra a tagság adottság. Olyan, mint a levegő: amíg van, természetes, nem tudunk róla, de ha nincs, azonnal érezhető a hiánya.

Az Európa-élményközpontok célja – és a Kommunikációs Főigazgatóság, valamint a kapcsolattartó irodák fő prioritása – hogy az Európa-élményt egészen más módon, közérthetően, felhasználóbarátan, élményszerűen mutassa be. Ne egyoldalú közléssel, hanem úgy, hogy a látogatók megtapasztalhassák, mit jelent az, hogy az Európai Unióban élünk, milyen vívmányok állnak rendelkezésünkre, és hogyan érintik az uniós döntések a mindennapjainkat. Mi az európai demokrácia, hogyan tudunk benne részt venni, és miért fontos ez egy-egy európai uniós döntéshozatali folyamatban. Az ethosza tehát az európai integráció bemutatása, az európai demokrácia elérhetővé tétele – vagy inkább élményszerű prezentálása.

A budapesti élményközpont nem ad konkrét narratívát: minden látogató a maga elképzeléseivel tapasztalhatja meg az interaktív állomásokon keresztül, mi Európa,

¹ A cikkekben megjelenő képek forrása: Kredit: Európai Unió / European Union

² A Kommunikációs Főigazgatóság (DG COMM) az Európai Parlament azon szervezeti egysége, amely az EP kommunikációs politikájáért, az állampolgárokkal való párbeszédért és az intézmény nyilvános megjelenéséért felel. Az élményközpontok hálózatának koordinálása e főigazgatóság egyik hangsúlyos feladata.

és saját maga alakíthatja ki véleményét, akár meg is változtathatja álláspontját bizonyos kérdésekben. Azt az élményt és rálátást adja, amelyet egyoldalú közléssel, hagyományos intézményi kommunikációval talán nehezebb lenne átadni az érdeklődőknek. A hangsúly a tájékozódáson és az önálló véleményformáláson van.

KD: Milyen konkrét programokkal, eszközökkel valósítja meg az élményközpont ezt az élményszerű megközelítést? Vannak-e kiemelt elemek, amelyekre különös hangsúlyt fektetnek?

LA: Az interaktív kiállítás több mint tíz különböző installációnak, egy 360 fokos panorámafilm-mozinak és egy, az Európai Parlamentet modellező szerepjátéknak ad helyet. Egyszerre látogatóközpont és eseményhelyszín – tehát nemcsak megtekinteni lehet a kiállítást, hanem partnerszervezeteink, pedagógusok, diákok rendezvény- vagy eseményhelyszínként is használhatják.

Ha ki kell emelnem valamit, akkor az a szerepjáték lenne, ami a demokratikus vitakultúra közvetlen megtapasztalását teszi lehetővé. Ez egy kétórás program, amelyet 16-30 fős csoportok vehetnek igénybe. A résztvevők európai parlamenti képviselők bőrébe bújva szimulálják az Európai Parlament valódi döntéshozatali folyamatát. Ehhez plenáris termünk és szakbizottsági szobáink állnak rendelkezésre. A játékosok kitalált politikai csoportok képviselőiként két konkrét témában – vízgazdálkodás és digitális szabályozás – dolgoznak: szakértőkkel egyeztetnek, állampolgárokkal konzultálnak, majd szakbizottsági fórumokon és plenáris ülésen vitatkoznak az adott jogalkotási dossziékról, végül szavaznak. A szerepjáték a sajtó előtti állásfoglalással zárul. Ez az élményszerű megközelítés teszi érthetővé és személyessé azt, ami távoli intézményi szinten gyakran absztraktnak tűnik.

KD: Milyen Európa-képet közvetít ez a módszer? Mit tanulnak meg a résztvevők a játék során?

LA: A szerepjáték azt az alapvető jellemzőt emeli ki, hogy az Európai Parlament demokratikusan, közvetlenül választott intézmény, és hogy az állampolgárok szavazataikkal valóban formálják az európai mindennapokat. A résztvevők – főként fiatalok, bár minden korosztályt várunk – konkrétan átélik, hogyan zajlik a jogalkotás és a szakpolitikai döntéshozatal a gyakorlatban. A tapasztalat azt mutatja, hogy sokan érkeznek már kész véleménnyel, ám a vélemények ütköztetése, a konstruktív álláspontok kidolgozása során ráébrednek: az uniós döntéshozatal mennyire összetett folyamat, és mennyi egyeztetést, kompromisszumot igényel. Éppen ez teszi értékkessé a játékot: nem elméleti tudást, hanem saját élményt ad a demokratikus mechanizmusok működéséről.

KD: Említette, hogy sokan kész véleménnyel érkeznek. Mit tud nyújtani az Élményközpont azoknak, akik kifejezetten kritikusan vagy szkeptikusan viszonyulnak az EU-hoz?

LA: A demokrácia lényege, hogy vitában, érvek ütköztetésével szerveződik. Az Európai Parlament a politikai viták intézményes tere, és ezt a tapasztalatot kívánjuk közel hozni. A budapesti központ nyitott tér: nem kéri számon a belépők nézeteit, nem ír elő helyes választ. Bátorítunk mindenkit, hogy jöjjön el – a különböző vélemények természetesen, és minden álláspontot tiszteletben tartunk.

A tapasztalat azt mutatja, hogy aki végigmegy a döntéshozatali szimuláción, pontosabban látja, miben áll az európai politika bonyolultsága, akkor is, ha eredeti álláspontja változatlan marad. Ez a fajta „intézményi empátia” a tájékozott kritika feltétele. Mert a véleményformálás egyik alapfeltétele a tájékozódás, és az élményközpont pontosan erre biztosít lehetőséget.

KD: Ezzel összhangban felmerül a kérdés: Mennyire játszik szerepet az Élményközpont oktatási funkciója? Hogyan egészítik ki egymást az elemek ebből a szempontból?

LA: Az oktatási funkció az egyik legfontosabb dimenzió. Az Európa-élményközpont nagyon jól használható oktatási színtérként: a szerepjáték például felfogható képességfejlesztő játéknak, ahol a résztvevők a kiállítás során megszerzett információkat tudják felhasználni.

Van egy „Hogyan működik Európa?” interaktív installációnk is, amely a döntéshozatali és jogalkotási folyamatba ad interaktív betekintést – bonyolult téma, de nagyon felhasználóbarát módon közvetíti a tudást. A 360 fokos mozi kifejezetten edukatív jellegű, a VR-szemüveg pedig élményszerűen mutatja be egy EP-képviselő napját. Ezek az elemek úgy egészítik ki egymást, hogy minden korosztálynak perspektívát és rálátást adnak, mindezt élményszerűen, átélhető módon.

KD: Kik a célcsoportok? Valóban „mindenkihez” szól a központ?

LA: Mi nagyon szeretnénk minden korosztállyal együtt dolgozni, és ezzel kapcsolatban máris nagyon pozitív tapasztalataink vannak az elmúlt három hónapban. Voltak fiatal csoportjaink – felső tagozatosok, középiskolások, egyetemisták –, de üdvözölhattünk nyugdíjas csoportokat is, akik körében a kiállításnak szintén nagyon nagy sikere volt. A kiállítás tehát nem csak a fiataloknak szól, hanem mindenki számára rendelkezésre áll.

Ugyanakkor nyilván szeretnénk, ha a fiatalok minél nagyobb számban jönnének, és ebben a pedagógus kollégákkal való együttműködés is kiemelt, hiszen nekik óriási szerepük van abban, hogy ez az interaktív tér eljusson a fiatalokhoz –

A látogatói kör ugyanakkor valóban heterogén lett. Amit talán ne felejtünk el: a felnőttek is szeretnek játszani. Az 50 év felettiak is végigjátsszák a szerepjátékot. Voltak már olyan felnőtt csoportjaink, akik azért próbálták ki a játékot, hogy továbbadják a saját ismeretségi körükben – akár további csoportoknak, fiataloknak, akár a saját korosztályuknak. Ez különösen értékes számunkra.

Az érdeklődés egyébként meghaladta a várakozásainkat: csak a legutóbbi hónapban, októberben 30 csoport (körülbelül 850 fő) foglalt időpontot a szerepjátékra.

KD: Említette az iskolákkal, pedagógusokkal való kiemelt együttműködést. Hogyan épül ez fel a gyakorlatban?

LA: Nem a nulláról kezdjük: irodánk egy évtizede indította el az Európai Parlament Nagykövet Iskola Programot, amely nagy sikerrel fut. Magyarországon ma már több, mint 80 iskola vesz részt ebben a hálózatban.

A diákok junior nagykövetként maguk is aktív szereplői az Európai Unióról, az Európai Parlentről való kommunikációnak, a pedagógusok pedig szenior nagykövetként koordinálják a munkát.

Őket már az Európa-élményközpont megnyitása előtt bevontuk a közös gondolkodásba, tájékoztattuk őket arról, hogy mikor nyit meg a központ, és hogy természetesen szeretettel várjuk őket. Azóta folyamatosan érkeznek a részükről foglalások a szerepjátékra és a látogatásokra. Erre a hálózatra építve helyeztük át az élményközpontba az „EU-órainkat” is. Ezek olyan moduláris foglalkozások, amelyek keretében a fiatalok nyelvén, felhasználóbarát módon beszélgetünk az Európai Unióról és az Európai Parlentről, természetesen beépítve az interaktív eszközöket is. De nem csak a formális oktatásra koncentráltunk: többek között ifjúsági szervezetekkel, az Europe Direct hálózat tagjaival, a Tempus Közalapítvánnyal, valamint természetesen a Nemzeti Ifjúsági Tanáccsal is együttműködünk. Ez az évek együttműködése alapján felépített nagyon erős hálózat a hátunk mögött ad arra reményt, hogy az Európa-élményközpont ne csak budapesti intézmény maradjon, hanem a régióból érkező csoportok, látogatók számára is valóban elérhető legyen.

KD: Említette a hazai hálózatot. A budapesti élményközpont ugyanakkor egy sokkal szélesebb, európai hálózat része is. Hogyan illeszkedik a budapesti központ ebbe a nemzetközi rendszerbe, és mit jelent ez a gyakorlatban?

LA: Az élményközpontok egységes koncepció szerint épülnek fel: a dizájn, az interaktív installációk és a felhasználói élmény minden városban azonos, hogy a látogató bárhol ismerős logikával találkozjon. Budapest a hálózat tizenhetedik pontjaként csatlakozott. A közép-kelet-európai térségben a legközelebbi élményközpontok Ljubljanában, Prágában, Varsóban, Bécsben és Zágrábban található, de megtalálhatók Berlinton Athénig, Helsinkitől Rómaig, továbbá Strasbourgan, Koppenhágában, Tallinnban, Párizsban, Stockholmban, Luxemburgban és Dublinban.

A hálózat nemcsak koncepcionális rokonságot jelent, hanem tényleges összekapcsoltságot is: van például egy fotósarkunk, ahol a látogató üzenetet küldhet, amely nem csak Budapesten jelenik meg az interaktív falon, hanem az összes Európa-élményközpontban. Így a központok valóban össze is kötik az európai állampolgárokat.

A siker látható: az első, berlini élményközpont 2016-os megnyitása óta összesen közel 4 millió látogató kereste fel az élményközpontokat. Csak 2024-ben közel egymillió fő – ez dinamikusan növekvő tendencia. Azt reméljük, hogy a budapesti – a Szervita téren működő – helyszín is erős regionális vonzasközponttá válik.

KD: Miben különleges a budapesti központ felszereltsége és programkínálata?

LA: Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a budapesti helyszínen több mint tíz különböző interaktív installáció működik. A 360 fokos panorámafilm-mozi is a kínálat része, mely nem minden városban megvalósítható a jelentős térigénye miatt. Az, hogy sikerült olyan helyszínt találnunk, amely ezt is lehetővé teszi, az a látogatói élményt nagy mértékben fokozza.

A szerepjáték külön, funkcionális tereket kapott: plenáris terem, szakbizottsági szobák, frakcióhelyek alkotnak együtt egy „mini-parlamentet”. Emellett VR-szemüveges élmény is elérhető, amelyben a látogató egy európai parlamenti képviselő napjába léphet be – az irodai felkészüléstől a plenáris jelenlétig. Ez a technológiai sokszínűség gazdagítja a tanulási útvonalakat és erősíti az oktatási használhatóságot. Budapesten tehát sikerült egy igen komplex kiállítást megvalósítani, amely a lehető legtöbb installációt hozza el a látogatók számára.

KD: Az egységes koncepció mellett hogyan érvényesülnek a helyi sajátosságok?

LA: Bár az interaktív állomások tartalma központilag kerül kialakításra, az egyes tagállamokban hozzáteszik a tagállami specifikumokat. Budapesten kifejezetten a „Magyarország és az EU” állomás mutatja be a helyi dimenziókat: uniós forrásokkal megvalósult nemzeti és helyi projekteket, valamint a magyar kötődésű uniós eredményeket. A képviselői és „biztosi” fal például mind a 720 európai parlamenti képviselőt és 27 uniós biztost bemutatja, de Magyarországon természetesen a magyar EP-képviselők kapnak kiemelt láthatóságot.

KD: Sokat beszélgettünk már a különböző elemekről. Van egyébként személyes kedvence az installációk között?

LA: Számomra a 360 fokos mozi az egyik legnagyobb élmény. Nagyon sok lehetőséget látok benne: kulturális programokra, prezentációkra, beszélgetésekre. Persze ez egy kis férőhelyű tér, de éppen ez adja a varázsát.

Nagyon szeretem még a VR-szemüveget is. Egy EP-képviselő bőrébe bújva, a saját irodájából indulva, plenáris ülésen részt véve lehet végigkísérni egy napot, és mindent úgy, hogy a virtuális valóságban az ember „tényleg ott van”.

És a harmadik – bár nem sorrend szerint teszem őket egymás mellé – a szerepjáték. Nekem sajnos még nem volt szerencsém kipróbálni, mert rengeteg teendő volt a kiállítás elindításához, nem volt időm rá. De maga a tér, a lehetőség, a kialakítás, az élmény, amit nyújt... Felnőttként is, már nem a legfitalabb korosztályként, nagyon szívesen kipróbálnám – és ki is fogom!

KD: Kiemelte a 360 fokos mozit, ami szerintem is nagyon impozáns – miért működik ez olyan jól?

LA: Először is maga a technikai megvalósítás – a körpanorámás megoldás – magával ragadó, a néző szó szerint a történelem és a jelen közepén áll. Ez teszi lehetővé, hogy a filmet átéljék a befogadók. Van történelmi dimenziója is: az európai integráció fejlődését közérthető módon mutatja be minden tagállamra vonatkozóan, természetesen magyar elemekkel is. És ami nagyon fontos: nem hallgatja el az előttünk álló kihívásokat sem, ezek is megjelennek.

Tulajdonképpen egy nagyon természetes, organikus része a kiállításnak. Ahogy az ember megérkezik, vannak az interaktív állomások – például az „Európa a minden napokban”, ahol az Unióban élő polgárok személyes történeteit lehet meghallgatni, vagy az „Egység a sokféleségben”, amely egy interaktív térkép a szakpolitikákról. Aki a moziban kontextust kap, az ezeken az állomásokon már ismerős logikákkal dolgozik, majd a szerepjátékban is könnyebben tájékozódik. És persze ez a tér – ahogy azt már említettem – jövőbeli kulturális programokra, beszélgetésekre is alkalmas.

KD: Említette, hogy a tér kulturális programokra, beszélgetésekre is alkalmas. Ez már túlmutat a klasszikus kiállítási funkción. Mennyire fontos számukra, hogy a helyi közösségek valóban magukénak érezzék ezt a teret? „Belakható” hely lehet az élményközpont?

LA: Ez az egyik legfontosabb célunk: nem csupán kiállítótérként gondolkodunk a helyről, hanem olyan élő közösségi színtérként, amelyet a látogatók magukénak éreznek, és szó szerint belaknak. Azt szeretnénk, hogy a demokrácia maga is élményként jelenjen meg itt – ne csak a kiállításban, hanem élő beszélgetésekben, rendezvényeken is. A tér használatát partnereink számára térítésmentesen biztosítani tudjuk (bizonyos tartalmi keretek között), bár a kapacitás természetesen véges.

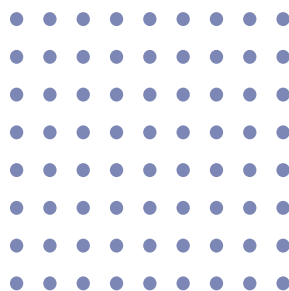
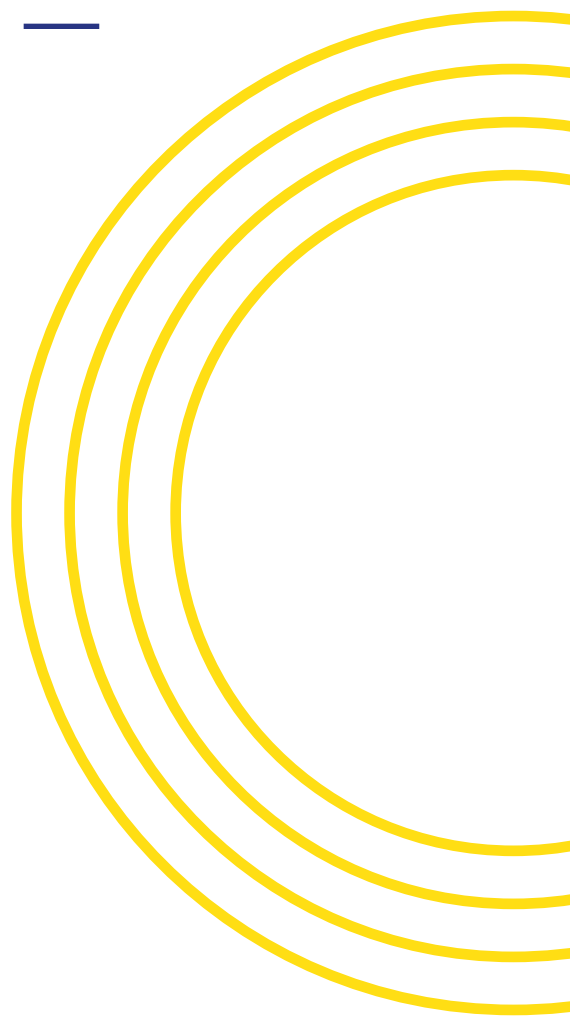
Érdekes az élményközpontra úgy gondolni, mint egy múzeumba, ahol nagyméretű installációk állnak, ezért egyes programokra kevésbé alkalmas, viszont filmvetítések, kerekasztalok, pop-up kiállítások, diákprojektek bemutatói jól illeszkedhetnek hozzá. Például a 360 fokos panorámafilm-mozink remekül alkalmas filmvetítésekre és utána beszélgetésekre is.

Nem csak mi szeretnénk meghatározni a programokat: figyelünk arra, milyen igények fogalmazódnak meg a partnerszervezetek és a nagyközönség részéről. A nyitás után tájékoztató kampánnyal kommunikáltuk a lehetőségeket, október első hétvégéjén pedig nyílt napot tartottunk családi programokkal, kvizekkel, upcycling workshopokkal², hogy a megismerés mellé élő eseményélményt adjunk, és a látogatók aztán térjenek vissza barátokkal, családdal. Ezzel is épül a közösség.

KD: Nagyon szépen köszönöm a válaszokat!

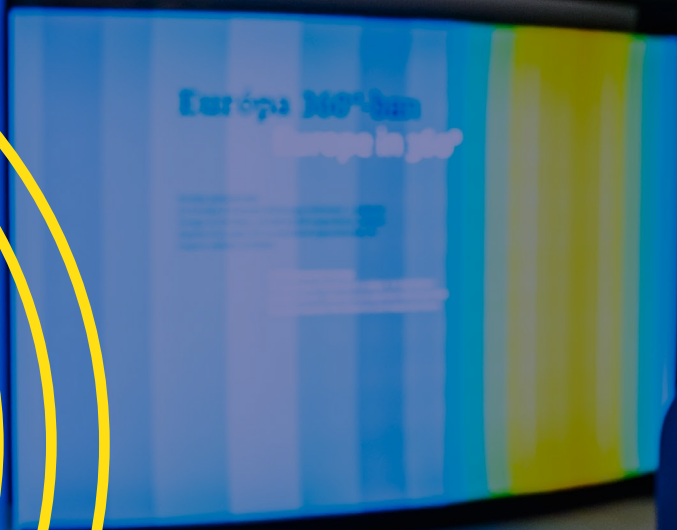
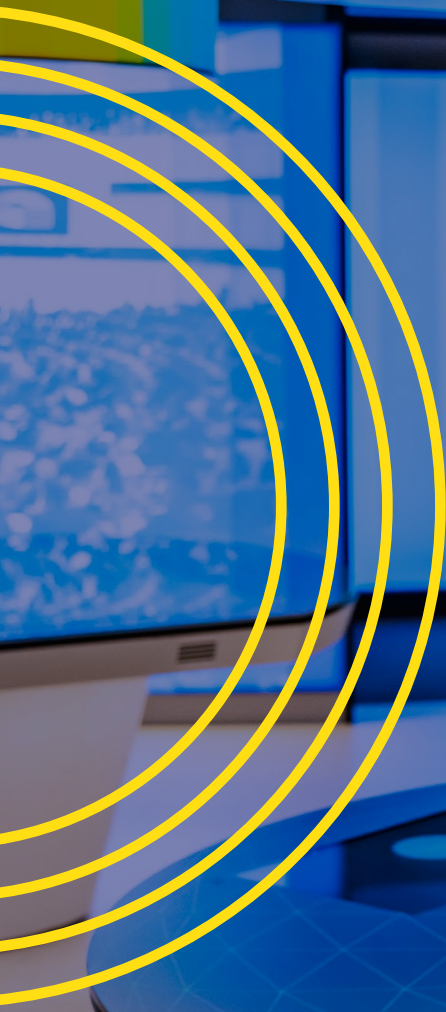
LA: Én is köszönöm a lehetőséget.

Az Európa-Élményközpont, a Szervita tér 8. szám alatt található. A kiállítás hétköznap 10–19 óra, hétvégén 10–17 óra között látogatható, ingyenesen. A központ akadálymentes, és az Európai Unió mind a 24 hivatalos nyelvén elérhető.

² újrahasznosítással kapcsolatos műhelymunka

Hogyan működik Európa? How Europe functions

A KOHÉZIÓS POLITIKA JÖVŐJE

— Navracsics Tibor¹ —

Absztrakt

A tanulmány az Európai Bizottság 2028–2034-es MFF-reform javaslatát elemzi, amely a kohéziós források Egységes Alapba (Single Fund) történő összevonását irányozza elő. Bemutatja, hogy a közép-európai felzárkózás sikere a területi alapú megközelítéshez kötődik, majd azonosítja a reform kockázatait: a differenciált területi kezelés gyengülését, a partnerségi elv eróziójának veszélyét és az átszervezés tranzakciós költségeit. A tanulmány mellett érvel, hogy a versenyképesség és a kohézió kölcsönösen feltételező célok, így a reform csak a területi szemlélet megőrzésével lehet sikeres.

Kulcsszavak: kohéziós politika, MFF, versenyképesség, területi kohézió, közép-európai felzárkózás

Bevezetés

A közép-európai régió gazdasági felzárkózása a 2004-es bővítést követő két évtizedben az európai integráció egyik vitathatatlan sikertörténete. E konvergencia intézményi háttere, a kohéziós politika azonban most alapvető újragondolás előtt áll. Az Európai Bizottság 2025 tavaszán közzétett javaslata a 2028–2034 közötti Többéves Pénzügyi Keretről (MFF) olyan szerkezeti változtatásokat irányoz elő, amelyek gyökeresen átalakítanák az Unió regionális fejlesztéspolitikájának logikáját. A vita tétje túlmutat a pénzügyi allokáció technikai kérdésein: arról szól, hogy az európai integráció továbbra is elkötelezett marad-e a területi szolidaritás mellett, vagy a versenyképesség növelésének imperatívusza mentén centralizáltabb, rövidebb távú reagálásokra épülő modell felé mozdul el.

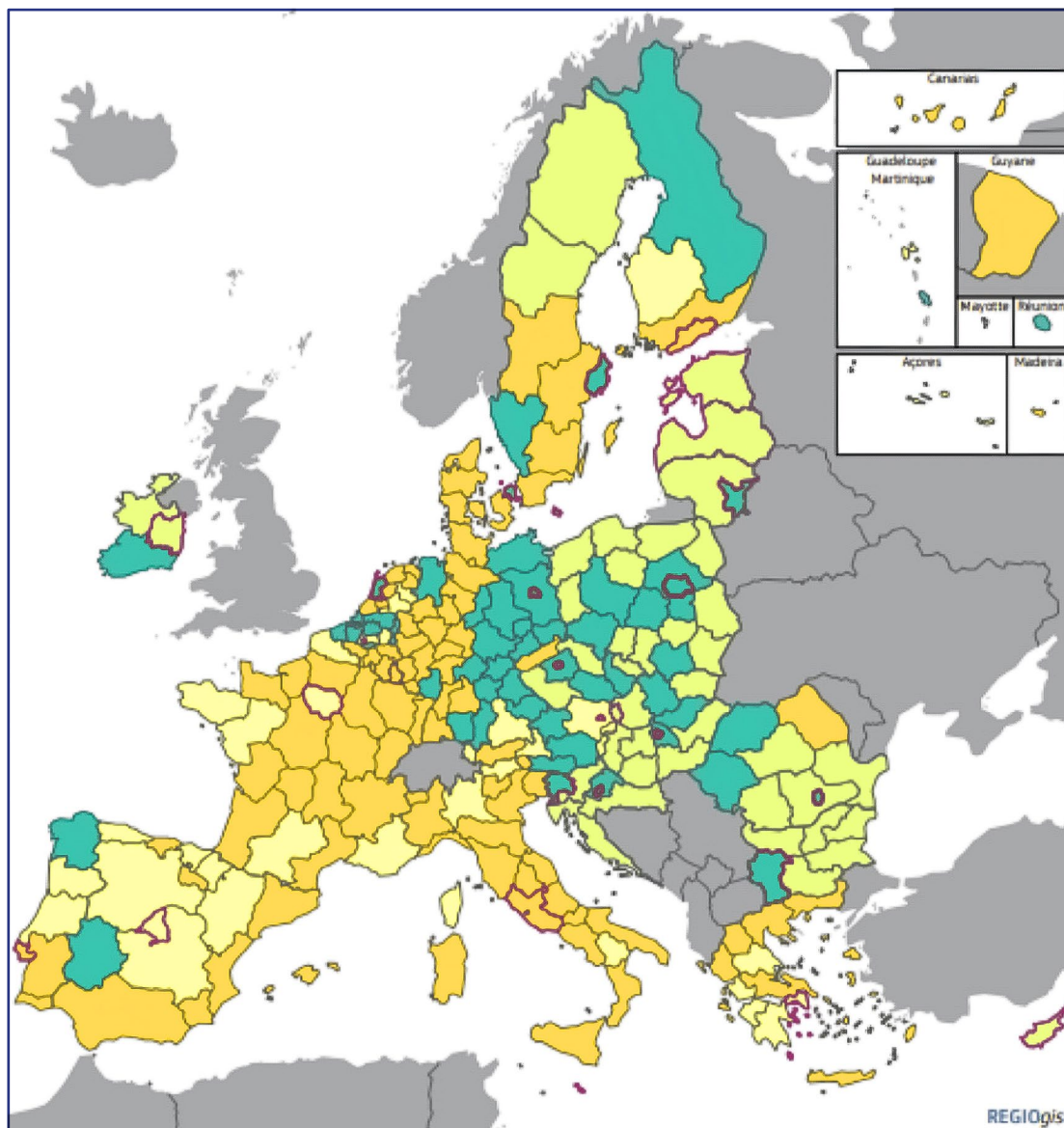
A kohéziós politika az Európai Unió egyik legfontosabb eszköze, amellyel a tagállamok és régiók közötti gazdasági, társadalmi és területi egyenlőtlenségeket mérsékli. Az 1986-os Egységes Európai Okmány óta működő mechanizmus azon a felismerésen alapul, hogy az egységes piac előnyei nem automatikusan jutnak

el minden régióhoz, és a piaci folyamatok által generált egyenlőtlenségek hosszú távon veszélyeztethetik az integráció politikai és társadalmi fenntarthatóságát. A kohéziós politika hétéves költségvetési ciklusokban működik, jelenleg az EU költségvetésének mintegy harmadát teszi ki, és forrásai infrastruktúra-fejlesztéseket, humánerőforrás-képzést, kutatás-fejlesztési kapacitások bővítését és vállalkozásfejlesztést finanszíroznak – olyan logika mentén, amely a hosszú távú tervezhetőséget és a területi igények ismeretét helyezi előtérbe.

A közép-európai országok esetében ez a megközelítés számottevő eredményeket hozott. A régió országainak egy főre jutó GDP-je vásárlóerő-paritáson az EU-átlaghoz viszonyítva jelentősen emelkedett. Lengyelországban például 2004 és 2023 között 51%-ról 80%-ra, Magyarországon pedig 64%-ról 76%-ra (Eurostat 2023; Navracsics és Taraczközi, 2024). A felzárkózás ráadásul nem csupán országos szinten mérhető: a kelet-közép-európai régiók többsége az uniós átlagnál gyorsabb gazdasági növekedést mutatott, ami a kohéziós politika területi hatásainak egyik legkézzelfoghatóbb bizonyítéka.

¹ Tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE); Miniszter, Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium (KTM); Egyetemi docens (ELTE ÁJK)

1. ábra: Az egy főre jutó GDP éves átlagos növekedési üteme a NUTS2-régiókban az uniós és a tagállami átlaghoz viszonyítva, 2001–2021

Kategória

- Az uniós átlag és a tagállamok átlaga felett
- Az uniós átlag felett és a tagállamok átlaga alatt vagy azzal megegyező
- Az uniós átlag alatt és a tagállamok átlaga felett
- Az uniós átlag alatt és a tagállamok átlaga alatt vagy azzal megegyező
- Nincs adat
- Fővárosi régiók

Forrás: European Commission (2024): 9th Cohesion Report

A kohéziós politika hatása ugyanakkor nem korlátozódik a makrogazdasági mutatók javulására. Egyes kutatások például azt mutatják, hogy a kohéziós támogatások a kedvezményezett régiókban erősíthetik az európai integrációt (Borz et al., 2018; Rodrigues et al., 2024), mások pedig arra is rámutatnak, hogy a kohéziós források a keleti határ menti térségek válságállóságában is fontos szerepet játszanak (Kollár et al., 2024). A kohéziós politika tehát az európai projekt legitimációjának és hosszú távú stabilitásának egyik kulcsfontosságú pillére. Az Európai Bizottság viszont most olyan javaslatot tett le az asztalra, amely ennek a bevált logikának az alapjait kérdőjelezi meg.

Az Egységes Alap koncepciója és a szerkezeti reform tartalma

A Bizottság javaslata szerint a megosztott irányítás alatt álló uniós forrásokat – köztük a Kohéziós Alapot, az agrártámogatásokat és más kulcsfontosságú finanszírozási eszközöket – egyetlen egységes alapba (Single Fund) vonnák össze. Az új MFF-fejezet keretében mintegy 450 milliárd eurót különítenének el a gazdasági, területi és társadalmi kohézió céljaira, amely összeg a halászati, vidéki közösségi és turisztikai fejlesztéseket is magában foglalná. A reform deklarált célja az egyszerűsítés, a versenyképesség és a hatékonyság fokozása, valamint az adminisztratív terhek csökkentése.

Az ilyen mértékű szerkezeti változtatásra tett javaslat váratlanul érte a tagállamokat. Bár 2025 elején már megjelentek előzetes hírek a Bizottság lehetséges elképzeléseiről, a jól ismert keretrendszer átfogó átalakítására nem számítottak, ezért a tervek jelentős visszhangot váltottak ki az egész Európai Unióban. A meglepetés nem véletlen: az egységesített megközelítés alapján a kohéziós politika céljainak finanszírozása a jövőben már nem a jól ismert Kohéziós Alap forrásaiból történne, hanem egy új, összetett struktúrából, amelynek működési logikája egyelőre tisztázatlan. A reform mértéke ráadásul nemcsak a források felhasználásának módját érinti, hanem a tagállamok végrehajtási rendszereinek jelentős átszervezését is megköveteli, ami akadályozhatja a programozási időszakok közötti zökkenőmentes átmenetet.

A területi megközelítés védelme: a közép-európai tagállamok álláspontja

A Bizottság javaslatával szemben a tagállamok egy csoportja határozott álláspontot fogalmazott meg, mely

következetesen a területi megközelítés megőrzését hangsúlyozza. Az érintett tagállamok idén októberben Budapesten és novemberben Bukarestben egyeztettek a javaslattal kapcsolatban.

A vitában fontos hivatkozási alapot jelent a magyar elnökség idején elfogadott Budapesti Nyilatkozat, amelyben a tagországok rögzítették, hogy az Uniót versenyképesebbé, produktívabbá, innovatívabbá és fenntarthatóbbá teszik – mégpedig úgy, hogy a gazdasági, társadalmi és területi kohézióra építenek, biztosítják a konvergenciát és az egyenlő versenyfeltételeket az Unión belül (Európa Tanács 2024).

A tagállamok ezt az álláspontot a lengyel elnökség alatt is megerősítették, hangsúlyozva, hogy az Unió stratégiai prioritásainak megvalósítása a kohéziós elvek figyelembevétele nélkül nem lehetséges. A Bizottság mostani javaslata e korábban rögzített érveket újra aktuálissá teszi. A közép-európai országok képviselői pedig egyetértenek abban, hogy a javaslat értékelésekor a központi kérdés az, hogy az előnyök vagy a kockázatok vannak-e túlsúlyban.

Az első és talán legfontosabb kérdés, hogy a javasolt összevonások valóban megteremtik-e a megfelelő feltételeket a kohéziós célok teljesítéséhez? Az eddigi rendszer erőssége éppen a területi igények differenciált kezelésében rejlett: az egyes alapok eltérő célokat szolgáltak, eltérő szabályrendszerrel és kedvezményezett körrel. Az egységesítés ezt a rugalmasságot csökkentheti, így fennáll a veszélye annak, hogy az általánosabb célkitűzések háttérbe szorítják a specifikus területi szükségleteket.

Ehhez kapcsolódik a partnerség elvének és a megosztott irányításnak a kérdése, amelyek a kohéziós politika legitimációjának alapvető forrásai. A megosztott irányítás lényege, hogy a programok tervezésében és végrehajtásában a tagállamok, régiók és helyi szereplők aktívan részt vesznek, ami biztosítja, hogy a fejlesztések valóban a helyi igényekhez igazodjanak. Ha ez a mechanizmus gyengül, a kohéziós politika elveszítheti azt a helyismeretet, amely hatékonyságának egyik kulcsa.

Végül, de nem utolsósorban a tagállamok végrehajtási rendszereinek átalakítása is jelentős tranzakciós költségekkel járhat. Az új struktúra kialakítása, az intézményi

kapacitások átszervezése és a szabályrendszer elsajátítása mind időt és erőforrást igényel. Ezek a költségek ellensúlyozhatják az adminisztratív egyszerűsítéstől remélt nyereségeket, különösen a következő programozási időszak kezdetén, amikor a zökkenőmentes átmenet kulcsfontosságú lenne.

E kockázatok különösen élesen vetődnek fel Magyarországon, ahol a jelentős belső területi különbségek miatt az ország fejlettségi szintjének nagy része jóval az európai átlag alatt marad. A területi alapú megközelítés fenntartása ezért Magyarország számára elemi érdek: a források elosztásának új logikája háttérbe szoríthatja a kevésbé fejlett régiók speciális igényeit, ezzel lassítva vagy akár meg is fordíthatva az elmúlt évtizedek konvergenciáját.

A versenyképesség és kohézió viszonya

A fentebb ismertetett aggályok ugyanakkor egy mélyebb, elvi kérdésre is rámutatnak. A vita mélyén ugyanis egy alapvető fogalmi és stratégiai kérdés húzódik meg: hogyan viszonyul egymáshoz a versenyképesség és a kohézió az európai integráció jövőképében? A Bizottság javaslatai implicit módon a versenyképességet helye-

zik előtérbe, amelynek szolgálatába kívánják állítani a rendelkezésre álló forrásokat. Ez a megközelítés abból a feltételezésből indul ki, hogy az európai gazdaság globális pozíciójának javítása elsőbbséget élvez, a kohéziós szempontok ennek alárendelhetők. A közép-európai tagállamok ezzel szemben egy komplexebb összefüggésrendszert rajzolnak fel:

Érvelésük szerint a versenyképesség nem növelhető a belső egyenlőtlenségek csökkentése nélkül, ugyanis a belső egyenlőtlenségek a gazdasági potenciál kihasználatlanságához vezetnek. Ha egyes régiók tartósan leszakadnak, az nemcsak az ott élők életminőségét rontja, hanem az Unió egészének gazdasági teljesítményét is visszafogja: a fel nem használt humán erőforrás, a kihasználatlan infrastruktúra és a gyenge vásárlóerő mind a növekedés korlátjaként jelentkeznek. Emellett az Unió előtt álló kihívások – a geopolitikai feszültségektől a klímaváltozásig – a belső egyenlőtlenségeket tovább mélyíthetik, ha nem áll rendelkezésre megfelelő eszköz a kompenzációjukra. A kohéziós politika ebben az értelemben nem pusztán szolidaritási mechanizmus, hanem az Unió alkalmazkodóképességének és válságállóságának záloga is.

E mellett a versenyképesség fogalmát sem szabad egyoldalúan értelmezni. A versenyképesség nem merül ki a digitalizációban, a költséghatékonyságban és a fiskális fegyelemben. Magában foglalja a tudást, a nyelvismeretet, a szociális készségeket és a kulturális kapcsolatokat is. Nem elégséges tehát csak a technológiai infrastruktúrát modernizálni; az embereket, az egész társadalmat is versenyképesebbé kell tenni. Ez a szemlélet összecseng a kohéziós politika eredeti, humánerőforrás-fejlesztésre és társadalmi befogadásra is kiterjedő megközelítésével, és rámutat arra, hogy a szűken értelmezett gazdasági versenyképesség önmagában nem elegendő az európai társadalmak jövőjének biztosításához.

A kohézió és versenyképesség kapcsolata tehát kölcsönös függést mutat: a kohézióknak szüksége van a versenyképességre, mint a növekedés motorjára, míg a versenyképesség kohézió nélkül érzéketlen az egyes területek fejlesztési igényeire és így nem tudja a teljes növekedési potenciált kiaknázni. A közép-európai régió gazdasági teljesítménye ma az Európai Unió növekedésének egyik motorja, – ahogyan azt a bevezetőben idézett konvergencia-adatok is mutatják –, így a versenyképességet célzó beruházások egyszerre szolgálnak nemzeti és európai érdeket.

Következtetések

A kohéziós politika jövőjéről szóló vita az európai integráció alapvető dilemmáját tükrözi: hogyan egyeztethető össze a globális versenyképesség követelménye a belső szolidaritás fenntartásával? A Bizottság javaslatai az egyszerűsítés és hatékonyság ígéretével lépnek fel, de kockázatuk, hogy aláássák azt az intézményi keretet, amely a közép-európai felzárkózás sikerét lehetővé tette. Az Egységes Alap koncepciója mögött meghúzódó logika, – a források koncentrálása és a rugalmasabb felhasználás –, önmagában nem elvetendő, csak akkor lehet sikeres, ha nem megy a területi szemlélet és a partnerségi elv rovására.

A kohéziót pártoló tagállamok álláspontja szerint a javaslat még jelentős finomításra szorul. Közös érdek, hogy garanciákat kapjanak arra vonatkozóan, hogy az új támogatási rendszerben az adminisztrációs terhek csökkenése mellett javulnak a szakpolitikai célok megvalósulási esélyei is. A budapesti találkozót folytatásaként 2025 novemberében Bukarestben folytatódott a tárgyalások

az egyező álláspontot képviselő tagállamokkal, melyek értelmében a cél változatlan: a végleges költségvetés elfogadására konszenzusos megállapodással, minden tagállam érdekeit figyelembe vevő formában kerüljön sor. A tét nem csekély. A kohéziós politika az Unió legfőbb beruházási politikája. Az elmúlt két évtized tapasztalatai azt mutatják, hogy a területi szolidaritásra épülő megközelítés sikeresen csökkenti a régiók közötti különbségeket, növeli a verseny- és ellenállóképességet. E logika megőrzése közös európai érdek még akkor is, ha a versenyképesség javításának jogos igénye új eszközök keresésére ösztönöz.

Irodalomjegyzék

Borz, G., Brandenburg, H., & de Vries, C. (2017). *How does EU Cohesion Policy shape perceptions of the EU?* COHESIFY Project Working Paper.

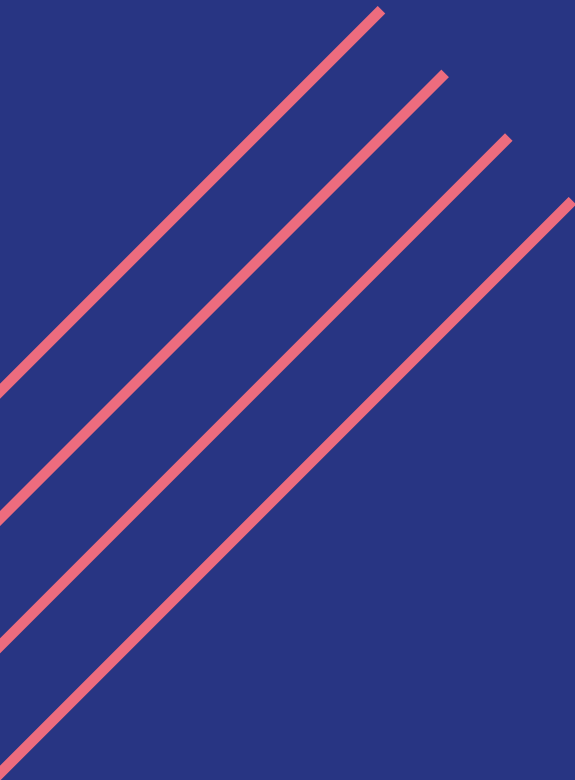
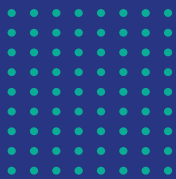
Eurostat. (2023). *Purchasing Power Parities and GDP per Capita* [prc_ppp_ind]. Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Purchasing_power_parities_and_GDP_per_capita_-_flash_estimate (letöltés ideje: 2025.08.10)

Kollár, D., Miskolczi, B., Masik, G., Martinaitis, G., Reid, J., & Kollár, J. (2024). *Territorial Exaptive Resilience along EU Eastern Borders – TERRA RES: Final Report*. ESPON, Luxembourg. Forrás: https://www.espon.eu/sites/default/files/2024-12/terra_res_final_report.pdf (letöltés ideje: 2025.08.10)

Navracsecs, T., & Taraczközi, A. (2024). Cohesion and Competitiveness in CEE: The Impact of EU Cohesion and Development Policies on the Competitiveness and Energy Transition in Central and Eastern Europe. *Európai Tükör*, 2024/2, pp. 37–57. <https://doi.org/10.32559/et.2024.2.2>

Rodríguez-Pose, A., Dijkstra, L., & Poelman, H. (2024). The Geography of EU Discontent and the Regional Development Trap. *Economic Geography*, 100(3), pp. 213–245. <https://doi.org/10.1080/00130095.2024.2337657>

Az Európai Unió Tanácsa. (2024. november 8.). *Budapesti Nyilatkozat az új európai versenyképességi megállapodásról*. Forrás: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/08/the-budapest-declaration/pdf/> (letöltés ideje: 2025.08.10)

EURÓPAI IDENTITÁS - KÖZÉPKORI MINTA, MODERN DILEMMA, JÖVŐBELI ALTERNATÍVA

— Kurucz Barnabás¹ —

Absztrakt

A tanulmány az európai identitást egy „kríziskonvergencia”-korszakban igyekszik újraértelmezni: egymásba fonódó gazdasági, politikai és civilizációs válságok közegében civilizációs-ontológiai szinten kérdez rá Európa eredetére és jövőjére, vagyis arra, mi képezi létmódjának alapját a kríziseiben. Mindeközben a szöveg fő kérdése: milyen genealógiai és normatív erőforrásokból építhető új, koherens európai önértelmezés és politikai forma. Módszertani értelemben történeti-fogalmi és eszmetörténeti elemzést nyújt, összevetve a felvilágosodásalapú univerzalista olvasatokat (Tzvetan Todorov, Jürgen Habermas, Jan-Werner Müller) a középkori hagyományok jelentőségére építő civilizációfelfogásokkal (Jacques Le Goff, Christopher Dawson, Oswald Spengler), s amellet érvel, hogy Európa „civilizációs magja” a keresztény középkorban formálódott ki. A spengleri „fausti” lélek koncepcióját a szöveg metafizikai előfeltevésektől megtisztított, interszubjektív értelemadásként olvassa újra, amely a modernitásban technológiai és intézményi formákban él tovább. A válságok politikai kezelhetősége felől Hans Freyer rend- és utópiaelmélete keretezi az elemzést, míg a normatív horizontot David Engels birodalmi-konföderatív víziója, Guillaume Faye archeofuturizmusa és Nicolaïdis demoi-cracy elképzelése jelölik ki: előbbieket a sokféleséget őrző, de döntésképes, szubszidiaritásra építő „európai birodalom” koncepcióját, utóbbi pedig a pluralitás politikai formává alakítását hangsúlyozva kínál alternatívát. A tanulmány fő hozzájárulása a kortárs diskurzushoz az, hogy a modern univerzalizmus és a nemzeti partikularizmus dichotómiáját meghaladva a középkori mintázatokra támaszkodó, ugyanakkor jövőorientált, adaptív civilizációs rend körvonalait kínálja Európa megújításának elvi és intézményi keretként.

Kulcsszavak: európai identitás, alkotmányos patriotizmus, eszmetörténet, archeofuturizmus

Bevezetés

Európa napjainkban számos válsággal küzd, így azok a politikai narratívák, amelyek a hidegháború végével megkérdőjelezhetetlennek tűntek – különösen a liberális demokrácia „győzelme” – mára megingani látszanak.² Bár a krízisek mindig is részei voltak a kontinens történelmének, ma – akárcsak az első világháborút követően – a válságok egyre inkább egymásból következnek, egymásra

hatnak, miközben intenzitásuk folyamatosan növekszik. Benedikt Kaiser kifejezésével élve: kríziskonvergencia alakult ki, vagyis a válságok nem különálló, izolált események, hanem egymásba fonódva, egymást erősítve hatnak a társadalom egészére.³ A 2008-as gazdasági válság és annak utóhatásai, az illegális migráció és a bevándorlók sikertelen integrációja, az Oroszországhoz való viszony, az amerikanizálódás kérdése, a jelenlegi politikai for-

¹ Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola; Alapjogokért Központ.

² A liberalizmus válsága kapcsán optimista forgatókönyvhöz lásd: Fukuyama, 2024A; pesszimistához lásd: Engels, 2018. Európa ideológiai terének válságba kerüléséhez lásd: Krastev, 2024.

³ Kaiser unikálisként mutatja be a kríziskonvergenciát, én azonban úgy vélem, hogy a történelem során nem egyszeri és kivételes a válságok egymásba fonódása. Vö. Kaiser, 2023.

mák kiüresedése, valamint a kontinens önazonosságáról folytatott, sokszor nyers hatalmi játszmákba torkoló viták mind olyan kihívások, amelyek már nem kezelhetők önmagukban, mert kölcsönösen hatnak egymásra, és együttesen alakítják a kontinens sorsát. Ebben az összefonódó válságtérben válik különösen sürgetővé a kérdés: honnan ered, és merre tart az európai identitás és civilizáció? ⁴ A kérdés nemcsak politikai–történeti, hanem ontológiai is: mit jelent ma európainak lenni mint civilizációs létforma, és miként írható újra ez a jelentés a modernitás válságában? A tanulmányban következetesen megkülönböztetem az európai identitást (mint történeti-kulturális és civilizációs rendet) az Európai Uniótól (mint korunk specifikus politikai-intézményes berendezkedése).

„Európa”: magától értetődő fogalom, amely gyakran szolgál hivatkozási pontként, ugyanakkor nem mindig világos, mi adja az önazonosságát. Egyes gondolkodók – mint Jürgen Habermas, Jan-Werner Müller, vagy Tzvetan Todorov – szerint az európai értékek valójában univerzális emberi értékek, amelyek túlmutatnak minden konkrét közösségen, tehát bárki számára elérhetőek, aki osztozik a felvilágosodás és a francia forradalom által kijelölt humanista eszményeken (Habermas, 2012; Müller, 2008; Todorov, 2008).⁵ Mások, például Pierre Manent (2006), inkább a modernitás során kialakult nemzetállamok közösségeként értelmezik Európát, ahol a civilizáció meghatározott etnikai és kulturális mintákra, történelmi hagyományokra és politikai együttműködésre épül. A két irányzat metszéspontja, hogy eltérő intenzitással, de mégis a modernitásban vélik felfedezni Európa esszenciáját. A kérdés azonban az, hogy milyen természetű jövőképek tudják hitelesen megszólítani a kortárs társadalmakat. Bár a nemzeti szuverenizmus nem egy uniós tagállamban sikeres ideológiai alternatívát jelent a liberalizmus elaggott struktúráival szemben, nem volt képes szellemi dominanciát kiépíteni a kontinensen. Ebben az eszmei vákuumban újra felértékelődik az utópia mint az útkeresés gondolati eszközének szerepe. Jelen tanulmány egyfajta gondolat kíséret, azt vizsgálja, mi adja Európa lényegét, és hogy vajon a középkori örökség, illetve a múlt mintái kínálhatnak-e a jelen válságaira és a jövő kihívásaira is alkalmazható, adaptív megoldásokat – vagyis lehetnek-e valódi kiutak a krízisből.

A válságok konvergenciája radikális válaszokat követel, ugyanis éppen a válság az, amely lehetőséget teremt a megújulásra. Reinhardt Koselleck mutatott rá, hogy a krízis döntési helyzet: olyan fordulópont, amelyben új utak nyílhatnak meg, miközben a társadalmi, politikai viszonyok is gyökeresen átalakíthatóak (Koselleck, 2016).

Európa születése és mibenléte

Az európai identitás meghatározása nemcsak eszmetörténeti, hanem ontológiai kérdés: az európai civilizáció saját létmódja, az ember és világ viszonyának jellegzetes formája. Európa mibenlétének meghatározása elválaszthatatlan annak geneziséstől: az identitás eredetének kérdése mindig ott húzódik az önmeghatározás mögött, így például Tzvetan Todorov, bolgár–francia történész, filozófus szerint a felvilágosodás öröksége, az autonómia, a humanizmus és univerzalitás teremtette meg Európát (Todorov, 2008:177–187).

⁵ Amerikai szellemi környezetben vö: Fukuyama, 2024B; és Pinker, 2019.

A szerző egyik fő állítása, hogy Európa nem csupán egy gazdasági térség vagy földrajzi egység, hanem egy sajátos eszmei tartalom hordozója is. Ennek a szellemi örökségnek a magvát szerinte a felvilágosodás adja. Véleménye szerint a felvilágosodás Európa egyik legnagyobb kulturális és szellemi vívmánya, amely olyan jelentősen formálta a kontinens gondolkodását, hogy az európai identitás lényegi alapjává vált. Más szavakkal Todorov úgy véli, hogy Európa és a felvilágosodás egymást kölcsönösen meghatározó fogalmak: a kontinens identitásának alapja maga a felvilágosodás szelleme. Ez a „szellem” az autonómia, a humanizmus, az univerzalitás, az önreflexió és a kritikus gondolkodás eszméiben ölt testet. Ez a modell mindenki számára hozzáférhető, így megszűnik a megkérdőjelezhetetlen tekintély és az örökölt autoritás – véli Todorov. A felvilágosodás szelleme az embert és az emberi közösséget helyezi a társadalmi és erkölcsi célok középpontjába.

Ha tehát Európa identitásának magvát a felvilágosodás univerzalista normái adják, adódik a kérdés, miként tehető ez a szellemi örökség politikailag értelmezhetővé. Jürgen Habermas (2012) és Jan-Werner Müller (2008) alkotmányos patriotizmus⁶ fogalma olvasható úgyis, mint ami Todorov filozófiai-kulturális diagnózisát intézményes síkra fordítja, s a közösséghez tartozás mércéjét nem a történelmi identításban vagy a többségi kultúrában, hanem a jogállami elvekhez és eljárásokhoz való lojalításban találja meg, amely egyben az európai integráció tartós kohézióját is megalapozhatja – így Habermas. E gondolat eleve a pluralista társadalomkoncepcióból (bevándorlás, vallási-kulturális sokszínűség) indul ki, lemondva az európaizálódásról, az integrációt olyan normák köré kívánja szervezni, amelyek mindenki számára elfogadhatóak (pl. szabad sajtó, független bíróságok, tisztességes választások) – nem származás, hanem állampolgárság és egyenlő jog alapján. Maga Habermas is amellet érvelt, hogy lehetséges lenne leválasztani a megosztott univerzalista elvekkel jellemzett politikai kultúrát – röviden: az alkotmányos patriotizmust – egy adott politikai közösség „többségi”

kultúrájáról, ezáltal előmozdítva a politikai inkluzivitást (Habermas, 2001; Habermas, 2012). Ennyiben a polgári lojalitás alapja a procedurális és jogállami normákhoz való ragaszkodás, ami legitim alapot ad a demokratikus uralomnak – ez a világon máshol is megvalósítható, hiszen nem kötődik nemzethez vagy valláshoz. Ennyiben értelmezhető egyfajta különleges örökségként is, amelyet Európa adott a világnak, tehát egyfajta „korlátozott univerzalizmus”,⁷ mely túllép a kontinens határain és az egész glóbusz számára érvényes normákat teremt.⁸

Ebben az olvasatban Európa elsősorban az egyéni autonómia, a szabad döntés, a liberális demokrácia, a jogállam és az önálló gondolkodás elsőbbségét jelenti mindenféle külső, vallási, politikai vagy hagyományalapú tekintéllyel szemben. Az egyenlőség eszméje így válik Európa egyik alappillérvé, a gondolat, hogy minden ember veleszületett, egyetemes jogokkal rendelkezik, mindannyian egyenlőek a törvény előtt – függetlenül társadalmi vagy vallási hovatartozástól, mivel ezek a jogok magából az emberi mivoltból fakadnak. Mindez magában foglalja a nők, gyermekek, szexuális és etnikai kisebbségek egyenlőségéért folytatott harcot, a szolidaritás eszményét, illetve a más kultúrák iránti nyitottságot és toleranciát. Todorov megemlíti, hogy a felvilágosodást megelőzően is létezett valamiféle európai identitás, amelyet elsősorban a Római Birodalom és a keresztény vallás – tehát az antik és a középkori hagyományok – formáltak. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a felvilágosodás valódi újdonsága éppen a sokféleség és a pluralizmus felismerésében rejlik, nem pedig egy egységes, zárt hagyomány folytatásában. *„Kétségtelen, hogy az európai kontinensnek korábban is volt identitása, de ezt egységes értelemben fogták fel: a Római Birodalom, a keresztény vallás. A felvilágosodás kori Európa újdonsága – és így modernitása – abban rejlik, hogy felismerte a régiói közötti sokféleséget”* (Todorov, 2008:178). Ezen gondolkodók szerint összességében a felvilágosodás normái jelentik a modern Európa értékkánonját, politikai-integrációs erejét, azonban univerzális jellegük miatt etnikai-vallási-civilizációs kötöttségek nélkül exportálhatóak az egész világon.

⁶ A gondolat eredetileg a háború utáni Nyugat-Németországban született. Dolf Sternberger politikai filozófus, Hannah Arendt tanítványa alkotta meg a kifejezést az 1970-es évek végén, (Sternberger, 1979) később Jürgen Habermas vette át és az ő munkássága révén vált ismertebbé az angol nyelvű világban.

⁷ Jan-Werner Müller szerint az alkotmányos patriotizmus közvetít az univerzális és a partikuláris között; feltételez egy igazságossági háttérelméletet és a szabad, valamint egyenlő polgárok közötti kölcsönös tisztelet közös formáját. Azonban nem kötődik egy fix társadalmi-kulturális közeget, így más civilizációk számára is mintaként szolgálhat.

⁸ Ehhez a gondolatisághoz tartozik Fukuyama állítása is, miszerint a liberális demokrácia maradt az egyetlen igazán univerzális, legitim rendszer, gyökerei azonban az európai gondolkodásból fakadnak.

Ebben az olvasatban Európa elsősorban az egyéni autonómia, a szabad döntés, a liberális demokrácia, a jogállam és az önálló gondolkodás elsőbbségét jelenti mindenféle külső, vallási, politikai vagy hagyományalapú tekintéllyel szemben. Az egyenlőség eszméje így válik Európa egyik alappillérvé, a gondolat, hogy minden ember veleszületett, egyetemes jogokkal rendelkezik, mindannyian egyenlők a törvény előtt – függetlenül társadalmi vagy vallási hovatartozástól, mivel ezek a jogok magából az emberi mivoltból fakadnak. Mindez magában foglalja a nők, gyermekek, szexuális és etnikai kisebbségek egyenlőségéért folytatott harcot, a szolidaritás eszményét, illetve a más kultúrák iránti nyitottságot és toleranciát. Todorov megemlíti, hogy a felvilágosodást megelőzően is létezett valamiféle európai identitás, amelyet elsősorban a Római Birodalom és a keresztény vallás – tehát az antik és a középkori hagyományok – formáltak. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a felvilágosodás valódi újdonsága éppen a sokféleség és a pluralizmus felismerésében rejlik, nem pedig egy egységes, zárt hagyomány folytatásában. „Kétségtelen, hogy az európai kontinensnek korábban is volt identitása, de ezt egységes értelemben fogták fel: a Római Birodalom, a keresztény vallás. A felvilágosodás kori Európa újdonsága – és így modernitása – abban rejlik, hogy felismerte a régiói közötti sokféleséget” (Todorov, 2008:178). Ezen gondolkodók szerint összességében a felvilágosodás normái jelentik a modern Európa értékkanonját, politikai-integrációs

erejét, azonban univerzális jellegük miatt etnikai-vallási-civilizációs kötöttségek nélkül exportálhatóak az egész világon.

Összességében Habermas érve azon a feltevésen alapul, hogy az alkotmányos patriotizmus – vagyis a demokratikus intézményekhez és eljárásokhoz való lojalitás – felválthatja a nemzeti és kulturális szolidaritást. Ez azt feltételezi, hogy az európai polgárok képesek leválni saját történelmi és kulturális háttérükről, és kizárólag az elvont jogi és procedurális normákra építhetnek közösséget. Azonban a gyakorlatban ez a fajta patriotizmus könnyen elidegenítheti azokat a csoportokat, amelyekre építeni kíván. Az európai nacionalista mozgalmak felerősödése azt jelzi, hogy az Európai Unió alapító értékei – univerzális demokrácia, emberi jogok és piac-liberalizmus – nem váltanak ki olyan mély rezonanciát, ahogyan Habermas azt feltételezi. Brüsszel elidegenedettsége, különösen olyan kérdésekben, mint a bevándorlás, gazdasági megszorítások és szuverenitás, csak növelte az ellentéteket, nem enyhítette őket. Tehát a gyakorlatban figyelmen kívül hagyja azokat a mélyen gyökerező történelmi, kulturális és politikai komplexitásokat, amelyek Európa identitását meghatározzák. Habermas univerzalista megközelítése közömbös az európai civilizációs dimenziókra. Mint azt Jacques Le Goff és Christopher Dawson hangsúlyozzák, Európa identitása nem csupán elvont jogi értékek halmaza,

hanem mélyen összefonódik keresztény és középkori múltjával, amely továbbra is meghatározza kultúráját és hatással van politikai struktúráira (Le Goff, 2008; Dawson, 1938).

Todorov elképzelésével ellentétben ugyanis mind Jacques Le Goff francia, mind Christopher Dawson brit történész arra hívja fel a figyelmet, hogy Európa valódi „civilizációs magja” a középkorban formálódott ki (Dawson, 1938). Todorov foglalkozik ugyan a középkori hagyományokkal, de csak háttérként említi őket, amelyekkel szembehelyezkedik, vagy amelyből kiemelkedik a felvilágosodás szelleme. Le Goff és Dawson számára ez a korszak azonban nem valamiféle sötét, elmáradott időszak, nemcsak egy ellenpont, amivel szemben emergál a felvilágosodás, hanem éppen ellenkezőleg: az európai civilizáció genezise, alapvető építőköve. Dawson szerint az európai egység nem adottság, hanem egy hosszú történelmi és kulturális fejlődés eredménye, ugyanis Európa földrajzilag, antropológiailag és kulturálisan is rendkívül sokszínű, és csak a keresztény-középkori időszakban kezdett egységesülni. Ennek kapcsán Le Goff odáig megy, hogy kijelenti: „Európa realitásként és képzetként a középkorban született meg...” (Le Goff, 2008:15). Akárcsak Marc Bloch, vagy Lucien Febvre, ők is elutasítják, hogy Európa az antikvitás folytatója vagy függvénye lenne; helyette a Római Birodalom bukását az európai civilizáció születéseként látják – Bloch szavaival, „A szó emberi értelmében ekkor született meg Európa [...] S az így felfogott európai világot ettől fogva közös áramlatok szüntelen sora járta át” (Bloch, 1995:126). Le Goff nem tagadja el az antikvitásból áttemelt és új kulturális összefüggésrendszerbe ágyazott hagyományok fontosságát, azonban az eljárás exaptív⁹ voltára helyezi a hangsúlyt. A római szokásokat vagy technológiákat eredetileg egy bizonyos céllal hozták létre megalkotóik, majd később a keresztény Európában egy már más logika mentén hasznosították őket (Lásd: Brauge, 1994).

A Le Goff által bemutatott középkori Európa kulturális mintázatai nemcsak intézményekben, hanem egy sajátos gondolkodásmódban és értékrendben is testet öltöttek.

A francia történész szerint számos olyan gondolati elem fedezhető fel, amely a modernitásban is tovább él, elég, ha a társadalom hármas tagolására gondolunk. A XI. században az „imádkozók, harcolók és dolgozók” triászával jellemezték a társadalmat, később pedig a közgazdászok és szociológusok ezt a felosztást három gazdasági szektorként, valamint társadalmi csoportként értelmezték újra.¹⁰ A XII. században alapított egyetemek Európa-szerte egységes tudásanyagot közvetítettek, s ezek a középkori

⁹ Evolúciós fogalom, amely egy már meglévő tulajdonság vagy funkció új, eredetileg nem szánt, vagy nem így használt alkalmazását jelenti.

¹⁰ A szociológiai gondolkodásban a hármas tagolás nemcsak a „három rend” vagy „osztály” képében volt jelen, hanem Auguste Comte vagy Hans Freyer történelmi korszakolásában is tetten érhető. Lásd: Comte, 1979; Freyer, 1926.

intézmények egészen a francia forradalomig működtek, de később is meghatározták az európai oktatás alapvető vonásait. Le Goff a népi folklór területéről is hoz példákat: a XII. századi fabliau,¹¹ amelyben Angyal és Remete története szerepel, visszaköszön Voltaire „Zadig, avagy a végzet” című művében is. A hatalmi ágak szétválasztásának csírái is a kereszténységből erednek, hiszen a világi és a transzcendens hatalom elválasztása már krisztusi gondolatként megjelent.¹² Maga a felvilágosodás is keresztény gyökerekkel bír: a XII. századi teológia, illetve Gioacchino da Fiore gondolatai évszázadokra meghatározó mintát nyújtottak. Ebben az értelemben Todorov éles határvonala a modern és a középkori Európa között Le Goff olvasatában értelmetlen. De nemcsak a szellemi, hanem a fizikai határok is középkori eredetűek, a francia történész szerint az a kulturális tér, amelyet ma Európának nevezünk, a XV. századra érte el végső határait. Ebben szerepet játszott a török hódítás is, hiszen az iszlám előretörése révén „a közös külső ellenséggel való szembenállás, illetve részben az együttes belső törekvések folytán kollektív azonosságtudat kezdett kialakulni” (Le Goff, 2008:256). A keresztes háborúk döntő szerepet játszottak az Európa-fogalom korai formálódásában is: ezek teremtették meg a „keresztény Európa” civilizációs tudatát, ahol Európa már nem földrajzi, hanem vallási-kulturális-identitásbeli közösségként jelent meg, szemben az iszlámmal és a Kelettel.¹³ Így az iszlámmal való konfrontáció nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Európa „épülete” megszilárduljon. A közös ellenségképen túl Le Goff kiemeli a kereszténység egységesítő szerepét: a Katolikus Egyház, a latin nyelv és a keresztény ünnepek olyan közös nevezőt teremtettek, amely összekötötte az európai népeket – még akkor is, ha politikailag és nyelvileg megosztottak voltak. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy Európa egysége sosem jelentett teljes homogenitást – szemben Todorov állításával. Az európai egység mindig is a sokféleségre, a regionális, nyelvi, politikai és kulturális különbségek elfogadására épült. Bár a modernitás nacionalizmusával komoly kihívás érte az európai civilizációt, még az egyház

és a kereszténység elhalványulásával sem szűnt meg a közös civilizációs eszmény: „a világiság ettől fogva a keresztény értékek örököse és továbbvivője lesz” (Le Goff, 2008:257). Európa önálló civilizációs és identitásbeli karaktere egy olyan történelmi partikularitás, amely már a középkorban kibontakozott, nem csupán a modernitásban. Le Goff alapján azt állítom, hogy ha a modern politikai közösség nem tabula rasa, hanem a történelem mintázataiból táplálkozik, akkor a lojalitás nem rendezhető kizárólag elvont alkotmányos normák köré. Amennyiben elfogadjuk, hogy a modern alkotmányos elvek a szekularizált kereszténységből nőttek ki, akkor az alkotmányos patriotizmus téved, amikor önmagát kulturálisan „semlegesnek” gondolja. A semlegesség nyelvét beszélő alkotmány is partikuláris civilizációs hagyomány hordozója. Le Goff szerint Európa határainak megszilárdulásához hozzájárult az iszlámmal való hosszan tartó konfrontáció, s a kereszténység (katolikus egyház, latin nyelv, ünnepek) közös nevezőt teremtett. Ezt a fajta affektív-émlékezeti kohéziót és szimbolikus közösséget az alkotmányos elvek önmagukban nem hozzák létre – rítusokhoz, narratívákhoz, ünnepekhez és közös történelmi tapasztalatokhoz kötődnek. Európa civilizációs kerete nem vezethető le univerzális jogelvekből, sokkal inkább történelmi találkozások, határviták és hosszan tartó kulturális szocializáció eredménye. Habermas és Müller univerzalista, elvközpontú modellje ugyanakkor nem képes adekvát módon megmagyarázni, hogy a politikai-kulturális alakzatok határai miért éppen azon a ponton rajzolódnak ki, ahol ténylegesen fennállnak.

E gondolatmenethez kapcsolódik Oswald Spengler tétele is, miszerint a különböző nagy civilizációknak sajátos, „archetipusos” karakterük, csak rájuk jellemző egyedi világlátásuk van, ami eleve lehetetlenné teszi a Habermas-Müller-féle univerzalisztikus modelleket. A konzervatív gondolkodó szerint a magas kultúrák ciklikusan változnak a kultúra kezdeti szakaszától a civilizáció beteljesüléséig. A nyugati kultúrát ő „faustinak” nevezte, utalva Goethe híres karakterére. Spengler szerint

¹¹ A fabliau erotikus tartalmú, előadásmódjában nyers, vaskos humorral élő francia verses elbeszélés.

¹² „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené.” Ez az evangéliumi idézet (pl. Máté 22:21) valóban egyfajta szétválasztást jelez világi és vallási hatalom között. Ez a gondolat újszerű volt az ókori világban, ahol a vallás és az államhatalom gyakran szorosan összefonódott (pl. a római császárok isteni státusza). Ez a kijelentés tehát erkölcsi és teológiai alapot teremtett a kétféle hatalom megkülönböztetésére, később pedig alapot adott a világi hatalom szerveinek szétválasztásának is. Szemben az iszlámmal, ahol a hatalommegosztás idegen gondolat maradt a mai napig.

¹³ Mindazonáltal maga a fogalom mint kulturális-politikai közösség eszméje döntően a kora újkorban/újkorban szilárdult meg. Lásd Hay 1968.

éppen a középkorban (a 10–13. században) születik meg a nyugati kultúra sajátos, „fausti” karaktere. Ezen egyedi világlátás az, amely mindent meg akar érteni, leírni és uralni; nem csupán elfogadja a világot, hanem át akarja alakítani, irányítani akarja azt. Ez a szemlélet már a keresztény világnézetben is megjelenik – Max Weber ezt nevezte aszkézisnek (Weber, 2007). Már a 12-13. század szerzetesei is a megismerés és felfedezés szellemében munkálkodtak – a technikai gondolkodás vallási eredete a fausti kultúrában mutatkozik meg leginkább, ugyanis Spengler szerint ez a racionalitás kivételes affinitást mutat a technika iránt; ez az összekapcsolódás a keresztény vallás mélyrétegeiben gyökerezik. Az Isten által teremtet világ megismerhető, a Teremtő akarata a teremtet világból kiolvasható, sőt: a valóság megismerése és birtokbavétele isteni küldetés, hiszen „...a kutatást Isten szolgálatának érezték” (Spengler, 2011:612). Roger Bacon természetkutatása (scientia experimentalis) már a természet erőszakos megváltoztatását tűzte ki célul emelőkkel és csigákkal – ez pedig előképévé vált annak az ipari racionalitásnak, amely később a kapitalizmusban teljesedett ki.¹⁴ Spengler szerint már a gótikus architektúra és a nyugati zene is különleges technikai érzékről tanúskodik (Spengler, 2011:613). A gótika felfelé törő érzülete, a gőzgép ereje, „...amit annak idején Szent Bernát izzó, hevült áhíttata keresett, amit Grünewald és Rembrandt képeik háttérében megfestettek, és amit Beethoven utolsó vonósnégyeseinek éteri hangzásaiban megénekeltek, az tér vissza megint a találmányok hosszú sorában átszellemített mámorában” (Spengler, 2011:614). A nyugati kereszténység egyre inkább a személyes hit, a személyes üdvösség, az egyéni belső világ, a bűn és megváltás kérdései köré épült, ami szintén a „fausti individualizmus” egyik első jele volt. A lovag eszménye, a nagy, nemes, de elérhetetlen célért vívott küzdelem (például a Szentföld visszafoglalása) is a határok kitolásáról, az önfeláldozó vállalkozásokról, a világ meghódításáról szólt. Már ebben a korban elindulnak azok a folyamatok – például az egyetemek megalapítása, a tudományos érdeklődés, a nagy földrajzi felfedezések előkészítése –, amelyek mind a Nyugat végtelen iránti szomját jelzik. Később a modernításban ez a fausti impulzus a technológiai gondolatban élt tovább, a világ

„totális mozgósításaként” – ahogy Ernst Jünger fogalmazott (Lásd: Jünger, 2025). Spengler hangsúlyozza: nem arról van szó, hogy a középkor után valami teljesen új kezdődik, hanem hogy az alapvető szellemiség folyamatosan tovább él, csupán egyre tudatosabb, világiasabb és technikaibb formákat ölt. A középkorban a vallásos misztika, a reneszánszban a művészet és a felfedezések, az újkorban pedig a tudomány és technika válik a fausti szellem fő formanyelvévé, ami egyben elhatárolja más kultúráktól, civilizációktól. A *Nyugat alkonya* című kötet szerzőjének olvasatában a civilizációk nem csupán az elveken vagy jogi normákon alapulnak, hanem egy sokkal mélyebb, szellemi és kultúrtörténeti örökségen, amelyet nem lehet semlegesíteni a politikai integráció érdekében. Az alkotmányos patriotizmus túlzottan leegyszerűsíti a politikai közösség természetét, miközben figyelmen kívül hagyja az európai civilizáció belső identitását, amely a keresztény középkorban formálódott meg.

¹⁴ Johannes Fried szerint a középkori emberek hite a világvége közeledtében ösztönözte őket arra, hogy mélyebben megértsék a világ jelenségeit, ami végül a tudományos gondolkodás kialakulásához vezetett. Lásd: Fried, 2022.

Kitekintés

Rövid kitérőt téve, Spengler metafizikai értelmezése helyett a fausti szellemet inkább sajátos értelema-dásként, interszubjektív racionalitásként fogom fel. Olvasatomban Európa mindenekelőtt egy értelmezési teljesítmény – egy történetileg formálódó értelemvilág, amely nem az antikvitás folytatása, hanem önálló, autonóm jelenség. Spengler a civilizációk szellemét nem egyéni tudatok összességének, hanem „organikus egésznek”, sőt valamiféle sorsszerű történelmi létformának tartja; ez szerinte transzperszonális, vagyis a kultúra az egyéneken túlmutató, sorsszerűen kibomló valóság. Ezzel szemben a társadalmat én nem metafizikai szellemként, hanem emberek mindennapi értelmező tevékenységeként, a valóság közös létrehozásaként ragadom meg. Ebben a felfogásban a civilizáció nem sorsszerű organizmus, hanem társadalmi összefüggésrendszer: emberek jelentéseken, normákon, szimbólumokon keresztül teremtenek közös életvilágot. Spengler szellemfogalma ezért – metafizikai többlete nélkül – felfogható egy kollektív értelemadási mintázatnak is: a „fausti szellem” egy történetileg változó, de viszonylag stabil jelentésstruktúra, amely kölcsönös függésben lévő társadalmi alakzatokban konstituálódik. Ilyen értelemben a spengleri szellem szociológiailag is rekonstruálható kollektív világértelmezésként – értelemvilágként.

Európa mai válsága és megújulása

David Engels, neo-spengleriánus történész szerint a válság szerkezete többretegű (Engels, 2018). Egyfelől létezik egy felszíni, technikai szint, amely magában foglalja a demográfiai hanyatlást, az ipari és gazdasági stagnálást, a munkanélküliséget és a szociális juttatások növekedését, a növekvő bevándorlást, a demokratikus intézményrendszer kiüresedését, az állami eladósodást, valamint a társadalmi bizalom meggyengülését. Másfelől egy mélyebb rétegben civilizációs és identitásválság jelentkezik, amelynek fő okai a keresztény örökség, a nemzeti identitás, a hagyományos értékek és az állami szuverenitás fokozatos leépülése. Engels úgy véli, hogy a kontinens társadalmi egyre inkább elidegenednek saját hagyományaiktól, Európa fogalma pedig kiüresedett. Ezt egy átfogó civilizációs krízis megnyilvánulásaként értelmezi, amelyet a '90-es évek óta tartó liberális hegemonia idézett elő. Dawson gondolatait becsatornázza – de Engels egyetértésével – elmondható, hogy az egység helyét fragmentáció, individualizmus, valamint az univerzális értékek és a helyi tradíciók közötti konfliktus vette át; a nemzeti partikularizmus, a kizárólagosság, illetve a jelenkori univerzalizmus is veszélyes lehet, ha elfelejtjük a közös hagyományt és az „európai tudatot”.

Hans Freyer nézetei szerint minden történelmi korszakot egy meghatározó társadalmi és politikai rend ural, amely bizonyos ideig stabilitást és szervezettséget biztosít, ám ezek a rendszerek idővel elkerülhetetlenül válságba jutnak (Freyer, 1926). Ez a válság lehetőséget teremt a megújulásra és a kreatív átalakulásra, ahogyan azt például a feudalizmus vagy a polgári társadalom kialakulása is mutatja az európai történelem során. Freyer szerint a rendszerek megújítását gyakran utópiák inspirálják, de ezek csak akkor válnak tartós renddé, ha képesek alkalmazkodni a valósághoz (Freyer, 2024). Freyer számára az utópia egyfajta termékeny gondolkísérletként is értelmezhető, melyben – jobb esetben – előremutató vízió vagy mélyebb társadalomkritika rejlik. Rosszabb esetben lapos idealizmus, vagy terméketlen vádaskodás. Ám ha a politika és a társadalom alapos ismeretéből fakad, tehát megfelelő igényességgel és mélységgel rendelkezik egy utópia, akkor ideális jövőkép formájában serkentheti a politikai innovációt, értelmet és irányt adhat a politikai elitnek, miközben fokozhatja az emberek azonosulását a kijelölt célokkal és eszközökkel – ezáltal legitimálhat egy a jelenlegi rendszernél adaptívabb víziót.

Ezek alapján a liberális Kalypso Aude Nicolaïdis akadémikus és a konzervatív David Engels történész gondolkísérlete is így értelmezhető: egy jelenben nem létező, de ideális állapotot leíró munkatervként. Nicolaïdis kiindulópontja, hogy a kontinens jövője nem ragadható meg a szokásos bináris oppozíciókban: „több Európa” – „kevesebb Európa”, „föderáció” – „nemzetállamok

szövetsége” (Nicolaïdis, 2004). Szerinte az Európai Unió legitimációs válságának oka éppen abban rejlik, hogy az elemzők és döntéshozók többsége egyetlen „európai demos” létét feltételezi, amelyhez képest minden politikai közösségnek igazodnia kellene. Ezzel szemben a demoi-cracy elmélete a sokféleség politikai formává alakítását ajánlja: az Unió nem egyetlen nép (demos), hanem a népek (demoi) közössége, amelyben a politikai részvétel és a demokratikus legitimitás nem a homogenizációból, hanem a pluralitás kölcsönös elismeréséből fakad. A közös európai politikai tér létjogosultságát nem az identitások összeolvadásában, hanem azok sokrétű megosztásában, valamint a közösen vállalt projektekben látja. E felfogás szerint az Európai Unió nem azért marad fenn, mert polgárai egyetlen történelmi narratívát vagy kulturális szimbólumkészletet osztanak, hanem mert képes olyan közös célokat – béke, jólét, fenntartható fejlődés – kitűzni, amelyekben a különböző nemzeti közösségek saját módjukon részesedhetnek.

Ellenben Engels szerint Európa jelenlegi válsága részben abból fakad, hogy a kontinens politikai formái túlságosan széttöredezettek, a tagállamok és népek közötti különbségek pedig nem intézményesített egységben, hanem versengő partikularizmusban öltenek testet. Nicolaïdis javaslata, amely a különböző „demoi” identitásainak kölcsönös elismerésére és a közös projektek laza hálózatára épül, Engels olvasatában nem képes biztosítani az európai civilizáció fennmaradásához szükséges döntésképeséget és stabilitást. A demoi-cracy horizontális, többközpontú kormányzási modellje végső

sonon azzal fenyeget, hogy megerősíti a status quo fragmentáltságát, miközben nem kínál választ a kontinens geopolitikai, demográfiai és kulturális kihívásaira.

Engels szerint a jelenlegi modell válsága – hasonlóan a római köztársaságéhoz – csak egy erősebb, egységesebb, szinte „birodalmi” szerkezet kialakításával orvosolható. A konzervatív történész Európa történelmét a középkori helyi és regionális egységektől a Szent Római Birodalom decentralizált szerkezetéig, onnan a feudalizmuson keresztül a modern nemzetállamokig, majd a különféle birodalmi és szupranacionális kísérletekig áttekintve, úgy véli, hogy a jövő Európáját nem centralizált szuperállamként, hanem olyan konföderációként vagy föderációként kell elképzelni, amely tiszteletben tartja a tagok identitását és hagyományait, miközben képes stratégiai döntések gyors és hatékony meghozatalára (Engels, 2019:58–69). A kormányzati forma szempontjából azt jelenti, hogy a politikai közösséget nem tarthatja fenn pusztán szerződéses vagy procedurális legitimitáció; szükség van egy szimbolikusan és kulturálisan megalapozott autoritásra, amely az organikus civilizációs rendet kifejezi és képviseli. Engels szerint a középkori keresztény birodalom-hagyomány hierarchikusan szervezett, ugyanakkor szubszidiárius politikai modellt implikál: a különböző régiók és nemzetek megőrzik autonómiájukat, de egy közös civilizációs és spirituális keret tartja őket össze. A legitimitáció forrása nem pusztán a népszuverenitás, hanem a civilizációs küldetéstudat – az európai kultúra történeti hivatása. Engels szerint ez a rend képes választ adni a mai döntésképtelenségre és legitimitációs válságra, mert az európai integráció alapját nem technokratikus szabályrendszerben, hanem közös civilizációs önazonosságban látja. Nicolaïdis modellje ezzel szemben csupán deliberatív és részvételi mechanizmusokra támaszkodik, amelyek – bár demokratikusságuk miatt vonzóak lehetnek egyesek számára – lassúak és hatástalanok lennének egy akut krízishelyzetben, legyen szó migrációról, energiaválságról vagy katonai fenyegetésről. Ebből a perspektívából a demoï-cracy nem az integráció elmélyítésének alternatívája, hanem annak elodázása: a pluralizmusra és identitásmegosztásra épülő vízió illúzió marad, ha nem képes intézményesen garantálni a kontinens egységes cselekvőképességét. Engels elképzelése Le Goff és Dawson, valamint Spengler történeti és intellektuális impulzusait becsatornázza egy egyszerre forradalmi és

konzervatív politikai-integrációs keretbe, az így születő „birodalom” Európa korlátozott integrációját jelenti: nem a liberális elképzelések szerinti „szabadon lebegő”, technokrata eljárási mechanizmusokhoz való kötődés kialakítására törekszik, nem is a fragmentáltságból fakadó döntésképtelenség intézményesítésére, hanem a nemzeti kultúrák sokszínűségét megőrző, közös európai civilizáció hatékony politikai formáját keresi. Olvasatomban az „Európai Birodalom” nem szuperállam, hanem döntésképes, szubszidiaritásra építő konföderatív architektúra: a központ csak ott kap felhatalmazást, ahol a közjó gyors és egységes védelme ezt megkívánja, minden más a nemzeti–regionális szinten marad. A központ kizárólag a kríziskonvergencia által érintett stratégiai területeken (külső biztonság, határ- és energiapolitika, védelmi ipar, átfogó válságkezelés, gazdasági együttműködés) kap felhatalmazást, minden egyéb lokális ügy a tagállami-regionális szinten marad.

Ezt a modellt a központosítás és a szubszidiaritás közötti egyensúly jellemzi: elismeri az európai nemzetek sajátosságait és identitását, hangsúlyozza történelmi összetartozásukat, valamint elhatárolja őket a nem európai civilizációktól. Kulturális sokféleség, de civilizációs és politikai egység¹⁵ – Engels szerint egy ilyen, autoriter és konzervatív fordulatot alapuló „birodalom” biztosíthatná az európai civilizáció fennmaradását.

Tehát Engels birodalom víziója megadja a politikai formát: a központosítás és a szubszidiaritás hatékony egyensúlyát, amely a nemzeti sajátosságokat egy közös európai civilizációba rendezi. Véleményem szerint ehhez a kerethez az adaptív erőt Guillaume Faye, francia esszéista archeofuturizmus koncepciója szolgáltathatja (Faye, 2010). A francia gondolkodó pártfogásába vette a világ plasztikusságát biztosító technológiát. Nem rettent vissza a biotechnológiának adott szabad úttól sem, úgy véelve: a civilizáció által megnövekedett elvárásrendszer csak az ember biológiai struktúrájának javítása révén küszöbölhető ki. Ez a társadalom adaptivitásának fontos eleme, nem ellentétes a hagyománnyal. Sőt! A technológiát a hagyománnyal kiegyensúlyozva kell gyakorlatba ültetni. Ez az archeofuturizmus lényege – a hatékonyság és kontroll formába öntése, értelmessé tétele az értékek és szokások világa révén. Archaikus társadalomszervezés ultramodern formában – ennek köszönhetően a rendszer legitimációja két, egymást erősítő pilléren épül: a történelmi kontinuitáson nyugvó kulturális identitásra és a magas technológiai színvonalra. Az előbbi – a közös hagyomány intézményesített emlékezetén keresztül – kollektív kohéziót és összehangolt cselekvőképességet biztosít a külső fenyegetésekkel szemben. Az utóbbi a biotechnológiai fordulatban nyeri el operatív formáját: a preventív jellegű és személyre szabott orvoslás, a reprodukív és életkor-specifikus technológiák, valamint a fejlett klinikai-laboratóriumi szolgáltatások révén. E kettős alap – kulturális önazonosság és a biotechnológiai funkciók – a technikai teljesítményen és történelmi önazonosságon nyugvó legitim rendet hoz létre: olyan politikai formát, amely egyszerre garantálja a kulturális identitást és mérhető egészségi előnyökön keresztül növeli az emberi életben rejlő potenciált.

Engels provokatív feltevése szerint újrateremthető az a középkori egység, amelyet Le Goff a keresztény civilizáció alapjaként írt le, de csak egy modernizált, új struktúra – egyfajta birodalom – jelenthet ehhez kellő stabilitást és hatékonyságot. Faye archeofuturizmusa a technológiai-hagyománybeli szintézis révén biztosítja a rendszer alkalmazkodóképességét, valamint egyfajta „output orientált” legitimációt nyújt. Ez a gondolat egyszerre idézi fel a középkor Le Goff által leírt integrációs mintáit, s egyben válasz Spengler hanyatláselméletére is: egy utolsó nagy kísérlet a civilizáció fenntartására. Ugyanakkor szervesen kapcsolódik Freyer történelmi dinamizmusához is: a válság pillanatában megjelenő új vízió, amely mobilizálja a társadalom alkalmazkodóképességét és cselekvőképességét.

Cui prodest?

Az eddigi megállapítások arra utalnak, hogy az európai integráció válsága nem pusztán intézményi működési zavarokként értelmezhető, hanem mélyebb, civilizációs természetű törésként írható le: egy olyan Európa kríziseként, amely elszakadt keresztény középkori gyökereitől, és technokrata, habermasi értelemben vett „alkotmányos patriotizmusra” kívánja ráépíteni politikai közösségét. Ebben az összefüggésben a konzervatív Európai Birodalom koncepcióját nem romantikus, nosztalgikus elképzelésként értelmezem, hanem annak a felismerésnek az elméleti artikulációjaként, hogy a kontinens külső és belső kihívásai – a migrációs folyamatok, a geopolitikai átrendeződés, valamint a gazdasági és demográfiai hanyatlás – birodalmi léptékű, stabil civilizációs önazonosságra épülő politikai választ tesznek szükségessé.

Annak érdekében azonban, hogy ez a vízió túllépjen a pusztán normatív-elméleti vázlat szintjén, érdemes beemelni a kérdést, hogy rendelkezik-e empirikusan mérhető társadalmi bázissal. A jelen fejezetben ezért egy átfogó európai ifjúságkutatás adataira támaszkodva elemzem, miként gondolkodnak a 18–35 éves korosztályba tartozó fiatalok az Európai Unióról, a migrációról és a szuverenitásról. Elemzésemmel azt kívánom demonstrálni, hogy a generáció körében erősödően

¹⁵ Az Európai Unió jelenlegi mottója, az „Egység a sokféleségben”, nem jelöli ki azokat a normatív és kulturális határvonalakat, amelyek mentén egyértelművé válhatna, hogy Európa nem egy tulajdonságok nélküli, bárki számára tetszőlegesen hozzáférhető entitás, hanem mindeneke előtt sorsközösség.

van az ellenőrzött határok, a döntésképes központi cselekvés, valamint egy olyan integráció iránti igény, amely nem elvont, „gyökértelen” normákra, hanem egy jól körvonalazható, történeti–civilizációs értelemben felfogott európai önképre épül.

A „Young Europe 2025” ifjúságkutatás eredményei egy markáns strukturális ellentmondásra hívják fel a figyelmet (TUI Stiftung, 2025): a fiatal európaiak jelentős része egyszerre él meg erős – legalább részleges – európai identitást, miközben úgy érzékeli, hogy a jelenlegi intézményi konfiguráció – mindenekelőtt az Európai Unió – nem képes hatékony védelmet és stabilitást biztosítani sem külső, sem belső kihívásokkal szemben. Az adatok arra utalnak, hogy a többség már nem a szuverén nemzetállamok laza együttműködésében gondolkodik, hanem egy erősebb, cselekvőképes, értékalapú európai politikai tér kialakulását igényli, miközben kifejezetten kritikusan viszonyul a brüsszeli technokrácia jelenlegi teljesítményéhez. A kutatás szerint a fiatalok közel 60 százaléka legalább részben európainak vallja magát, és a legtöbb vizsgált országban csökken azok aránya, akik kizárólag saját nemzeti identitásukkal azonosulnak. A megkérdezettek körülbelül kétharmada alapvetően pozitívan értékeli országa EU-tagságát; Németországban ez az arány eléri a 80 százalékot, és még az Egyesült Királyságban is a többség ismét kedvezőbben tekintene a tagságra. Ugyanakkor tízből négy fiatal kifejezetten szorosabb együttműködést támogatna az uniós tagállamok között, több hatáskörrel a közös szint javára, miközben mindössze nagyjából minden negyedik válaszadó bízik abban, hogy ez a mélyülés a következő öt évben ténylegesen meg is valósul. A bizalmi deficit egyik fő oka, hogy a fiatalok jelentős része az Európai Uniót „jó koncepciónak, de rosszul megvalósított rendszernek” látja. A megkérdezettek mintegy fele egyetért azzal az állítással, miszerint az EU alapgondolata helyes, azonban intézményi működése súlyos hiányosságokat mutat. A reprezentációs válság különösen szembetűnő: az európai fiataloknak csupán viszonylag kis hányada – országonként nagyjából minden ötödik – érzi magát érdemben képviselve saját nemzeti parlamentjében, és még ennél is kevesebben érzik ezt az Európai Parlament esetében; ráadásul e mutatók az elmúlt években romló tendenciát mutatnak. A többség tehát nem magát a politikai közösség – az „Európa mint közös politikai tér” – gondolatát utasítja el, hanem azt a konkrét intézményi

és kormányzási formát, ahogyan ez jelenleg megvalósul. E feszültség logikusan egy új politikai forma irányába mutat: egy olyan, konzervatív módon felfogott Európai Birodalom felé, amely civilizációs egységként lép fel, ugyanakkor megőrzi a nemzeti közösségek önállóságát és történeti sajátosságait.

A kutatás politikai értékekre vonatkozó eredményei szintén egy konzervatív irányultság megerősödését jelzik. Minden vizsgált országban a „migráció és menekültügy” az Európai Unió előtt álló legfontosabb problémák között szerepel, sok esetben az első helyen, miközben számos társadalompolitikai és identitáspolitikai téma – például a gender-egyenlőség – jóval hátrébb sorolódik a fontossági rangsorban. 2022 óta a fiatalok körében látványosan erősödött a bevándorlással szembeni szkepszis: Németországban 24-ről 37 százalékra emelkedett azok aránya, akik további szigorítást támogatnak; Lengyelországban ez az arány 20-ról 51, Spanyolországban 21-ről 44 százalékra nőtt, és az uniós

tagállamok túlnyomó részében ma már egyértelmű többségben vannak azok, akik inkább korlátoznák, mint bővítenék az immigrációt.

Geopolitikai dimenzióban hasonló bizonytalanság rajzolódik ki. A fiatalok többsége már nem sorolja az Európai Uniót a világ három legerősebb hatalmi pólusa közé, miközben az Egyesült Államokat, Kínát – és országonként eltérő mértékben Oroszországot is – egyre meghatározóbb globális szereplőként értékeli. Ugyanakkor a válaszadók többsége úgy véli: az EU potenciálisan képes lenne olyan súlyú aktorrá válni, mint e nagyhatalmak, amennyiben működésében „alapvető dolgok” változnának meg. A fiatal európaiak tehát érzékelik saját civilizációjuk relatív gyengülését, de fennmarad bennük egy erősebb, egységesebb és önvédelmi képességeit helyreállítani képes Európa iránti elvárás. E perspektívából nézve a pusztán technikai jellegű reformok elégtelennek tűnnek; a válasz sokkal inkább az intézményi berendezkedés átfogó átalakítását feltételezi. Egy konzervatív birodalmi modell – szuverén kül- és biztonságpolitikai központtal, közös határvédelemmel és egységes stratégiai iparpolitikával – elvben éppen azt az erőt tudná megtestesíteni, amelynek hiányát a fiatal generációk ma tapasztalják.

A politikai rendszer működésével kapcsolatos kérdésekre adott válaszok azt jelzik, hogy a fiatalok érzékelik a jelenlegi liberális-parlamentáris demokráciák törékenységét is. A megkérdezettek mindössze 6 százaléka tartja politikai rendszerét „tökéletesen működőnek”, míg egyharmaduk szerint „számos tekintetben” változtatásra szorul, és további 14 százalék teljes rendszerszintű átalakítást tart szükségesnek. Bár a többség – 57 százalék – továbbra is egyértelműen a demokráciát részesíti előnyben bármely alternatív berendezkedéssel szemben, minden ötödik fiatal bizonyos körülmények között nyitottnak mutatkozik egy autoriterebb kormányzásra, és közel minden tizediknek közömbös, hogy a rendszer demokratikusnak tekinthető-e vagy sem. Ez ugyan nem jelenti a diktatórikus megoldások iránti tömeges támogatást, de arra utal, hogy a jelenlegi, fragmentált, felelősségi viszonyait tekintve gyakran áttekinthetetlen párt-demokráciát sokan gyengének, védtelennek és legitimációs deficitben szenvedőnek érzékelik. Egy konzervatív Európai Birodalom – a demokratikus elvek fenntartása mellett, de a döntéshozatalt világos hierarchiába rendezve és az állam cselekvőképességét helyreállítva – elvileg képes lehetne kezelni ezt a biztonság- és rendhiány-élményt.

A „Young Europe 2025” adatai a ma liberális Európai Unióval szembeni növekvő elégedetlenséget jelzi, miközben konzervatív igénystruktúrát tár fel: egy erősebb, és másképpen megszervezett Európát; nagyobb globális súlyt; védett határokat; hatékonyabb politikai rendszert, amely nem omlik össze az első komoly válság nyomása alatt. E preferenciák összessége egy új politikai forma szükségessége felé mutat. Egy konzervatív Európai Birodalom – amely civilizációs egységként jelenik meg a nemzetközi térben, véd a külső és belső fenyegetésekkel szemben, miközben tiszteletben tartja a nemzetek történelmi önrendelkezését – olyan keretként értelmezhető, amelyben ezek a fiatal generációk által artikulált elvárások intézményes alakot ölthetnének.

Befejezés

A civilizációs-ontológiai önreflexió nélkül Európa pusztán intézményi projekt marad: csak ha újraértelmezi saját létmódját – a viláგértelmezés és rendteremtés fausti mintázatát –, képes valódi politikai formát találni jövőjének. A tanulmány kiindulópontja szerint az egymásba fonódó gazdasági, politikai és civilizációs válságok (kríziskonvergencia) közegében újra kell tárgyalnunk az európai önértelmezés genealógiáját és normatív horizontját. Ahelyett, hogy csupán jogi és procedurális hűségre építenénk, mint azt Habermas javasolja, Európa jövőjét olyan politikai integrációs formában kellene gondolkodnunk, amely figyelembe veszi a kontinens történelmi és kulturális örökségét. Genealógiailag: Európa „civilizációs magja” a keresztény középkorban formálódott ki, és e mag tartósan beíródott a modern intézmények, tudásformák és politikai kultúra szöveteibe; a felvilágosodás nem megszakítás, hanem áthangolás. Normatíván és intézményileg: a fenntartható európai rend a középkori integrációs mintákat újrashasznosító, mégis jövőorientált „Európai Birodalom” felé mutat – de nem centralizált szuperállamként, hanem döntésképes, szubszidiaritásra építő, civilizációs önképét világossá tevő konföderatív architektúráként. Az erőforrások – technológia, ipar és humán tőke – összehangolása révén egy önálló, ütőképes európai gazdasági tömb jöhetne létre, melynek politikai koncepciója egy erősebb, stabilabb és tekintélyelvűbb kormányzati struktúrát kínálhatna, amely képes lehet gyors, egységes válaszokat adni a jelen kihívásaira – legyen az energiabiztonsági vagy gazdasági válság, illetve demográfiai nyomás. Egy ilyen jobboldali Európa vízió a hagyomány és modern

technológia szinergiájaként a civilizációs kontinuitás és innováció új, életképes modelljét teremtheti meg.

A „Young Europe 2025” ifjúságkutatás empirikus eredményei mindezt kiegészítik azzal a fontos tanulással, hogy a vázolt civilizációs és intézményi alternatíva nem pusztán elméleti konstrukció, hanem a fiatal generációk attitűdjeiben is kirajzolódó igénystruktúrával találkozik.

Összefoglalva: a tanulmány egy olyan európai önértelmezés mellett érvel, amely a sokféleséget nem korrekcióra szoruló hiányként, nem határtalan embertömegként, hanem a civilizáció tartós berendezkedéseként, az egységet pedig nem centralizált homogenizációként, hanem történetileg kipróbált kohézióként érti. E fel fogás nem esik egybe az Európai Unióval, de képes megvilágítani annak önértelmezési dilemmáit. Ebben az értelemben a dolgozat tézise – kulturális sokféleség, civilizációs egység – az EU mottójának (Egység a sokféleségben) történeti-genealógiai szellemű újragondolására sarkall, és ezzel a mai uniós vitákhoz közvetlenül kapcsolódó értelmezési keretet kínál. Az európai fiatalok értékrendje jelentős változáson megy át, mindez arra utal, hogy a civilizációs önreflexióra és birodalmi léptékű politikai formára építő alternatíva nem csupán történeti–eszmétörténeti értelemben koherens, hanem generációs szinten is rendelkezik potenciális társadalmi bázissal, amely a kontinens jövőbeni politikai átrendeződésének hordozója lehet.

A további kutatás számára két irány kínálkozik: (1) az intézményi operacionalizáció részletes modelljei (döntési kompetenciák, fiskális föderalizmus, közös védelmi ipar, energiaszuverenitás) és (2) a legitimitás-architektúra vizsgálata (szimbolikus szakpolitikák, alkotmányos biztosítékok, pluralitáskezelés gyakorlati irányai). Ha Európa képes e kettős feladatra – a genealógiai önreflexiót intézményi innovációval összekapcsolni –, akkor nem pusztán túlélési, hanem formateremtő képességét is visszanyerheti.

Irodalomjegyzék

- Bloch, M. (1995). *Histoire et Historiens*. Párizs: Armand Colin.
- Brague, R. (1994). *A római modell*. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar.
- Comte, A. (1979). *A pozitív szellem*. Budapest: Magyar Helikon Kiadó.
- Dawson, C. (1938). *Európa születése*. Budapest: Athenaeum.
- Engels, D. (2019). Európa újjáépítése, *Kommentár* 2019/4, 58–69.
- Engels, D. (2018). *A birodalommá válás útján – Az Európai Unió válsága és a római köztársaság hanyatlása*. Budapest: L' Harmattan kft.
- Faye, G. (2010). *Archeofuturism*. London: Arktos.
- Freyer, H. (1926). *der Staat*. Lipcse: Ernst Wiegandt Verlagsbuchhandlung.
- Freyer, H. (2024). *A politika szigetei*. Budapest: Osiris kiadó.
- Fried, J. (2022). *Hány nap még a világ?* Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Fukuyama, F. (2024A). *A liberalizmus vesszőfutása*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Fukuyama, F. (2024B). *A történelem vége és az utolsó ember*. Budapest: Európa könyvkiadó kft.
- Habermas, J. (2001). *The Postnational Constellation*, Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. (2012). *Esszé Európa alkotmányáról*. Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Hay, D. (1968). *Europe: the emergence of an idea*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Husserl, E. (1998). *Az európai tudományok válsága I-II*. Budapest: Atlantisz kiadó.
- Kaiser, B. (2023). Kríziskonvergencia, *Kommentár* 2023/4, 15–21.
- Koselleck, R. (2016). *Kritika és válság – Tanulmány a polgári világ patogeneziséről*. Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Krastev, I. (2024). *Európa után*. Budapest: MCC Press.
- Le Goff, J. (2008). *Európa születése a középkorban*. Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Manent, P. (2006). *La raison des nations: Réflexions sur la démocratie en Europe*. Párizs: Gallimard.
- Müller, J-W. (2008). *Constitutional Patriotism*. Princeton: Princeton University Press.
- Nicolaïdis, K. A. (2004). The New Constitution as European Demoi-Cracy? *Federal Trust Constitutional Online Working Paper*, 2004/03, 3-9.
- Pinker, S. (2019). *Felvilágosodás most*. Budapest: Alexandra Kiadó.
- Spengler, O. (2011). *A nyugat alkonya II*. Budapest: Noran Libri Kiadó.
- Sternberger, D. (1979). Verfassungspatriotismus. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Május 23.
- Todorov, T. (2008). The Spirit of the Enlightenment, *Critical Horizons*, 2008/2, 177–187.
- UI Stiftung. (2025). Young Europe 2025: This is how people between 16 and 26 years of age think [Youth study]. TUI Stiftung. Utolsó internetes elérés innen (2025.11.25.): https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2025/07/20250708_YouGov_Ergebnisbericht_TUI_Stiftung_Junges_Europa_2025_EN.pdf
- Weber, M. (2007). *Világvallások gazdasági etikája*. Budapest: Gondolat Kiadó.

EURÓPAI IDENTITÁS ÉS JÖVŐKÉP: FIATALOK PERCEPCIÓI AZ EU-BAN (2025)

– Orbán Eszter¹ –

Absztrakt

A tanulmány az európai fiatalok Európai Unióval kapcsolatos identitás-, attitűd- és jövőkép-mintázatait vizsgálja három, 2025-ben készült empirikus kutatás – Young Europe 2025, Flash Eurobarometer 556 – Youth 2025, valamint a Századvég által készített Európa Projekt 2025 – adatainak komparatív elemzése alapján. Célja annak feltárása, hogy a 16-30 éves korosztály miként viszonyul az európai integrációhoz, milyen tényezők befolyásolják az EU-val szembeni lojalitásukat, és hogyan alakul jövőképük a kontinenst illetően. Az eredmények azt mutatják, hogy az európai identitás a fiatalok körében továbbra is „komplementer” jellegű: nem helyettesíti, hanem kiegészíti a nemzeti identitást. Az EU-val kapcsolatos attitűdöket kettősség jellemzi, a mobilitási és tanulási lehetőségek pozitív megítélése mellett megjelenik a bürokratikus működéssel és a tagállami hatáskörök korlátozásával kapcsolatos kritika. A demográfiai metabolizmus modellje mentén értelmezve az eredmények arra utalnak, hogy a fiatalabb generációk nyitottabb, integrációpárti beállítódást képviselnek, ugyanakkor növekvő bizonytalanságot érzékelnek a gazdasági és biztonsági kihívások terén. A tanulmány rávilágít, hogy a fiatalok EU-percepciója egyszerre tükrözi a generációs értékvtáltás és a válságérzékenység dinamikáját, amely az európai identitás jövőjének meghatározó tényezőjévé válhat.

Kulcsszavak: ifjúság, identitás, fiatalok, percepció, EU, jövőkép

Bevezetés

A fiatalok Európához és az Európai Unióhoz fűződő viszonyának vizsgálata az elmúlt években stratégiai jelentőségűvé vált. Az Európai Unió jövője nagymértékben függ attól, hogy az új generációk mennyiben azonosulnak az európai értékekkel, intézményekkel és a közös jövőkép gondolatával. A 2020-as évek társadalmi- és geopolitikai válságai, – a világjárvány, az orosz–ukrán háború, az energiaválság és az inflációs nyomás – próbára tették az európai integráció társadalmi legitimációját, különösen a fiatalabb generációk körében.

A tanulmány célja, hogy feltárja azokat a főbb trendeket, amelyek mentén a fiatalok EU-percepciója, identitása és jövőképe 2025-re kirajzolódik.

A vizsgálat három, különböző metodológiájú, de egymást kiegészítő európai közvélemény-kutatás összevetésére épül (Young Europe 2025, Flash Eurobarometer 556 – Youth 2025, Századvég Európa Projekt 2025), amelyek együttesen lehetővé teszik a fiatalok attitűdbeli és értékrendbeli mintázatainak elemzését.

Az elméleti háttér a generációs és identitáselméletek mentén értelmezi a fiatalokat, mint társadalmi csoportot. Kiemelt figyelmet szentel a „demográfiai metabolizmus” modelljének (Ryder, 1965; Lutz és Striessnig, 2016), amely a társadalmi attitűdök generációs megújulását helyezi a középpontba. A vizsgálat így nemcsak az EU-val kapcsolatos attitűdök aktuális állapotát mutatja meg, hanem feltárja azok generációs dinamikáját is.

¹ Ssenior tanácsadó, Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány

A kutatás célja, hogy hozzájáruljon az ifjúság és az európai integráció kapcsolatának mélyebb megértéséhez, és empirikus alapot nyújtson az ifjúságpolitikai-, és EU-s szakpolitikai stratégiák fejlesztéséhez.

Elméleti háttér

Az ifjúságszociológiai diskurzusban az életkori sajátosságok mellett egyre inkább előtérbe kerülnek azok a strukturális és kulturális tényezők, amelyek meghatározzák a fiatalok társadalmi helyzetét, értékrendjét és közösségi orientációját. A „fiatalok” fogalma nem csupán életkori kategóriát jelöl, hanem egy olyan dinamikus változó társadalmi csoportot, amelynek tagjai sajátos tapasztalatokkal, életstratégiákkal és identitásmintákkal rendelkeznek.

Az „ifjúság” és a „fiatalság” terminusok egyaránt használatosak a vallási tanításokban és a politikai ideológiákban (Gábor és Jancsák, 2006) is. A fiatalokra vonatkozó definíciók egyaránt tükrözik életkori sajátosságaikat, társadalmi státuszukat, szociális folyamataikat. Ez az életszakasz egy folyamatos átmenetként fogható fel, amely a pubertással kezdődik és jellemzően a tanulmányok befejezésével zárul (Gábor és Jancsák, 2006). A fiatalság tehát egy olyan komplex fogalom, melyet a biológia, pszichológia, szociológia és kulturális dimenziók együttesen határoznak meg.

A szakirodalom jellemzően a 15–29 éves korcsoportot sorolja az ifjúsághoz. Ezen belül a „fiatal felnőttek” csoportja tűnik témánk szempontjából különösen is relevánsnak, ahova jellemzően a 19-29 éves korosztály sorolódik. (Gábor 1995, Nagy, 2020) Jellemzően ebben az életkorban történik a felnőtt szerepek fokozatos átvétele: önálló háztartásvezetés, első önálló lakás, teljesállású munkavállalás vagy éppen a családalapítás. A XXI. század sajátosságainak köszönhető, hogy ez az életszakasz megnyúlik, a hagyományos életszakaszok kitolódnak, meghosszabbodik a tanulási idő és a gazdasági függőség. (Andorka, 2003) Bár ez a korosztály biológiai és pszichológiai értelemben már alkalmas lenne az önállósodásra és a családalapításra, az utóbbi évtizedekben ez a folyamat kitolódott a harmincas éveik elejére. Ennek hátterében elsősorban a szociális és anyagi autonómia elérésének nehézségei állnak. Ellentmondásos helyzet, hogy miközben az önálló életkezdés késlekedik, ez a korcsoport a társadalom meghatározó csoportjává válik.

Természetesen az életkori kategóriák nem mindenhol egységesek: az ENSZ Ifjúsági Küldött programja a 15-26 éves korosztálynak szól, az ENSZ Fiatal Szakértői programjára egészen 32 éves korig lehet jelentkezni addig az Európai Unió statisztikai hivatala (Eurostat) a "fiatalokat" 15 és 29 év közötti korosztályként határozza meg.

A fiatal generációk jövőképe nemcsak saját életútjukat határozza meg, hanem formálja a jelent és előkészíti Európa jövőjét is. Jövőképük, értékrendjük és aktivitásuk hosszú távon befolyásolja az európai társadalmak fejlődési irányait és kohézióját. Ezt az összefüggést az Európai Bizottság több szakpolitikai dokumentuma is hangsúlyozza, például a mezőgazdaságra és élelmiszerre vonatkozó stratégiája, amely szerint „a fiatalok szerepe alapvető fontosságú az európai mezőgazdasági ágazat és a vidéki területek jövőbeli fenntarthatóságának és versenyképességének biztosításában.” (Európai Bizottság, é.n.)

A téma a szakpolitikai és szakmai közvéleményben is egyre hangsúlyosabb, mivel a Z generáció stratégiai szerepe Európa jövőbeli versenyképességében széles körben elfogadott narratíva. Ezt erősíti az Európai Unió Ifjúsági Stratégiája (2019–2027) is, amely keretet ad az uniós ifjúságpolitikai együttműködésnek, és kiemeli, hogy „az uniós ifjúsági együttműködés célja az európai fiatalokat érintő jelenlegi és jövőbeli kihívások kezelése, továbbá biztosítja az ifjúságpolitikai együttműködés célkitűzéseit, elveit, prioritásait, fő területeit és intézkedéseit tartalmazó keretet valamennyi érdekelt fél számára.” (Európai Bizottság, 2025)

A stratégia ezzel világosan rámutat arra, hogy a fiatalok jövőképe nem csupán társadalmi kérdés, hanem Európa hosszú távú fejlődésének és versenyképességének kulcstényezője, amely meghatározza az Unió megújuló képességét a következő évtizedekben.

Európai identitás

Az identitásképzés folyamata az életút során az ifjúkorban éri el kritikus szakaszát, amikor az egyén a gyermeki kötődéseken túllépve kialakítja stabil önazonosságát. A kulturális környezet és az életkori sajátosságok arra készítetik a fiatalokat, hogy újraértelmezzék társadalmi beágyazottságukat és identitáskonstrukcióikat.

Az identitás nem kizárólag egyéni pszichológiai konstrukció, hanem történelmi és társadalmi kontextusban formálódó jelenség is. Ezt hangsúlyozza Strauss és Howe (1991) generációs elmélete is, amely szerint a történelem ismétlődő ciklusokra bontható. Az egyes generációkat meghatározó történelmi események, társadalmi kihívások és kulturális tapasztalatok közös keretet hoznak létre,

amely kollektív élményként alakítja az adott nemzedék önazonosságát. Így amíg az amerikai generációk esetében az ő közös történelmi élményeik képezik az identitásuk alapját, addig az Európai Unió fiatal generációinak Európa történelmi, politikai és kulturális átalakulásai teremtik meg a közös európai identitást.

A generációs elméletek logikája kontinentális szinten is érvényes, hiszen az európai fiatalok identitása ugyanúgy közös történelmi és kulturális tapasztalatokból építkezik, mint a nemzeti közösségek esetében. Az európai identitás tehát nem egy homogén, egyértelműen körülhatárolt, statikus kategória, hanem egy dinamikus és többdimenziós konstrukció, amely egyszerre épül a nemzeti hovatartozásra, a regionális sajátosságokra és a közös európai tapasztalatokra. A fiatalabb generáció körében ez a közös identitás gyakran a nyitottság, a mobilitás a demokratikus értékek és a multikulturális iránti elköteleződésben jelenik meg. Számukra az európaiság társadalmi részvétel, az interkulturális párbeszéd és a közös jövőkép fogalmait testesíti meg, amely túlmutat a nemzeti identitás határain, de nem helyettesíti azt. Horváth és Kassai (2011) szerint például az európai identitás kettős természetű: egyszerre kulturális és politikai.

Ugyanakkor e két komponens aránya egyénenként eltérő lehet. A kulturális identitás az európai értékrend, a közös történelmi és szellemi örökség, valamint a civilizációs alapértékek mentén szerveződik. A politikai identitás ezzel szemben az Európai Unió intézményi kereteihez való kötődést fejezi ki. Ez magában foglalja az uniós polgársággal járó jogokat és köteleességeket, a közös politikai döntéshozatalhoz való viszonyt, valamint a lojalitást az európai integráció eszméje iránt. A politikai dimenzió tehát az európai közösséghez való tudatos, intézményi alapú elköteleződést jelenti, amely az uniós értékek védelmében, a közös politikai felelősségvállalásban és a kollektív cselekvésben ölt testet. A két dimenzió egymással kölcsönhatásban áll: a kulturális identitás a közös történelmi tudatból és kulturális szimbolikából táplálkozik, amely megalapozza az „európaiság” érzelmi és értékalapú összetartozását, míg a politikai identitás az ehhez kapcsolódó intézményi biztonságot és közös cselekvési keretet biztosítja. E kölcsönhatás eredményeként az európai integráció nem csupán gazdasági és intézményi folyamatként értelmezhető, hanem az évtizedek során olyan társadalmi és kulturális közeggé vált, amelyben a fiatalabb generációk szocializációja és identitásformálódása is zajlik.

A gazdasági integráció kezdete az Európai Szén- és Acélközösséghez köthető, amelyhez idővel a politikai unió megteremtésének folyamata is társult. Ez a fejlődés jelentős intézményi változásokat hozott, amelyek lépésről lépésre alakították és mélyítették az uniós intézményrendszert. Az európai integráció jól nyomon követhető a gazdasági és az intézményi átalakulásokban, ugyanakkor nyitva marad a kérdés, hogy mi adja e folyamat alapvető kiindulópontját. Az európai integráció elemzésekor a materiális és geopolitikai szempontok mellett elengedhetetlen a közös narratívák és identitáskonstrukciók vizsgálata. Az európai integráció alapja nem kizárólagosan a materiális szférában, a politikában, a gazdaságban, vagy a geopolitikában keresendő, hanem a közös narratívákban, identitáskonstrukciókban és kulturális jelentésadási folyamatokban. Az európai integráció megértése érdekében mélyebben kell keresnünk a választ: mi Európa lényege, s vajon létezik-e közös európai identitás, amely meghatározó? (Martonyi, 2021).

E kérdés empirikus megközelítését adja Striessnig és Lutz (2016), akik az Eurobarométer 2006-os és 2013-as adatait elemezve vizsgálták a nemzeti és európai identitás változását.

Elemzésük a demográfiai metabolizmus modelljére (Ryder, 1965) épül, amely szerint a társadalmi változások legfőbb mozgatórugója nem az egyének attitűdjeinek változása, hanem az új generációk megjelenése és szocializációja. A modell alapján az identitásformák generációs cserék révén újulnak meg, miközben az egyének életútjuk során csak korlátozott mértékben módosítják beállítódásaikat.

Lutz és munkatársai ugyanakkor finomították a kohorsz-determinizmus eredeti értelmezését: számításba vették az életpálya során végbemenő attitűdváltozásokat is, ezzel árnyalva a generációs különbségek statikus megközelítését. Kutatásaik szerint az európai identitás kétféle komponens mentén értelmezhető: a haszonelvű (instrumentális) és az érzelmi (affektív) kötődés alapján. Az előbbi az Unióból származó gazdasági és politikai előnyökre épít, míg az utóbbi az európaisághoz való érzelmi azonosulást, a közös értékekhez és kulturális örökséghez való viszonyt fejezi ki. Az elemzés eredményei szerint az európai népességben fokozatosan erősödik a többszörös identitás.

A fiatalabb generációk esetében különösen jellemző, hogy szocializációjuk során természetes módon épül be az európai dimenzió, amely idősebb korokban is fennmarad. A kutatás pozitív generációs hatást mutatott ki, amely az európai identitás fokozatos növekedését jelzi, jóllehet a növekedés mértéke 2006 és 2013 között méréseltébb volt, mint az előző évtizedben. A 15–24 éves korosztályban a várt bővülés valamelyest elmaradt, ami részben az időszakos gazdasági és politikai hatásokkal magyarázható, míg a 35 év feletti körében az identitás stabilitása erőteljesebben érvényesült. Az európai lakosság a gazdasági és politikai kihívások ellenére is egyre inkább európai beállítódású (Striessnig és Lutz, 2016). Fomina (2017) ugyanakkor rámutatott arra, hogy az európai integrációval kapcsolatos attitűdök a fiatal generációk körében sem egységesek. Az európai identitás alakulása tehát nem választható el az integráció gazdasági és intézményi folyamataitól sem.

Az integráció intézményi pillérei (EU, é.n.) – főképp a személyek szabad áramlása – közvetlen hatást gyakorolnak az egyéni tapasztalatokra, ezáltal pedig az európai identitás megerősödésére. Ezek a közös alapelvek teremtik meg az integrációs keretet, amely nélkül a tagállamok összetartozása jóval gyengébb lenne. Ugyanakkor e keret segíti azt is, hogy a polgárok egyre inkább európai dimenzióban határozzák meg identitásukat.

EU-tagság megítélése: nemzeti versus európai identitás

A nemzeti identitás a kollektív identitások legerősebb és legmélyebben beágyazott formája, amelyet a közös nyelv, kultúra, történelem, hagyományok és értékek határoznak meg. Ezek az elemek a társadalmi kohézió alapját képezik, hiszen közös referenciakeretet és érzelmi kötődést biztosítanak a közösség tagjai számára. A nemzeti identitás így nemcsak kulturális, hanem politikai és szimbolikus jelentéssel is bír, mivel az állampolgári lojalitás, a nemzeti büszkeség és a politikai közösséghez való tartozás érzetének alapját adja.

Ezzel szemben az európai identitás posztnacionális, másodlagos és kiegészítő jellegű identitásforma, amely Európát értékészletként, kulturális sokszínűségként és sorsközösségként azonosítja. Ez az identitás nem egy nemzethez, hanem egy civilizációs közösséghez való tartozás élményét közvetíti. Az európai identitás fogalma az Európai Unióval foglalkozó társadalomtudományi kutatásokban a 2000-es évektől került előtérbe, mint a politikai integráció és a társadalmi kohézió egyik lehetséges legitimációs bázisa (Risse és Maier 2010; Bruter, 2005). Az európai identitás tehát nem csupán kulturális gyökerű, hanem politikai konstrukcióként is értelmezhető, amely az Unió értékein, intézményein és közös céljain alapul.

A két identitás nem egymást kizáró, hanem komplementer viszonyban áll. A nemzeti identitás stabil keretet és érzelmi alapot ad, míg az európai identitás kulturális és értékalapú horizontot kínál, amelyen belül a nemzeti önazonosság új értelmet nyerhet.

Ezzel egyidejűleg az európai identitás többszörös identitásként értelmezhető, amely a komplex társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok eredményeként jött létre. Az egyén számára ez a többszörös kötődés azt jelenti, hogy egyszerre lehet nemzeti, regionális és európai identitása, ezek egymást kölcsönösen kiegészítik, nem pedig helyettesítik. Számos empirikus kutatás (Fligstein 2008; Díez Medrano 2010) is rámutatott arra, hogy az európai identitás másodlagos, de stabilan jelenlévő identitásformaként elsősorban a fiatalabb és magasabban képzett rétegekben jelenik meg erőteljesebben.

Ez a tendencia alátámasztja, hogy a nemzeti és az európai identitás közötti viszony szinergikus: az európai hovatartozás erősítése nem a nemzeti identitás gyengüléséhez, hanem annak kiterjesztéséhez vezethet. Ennek felismerése kulcsfontosságú az Európai Unió jövőjéről szóló társadalmi és politikai diskurzusban, hiszen az európai identitás megerősödése csak a nemzeti keretek megbecsülésével és megtartásával képzelhető el.

Hatalommegosztás dilemmája

Az Európai Unióval kapcsolatos attitűdök vizsgálatakor a fiatalok körében kirajzolódó pozitív értéktársítások és kritikai nézőpontok közötti egyensúly különösen jól érzékelteti az integrációval kapcsolatos bizalmi kérdések összetettségét. A fiatal generáció számára az EU nem csupán gazdasági és mobilitási lehetőségeket jelent, hanem egy olyan politikai térként is értelmezhető, ahol a hatalom megosztása, az átláthatóság és a döntéshozatal demokratikus legitimációja meghatározza az Unióval szembeni lojalitás mértékét.

A „hatalommegosztás dilemmája” a fiatalok percepciójában elsősorban abban nyilvánul meg, hogy miként érzékelik az uniós és a nemzeti szint közötti kompetenciamegosztást. Míg sokan értékelik az integráció által biztosított közös döntéshozatalt és szabadságokat, mások a tagállami önállóság korlátozásaként vagy a demokratikus elszámoltathatóság hiányaként élik meg az uniós hatáskörök bővülését. Ez a kettősség nem pusztán

politikai, hanem identitásbeli kérdésként is megjelenik: a fiatalok számára a szuverenitás és az integráció nem ellentétes, hanem gyakran egymással feszültségben létező, de egymást kiegészítő kategóriák.

EU-tagság hozzáadott értékei

Az Európai Unió és a tagállamok közötti hatalommegosztásról alkotott vélemények szorosan összefüggnek azzal, hogy az állampolgárok milyen feladatokat és célokat tartanak kiemelten fontosnak az Unióban, és miként értékelik ezek megvalósítását. Az, hogy a polgárok miként viszonyulnak az integrációhoz, nagyban függ attól, hogy az EU-tagság milyen konkrét előnyöket, lehetőségeket és értékeket képvisel számukra.

Az Európai Unióhoz való tartozás számos hozzáadott értékkel jár, amelyek gazdasági, társadalmi, politikai, jogi és biztonsági dimenziókban fejeződnek ki. Ezek az értékek együttesen formálják az uniós tagság társadalmi legitimációját, és hozzájárulnak ahhoz, hogy az európai integráció nemcsak intézményi, hanem identitásbeli szinten is értelmezhető legyen.

A gazdasági dimenzió a tagállami és uniós együttműködés legláthatóbb területe. Ide tartozik az egységes belső piac működése, amely az áruk, szolgáltatások, tőke és személyek szabad áramlását biztosítja, ezzel növelve a versenyképességet és a gazdasági növekedést. Az EU-s támogatások és beruházások – különösen a kohéziós és strukturális alapok – közvetlenül járulnak hozzá a regionális fejlettségi különbségek mérsékléséhez. Az euró közös valutaként a pénzügyi stabilitás és kiszámíthatóság szimbóluma, amely a gazdasági integráció mélyebb szintjét jelenti.

A politikai és jogi dimenzió hozzáadott értéke abban rejlik, hogy az EU a demokratikus intézményrendszer és a jogállamiság megerősítésének keretét nyújtja. A közös jogalkotás és a szupranacionális döntéshozatal elősegíti az átláthatóságot, az elszámoltathatóságot és a közös normák érvényesülését, ezáltal erősíti a tagállamok közötti bizalmat. Ezen túlmenően a politikai együttműködés lehetőséget teremt a közös fellépésre globális kihívások – például a klímaváltozás, a migráció vagy a geopolitikai konfliktusok – kezelésében.

A társadalmi dimenzió az EU-tagság leginkább hétköznapi szinten érzékelhető területe. Az oktatási és mobilitási programok (mint az Erasmus+) elősegítik a kulturális nyitottságot, a kölcsönös megértést és az interkulturális kompetenciák fejlődését. Az uniós polgárság intézménye a személyek szabad mozgása révén konkrét életlehetőségeket bővít, hozzájárulva a fiatalok életesélyeinek javulásához és európai identitásuk megerősödéséhez.

A biztonsági dimenzió az EU-tagság kevésbé látványos, ám stratégiai jelentőségű eleme. A közös kül- és biztonságpolitika (KKBP), a rendvédelmi együttműködések (Europol) és a határvédelmi mechanizmusok (Frontex) révén az Unió a tagállamok biztonságának kollektív garanciáját nyújtja. A közös fellépés erősíti az Unió nemzetközi szerepvállalását és védelmi képességét, miközben a tagállamok közötti szolidaritás gyakorlati megnyilvánulásává válik.

Trendek a fiatalok EU-percepciójában

Az Európai Unió hozzáadott értékét leginkább az alapvető szabadságokban, a békés együttműködésben és a közös értékek képviselésében látják a fiatalok, ugyanakkor a jelenlegi kihívásokkal kapcsolatban sokszor kritikus véleményt fogalmaznak meg. Ez a kettősség alapvetően befolyásolja jövőképüket alkotó elképzeléseiket. A kérdés ezért az, hogy a fiatalok miként látják saját szerepüket az Európai Unió jövőjében, milyen elvárásokat támasztanak az integrációval szemben, és mely területeket tartanak kulcsfontosságúnak?

Az Európai Ifjúsági Célok (European Youth Goals) egy a fiatalokkal folytatott strukturált párbeszéd, melyben hangsúlyosan szerepel a „Fenntartható zöld Európa”, a „Minőségi tanulás” vagy éppen a „Fiatalok részvétele a demokratikus életben”. A célkitűzések rávilágítanak arra, hogy a fiatal generációk jövőképében a gazdasági biztonság, a környezeti fenntarthatóság és a demokratikus értékek erősítése egymással összefonódó prioritásként jelenik meg.

Módszertan

A tanulmány három, 2025-ben készült, fiatalokra fókuszáló európai közvélemény-kutatás adatainak összevetésére épül, nevezetesen a Young Europe 2025, az Eurobarometer Youth 2025 („Flash Eurobarometer 556 – EU challenges and priorities”), valamint a Századvég

által készített Európa Projekt 2025 felmérésére. E kutatások egyaránt az európai fiatalok identitására, uniós attitűdjeire és jövőképeire fókuszálnak, eltérő módszertannal és mintavételi kerettel vizsgálva az EU-hoz való viszonyukat. A három adatforrás összevetése lehetővé teszi az attitűdbeli és értékrendbeli trendek komparatív elemzését, és segít feltárni azokat a metszéspontokat, amelyek mentén az európai fiatalok közös mintázatai és nemzeti különbségei kirajzolódnak.

1. táblázat: A kutatás során használt tanulmányok összehasonlítása

Tanulmány megnevezése	Young Europe 2025 ²	Eurobarometer Youth 2025 „Flash Eurobarometer 556 – EU challenges and priorities” ³	Európa Projekt 2025 ⁴
Mintavétel	CAWI ⁵ 7 EU-s ország (Németország, Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Görögország, Lengyelország, Egyesült Királyság)	CAWI ⁶ EU27 ⁷	CATI ⁸ 1 000 fő / ország (teljes minta nagysága) EU27 ⁹ + Egyesült Királyság, Norvégia, Svájc
Életkor	16-26 év	16-30 év	18-29 év
Minta mérete	6 703 fő	25 933 fő	4 989 fő

Forrás: Saját szerkesztés

Jelen tanulmány értelmében a "fiatalok", mint fogalom itt nem jelent mást, mint a 16-30 éves korosztályt, mely a három vizsgált adatforrás életkori meghatározásaihoz igazodó kategória: a Young Europe 2025 kutatás a 16-26 éveseket, az Eurobarometer Youth 2025 kutatás a 16-30, míg a Századvég által végzett adatfelvétel (Európa Projekt 2025) a 18-29 éveseket tekinti "fiatalnak".

Eredmények

A tanulmány célja nem csupán a fiatalok európai identitásának és uniós attitűdjeinek leíró bemutatása, hanem annak feltárása, hogy ezek a tényezők miként kapcsolódnak egymással. A három, különböző módszertannal készült

kutatás eredményei így nem elszigetelt adatpontokat képviselnek, hanem egymást kiegészítő dimenziókat, amelyek együtt rajzolják ki a fiatalok Európához fűződő viszonyának szerkezetét.

Európai identitás

A Századvég 2025-ös Európa Projekt kutatásából jól kirajzolódik egyfajta „hullámzó” európai identitás: míg 2020-ban az összeurópai fiatalok 19%-a vélte magát elsősorban Európa-centrikusnak, ez a szám 2022 első felére 8 százalékponttal nőtt, majd az év második felére 22%-ra mérséklődött, majd ismételtelen növekedésnek indult 2023-2025 között.

²forrás: www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2025/07/20250708_YouGov_Ergebnisbericht_TUI_Stiftung_Junges_Europa_2025_EN.pdf

³forrás: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3373>

⁴forrás: <https://szazadveg.hu/europa-projekt-2025/>

⁵CAWI= Computer-Assisted Web Interview – számítógéppel támogatott webes(online) interjú

⁶CAWI= Computer-Assisted Web Interview – számítógéppel támogatott webes(online) interjú

⁷EU27= Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia

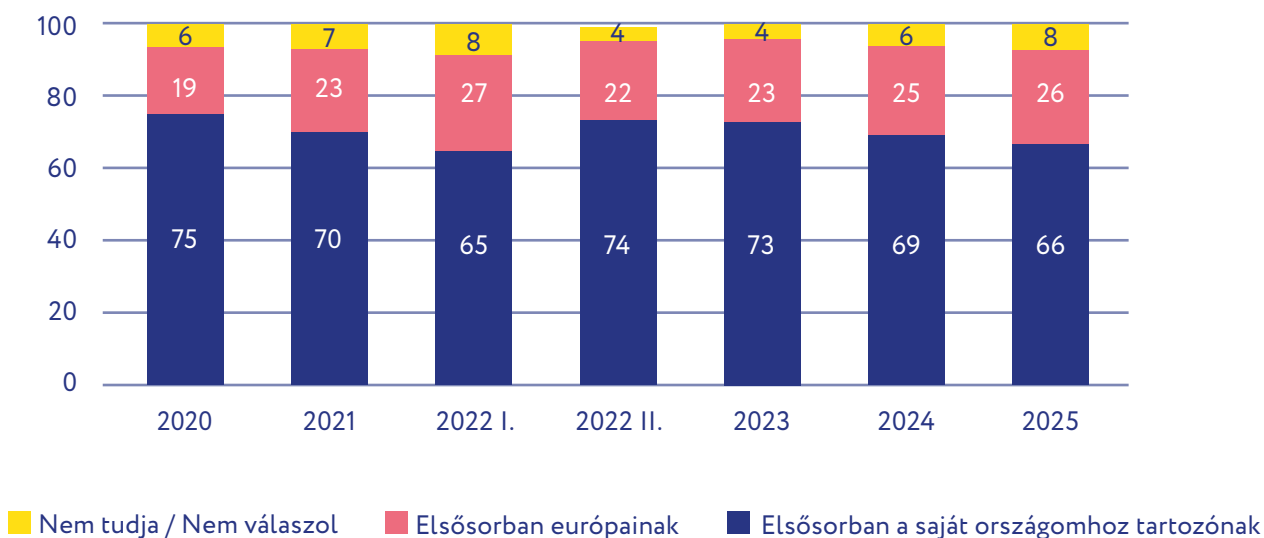
⁸CATI= Computer Assisted Telephone Interview – számítógéppel támogatott telefonos interjú

⁹EU27= Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia

A 2025-ös adatok a 2022 elején tapasztalt trendekhez való visszatérést mutatják, ami az európai identitás rezilienciájára utalhat. Ha ezeket a számokat párhuzamba állítjuk az Európát ért krízisekkel, megállapítható, hogy a koronavírus-járvány kirobbanása előtt a fiatalok körében inkább a hazafiasság dominált, míg a járvány idején

ez csökkenni kezdett, és ezzel párhuzamosan erősödni kezdett az európai identitás. Az orosz-ukrán háború kirobbanásával az európai önazonosság a fiatalok körében némiképp csökkent, majd 2023-tól kezdve ismételen növekedésnek indult.

1. ábra: Európai identitás számokban (2020-2025, %, EU27+UK, NO, CH)

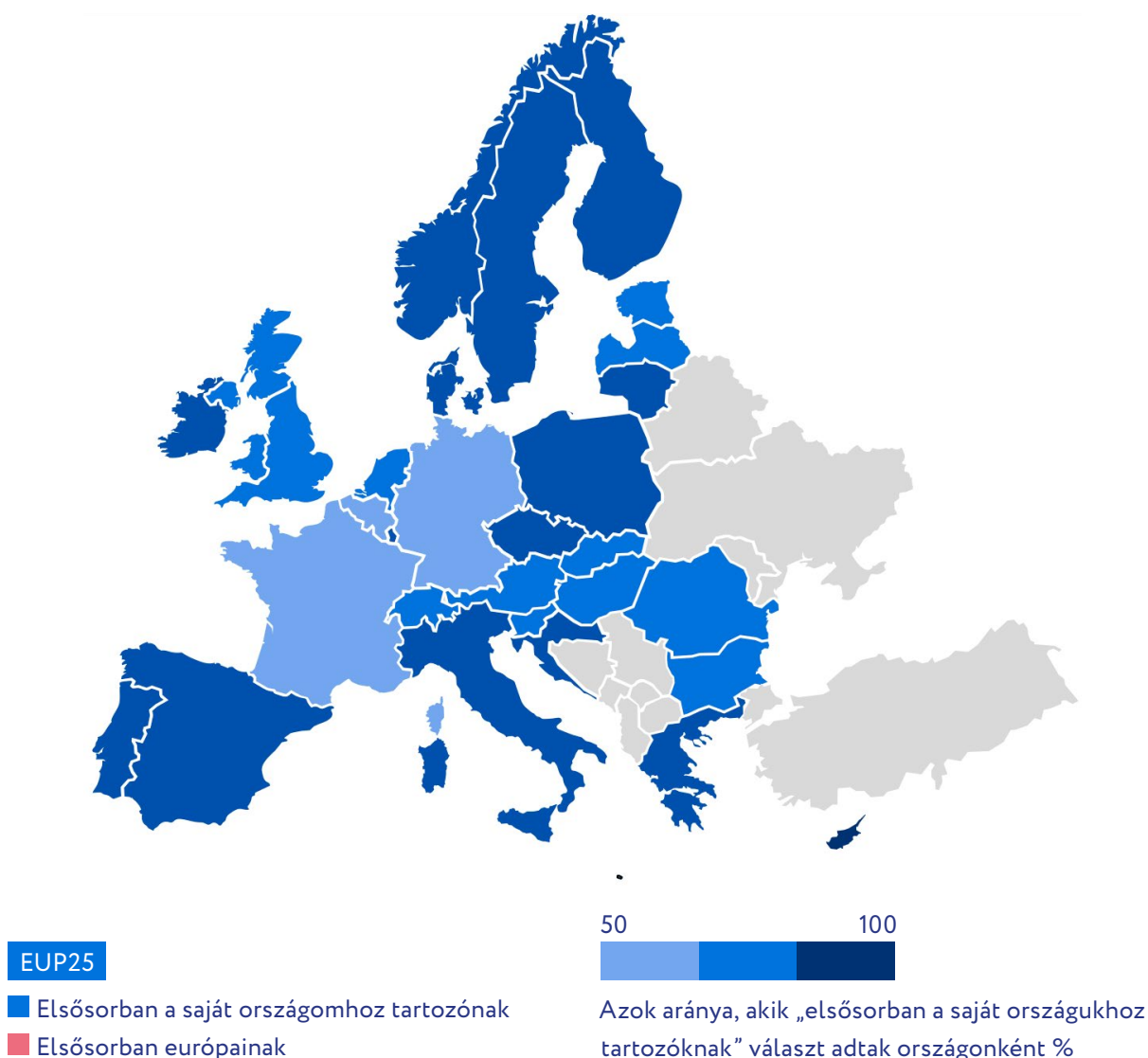

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)

Ország szinten vizsgálva, 2025-ben a saját országához való tartozás volt a dominánsabb (index: elsősorban saját országomhoz tartozónak – elsősorban európainak), az adatok alapján a nemzeti identitás továbbra is elsődleges az európai horizonttal szemben, a vizsgált korosztály körében. Korcsoportos bontásban a 25–29 évesek körében erőteljesebben jelent meg a nemzeti hovatartozás érzése, mint a 18–24 éveseknél. Nemek szerinti pedig a nők átlagosan 4,8 százalékponttal többen válaszolták, hogy elsősorban saját hazájukhoz valónak érzik magukat, mintsem európainak. A számok arra engednek következtetni, hogy az európai identitás nem egységesen érvényesül a fiatalok körében, hanem életkori és nemi dimenziók mentén differenciálódik.

A megfigyelt trendek azt jelzik, hogy az európai és nemzeti identitás nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. A nemzeti hovatartozás erőssége nem az európaisággal szemben, hanem annak keretében értelmezhető: az európai identitás a nemzeti közösségek tapasztalatain és kulturális önazonosságán keresztül nyer értelmet.

2. ábra: Európai identitás számokban (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)¹⁰

Az aggregált európai adatok bemutatását követően, komparatív megközelítésben: tagállami bontásban vizsgálom az uniós identitás megélésének különbségeit.

Az Unió alapító tagállamai közül Németország (38%), Franciaország (33%) és az Egyesült Királyság (29%) is élen jár európai identitás erősségében, akik mellé felsorakozik még Magyarország (36%), Luxemburg és Málta (29-29%). Ezek az országok azok, amelyekben a legmagasabb a magát elsősorban európainak vallók aránya. Ez a mintázat arra utal, hogy az európai identitás nem

kizárólag az Unióhoz való intézményi kötődést fejezi ki, hanem szélesebb kulturális és civilizációs önmeghatározásként értelmezhető.

Az Egyesült Királyság dobogós értéke, rávilágít arra az ellentmondásra, hogy az „európai identitás” fogalma nem feltétlenül azonos az EU-pártisággal. Az európai identitás inkább egy kulturális, civilizációs és értékalapú önmeghatározást tükröz, amely túlmutat az EU intézményi keretein. Míg az EU-pártiság a politikai integráció, a szuverenitásmegosztás és az uniós intézményekhez

¹⁰Index: elsősorban saját országomhoz tartozónak – elsősorban európainak = [szín]

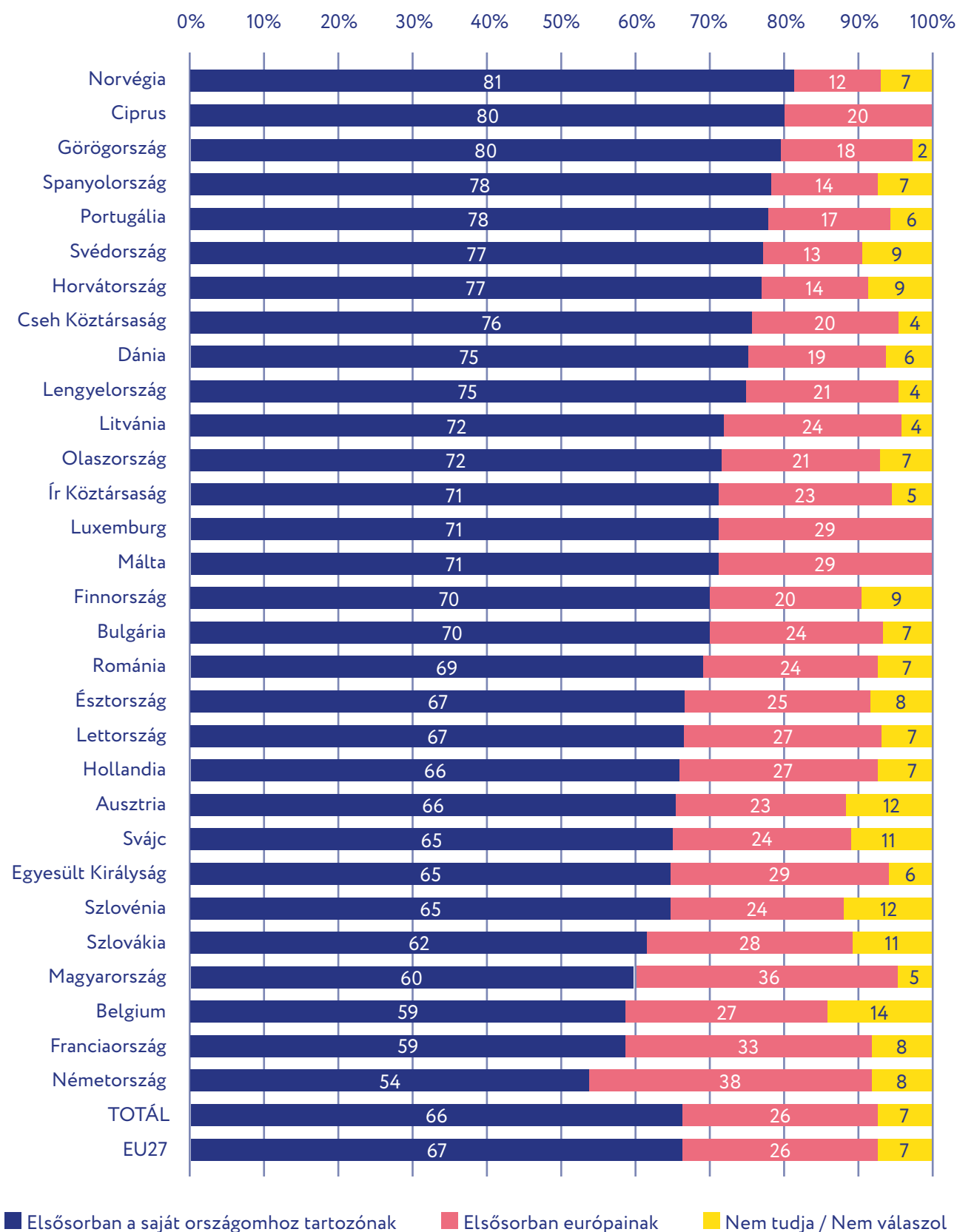
való bizalom dimenzióját fejezi ki. Az Egyesült Királyság Unióból való kilépése (Brexit 2020-ban) utáni kutatások is megerősítették azt, hogy a brit társadalomban nem az „európaisággal” való azonosulás hiánya, hanem sokkal inkább a politikai unióval és a demokratikus deficitként érzékelt brüsszeli döntéshozatallal szembeni kritika miatt hozta meg a kilépési döntést (Barnard, 2017). Mindez arra enged következtetni, hogy a magas európai identitás nem szükségszerűen jár együtt uniós lojalitással vagy integrációpárti attitűddel. Az „európaiság” érzése és az EU-hoz való politikai viszony eltérő, de egymást kiegészítő dimenziókat képvisel.

Ezzel összefüggésben nem meglepő, hogy az alapító tagállamok körében az egyharmados arányú európai hovatartozás viszonylag természetesnek tekinthető,

hiszen történelmi, gazdasági és kulturális értelemben is szorosan kötődnek a közös európai projekt kialakulásához. Ezzel ellentétben a legkevésbé európainak a norvégok (12%), a svédek (13%), a horvátok és a spanyolok (14-14%) vallották magukat. A norvég eset különösen jól illusztrálja, hogy az európai önazonosság érzete intézményi tagság nélkül is kialakulhat, ugyanakkor a nemzeti szuverenitás és a gazdasági önállóság hangsúlyozása miatt korlátozott maradhat. Norvégia ugyan nem tagja az Európai Uniónak, csupán az Európai Gazdasági Térség (EGT) részese, mégis egyre gyakrabban merül fel körükben az uniós csatlakozás lehetősége – ami ismételten alátámasztja, hogy az európai identitás nem kizárólag politikai, hanem sokkal inkább értékalapú és kulturális kategória (Világgazdaság 2025).

3. ábra: Európai identitás számokban (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)

Az adatok tükrözik azt a tendenciát, hogy az európai identitás nem homogén jelenség, hanem többszintű konstrukció, amelyben a nemzeti és az európai hovatartozás különböző mértékben, de egymással összefonódva jelenik meg.

Ezzel összefüggésben a nemzeti identitás tartós jelenléte arra utal, hogy az EU alapszabadságai és integrációs törekvései ellenére a nemzeti kötődés továbbra is alapvető támpont maradt az egyéni és kollektív önmeghatározásban. Az önmagukat elsősorban „európainak” vallók alacsony aránya azt jelzi, hogy az uniós identitás megerősítése nem a nemzeti keretek feloldásával, hanem azokkal párhuzamosan, azok megerősítésével képzelhető el.

Ugyanakkor a kevert identitás – vagyis a nemzeti és európai önazonosság együttes vállalása – fontos lehetőséget kínál az európai narratíva erősítésére anélkül, hogy az a nemzeti hovatartozás gyengülésével járna. Ez a szemlélet illeszkedik az európai integráció „egység a sokféleségben” elvéhez, amely nem az identitások uniformizálására, hanem a többes kötődések harmonizálására törekszik.

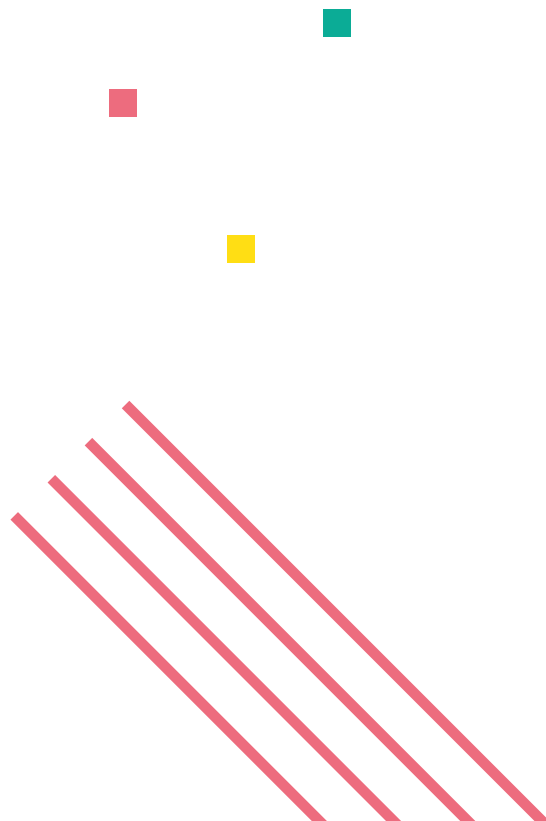
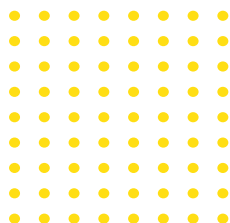
EU-s tagság megítélése

A fentiekben bemutatott dinamika – vagyis a nemzeti és európai identitás együttes, de eltérő súlyú jelenléte – a fiatal generációk esetében is jól megfigyelhető.

Az adatok szerint a fiatalok körében az elsődleges kötődés továbbra is a nemzeti identitáshoz kapcsolódik, ugyanakkor az európai hovatartozás is érzékelhetően megjelenik az önazonosság élményében. Ez a kettősség kulcsszerepet játszik az Európai Unióval szembeni attitűdök formálódásában, mivel az uniós tagság megítélése nem kizárólag gazdasági vagy politikai haszonelvűségen alapul, hanem mélyebb identitásbeli tényezőkön is.

Ebből következően az EU-tagság kérdése nem csupán politikai státuszként vagy gazdasági előnyként értelmezhető, hanem a közösséghez való tartozás érzésének egyik meghatározó elemeként is. Az, hogy a fiatalok miként élik meg saját „európaiságukat”, alapvetően befolyásolhatja, mennyire érzik magukénak az Unió intézményeit, értékeit és céljait.

E tendenciát erősítik az Eurobarometer Youth 2025 felmérésének eredményei is, amelyek szerint a fiatalok többsége az EU-s tagságot a szabad utazás (39%), az EU által biztosított programokhoz való hozzáférés (30%), valamint a tanulási és munkavállalási lehetőségek (28%) révén értékeli pozitívan. Ezek a tényezők nemcsak az uniós mobilitás konkrét előnyeit tükrözik, hanem az európai identitás mindennapi tapasztalati dimenzióit is, amelyek élményszerűen erősíthetik a fiatalok Európához való kötődését.

4. ábra: Az EU-tagság megítélése

(Kérdés: Mit jelent személyesen az Ön számára, hogy az EU tagja?)

– Kérjük, legfeljebb három választ jelöljön meg. [Több válasz lehetséges])

Forrás: Eurobarometer Youth 2025¹¹

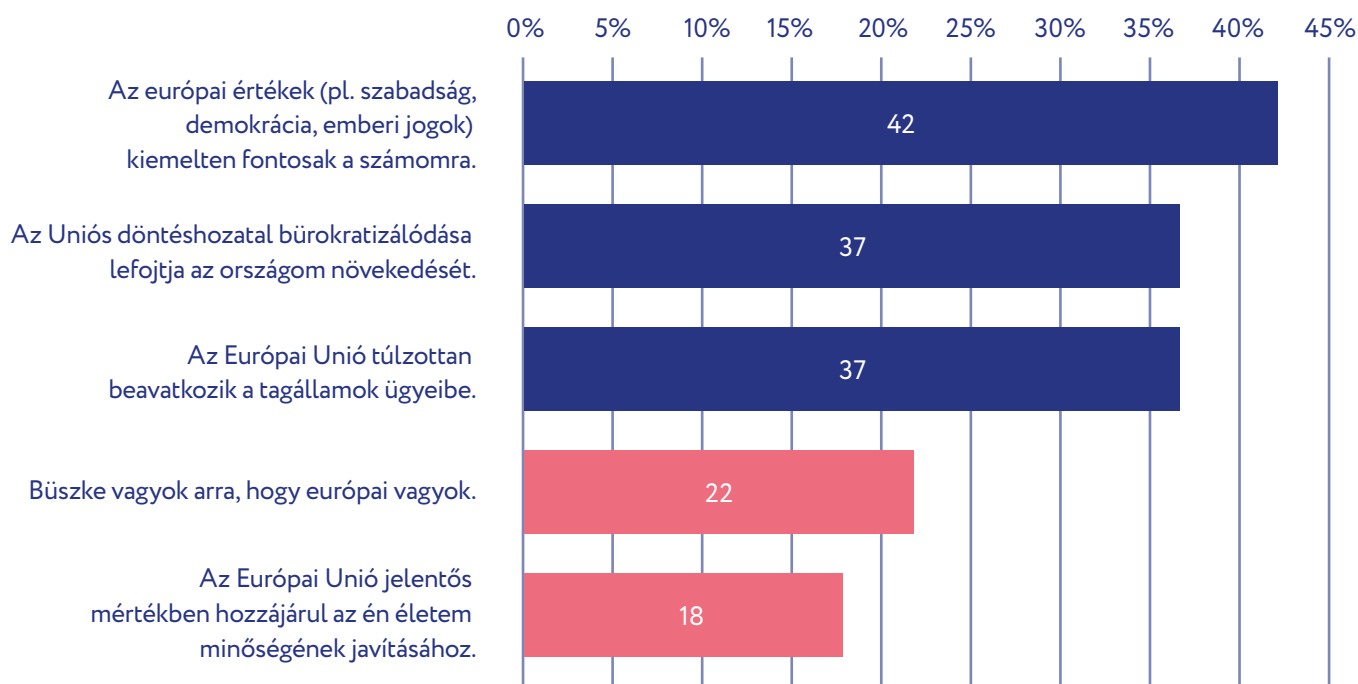

¹¹(%, EU27) Elemszám: n=25 933 – Minden válaszadó

A Századvég felmérése szerint a fiatalok körében az európai tagság az európai értékek (42%), az európaiságra való büszkeség (37%), az Unió életminőséghez való javulásának hozzájárásával (37%) segíti. Ugyanakkor az

EU-tagsággal kapcsolatban kritikus attitűdök is megjelennek, mint például az unió bürokratikus rendszere (22%) és a tagállami ügyekben való túlzott beavatkozás (18%) tekintetében.

5. ábra: A 18-29 éves európai fiatalok az alábbi állításokkal való egyetértése (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)

A fiatalok fentebbi állításaival való egyetértésének korcsoport (18-24, 25-29) és nemek szerinti bontása során megállapítást nyert, hogy az életkor előrehaladtával csökken az erős egyetértés az európai értékek fontosságával. A vizsgált mintán belül az életkor emelkedésével párhuzamosan (a 25-29 éves korcsoportban) a kritikusabb attitűdök térnyerése figyelhető meg a legfiatalabbakhoz (18-24 év) képest. A korcsoportok között szignifikáns különbség van (Pearson Chi-Square: $p < 0,01$), továbbá a Cramer's V mutató is szignifikáns összefüggést jelez, igaz, a kapcsolat erőssége minden esetben csak gyenge vagy közepes. Az európai integrációval kapcsolatos attitűdök generációnként eltérőek: a fiatalabbak toleránsabbak, az idősebbek kevésbé támogatják a további mélyítést. Az életkor szignifikáns magyarázó tényező

mind a pozitív, mind a kritikus attitűdök esetében, ahol a fiatalabbaknál magasabb a pozitív, míg az idősebbek körében a kritikus megközelítés.

A férfiak és nők közötti különbségek kisebb jelentőségűek, de bizonyos változók esetén kimutathatók. A pozitív (pl. az európai értékek kiemelt fontossága, az európaiságra való büszkeség, illetve az EU életminőségre gyakorolt pozitív hatása) és kritikai attitűdök (pl. az uniós döntéshozatal bürokratikus jellege, valamint a tagállami ügyekben való túlzott beavatkozás) tekintetében markáns nemi különbségek azonosíthatók.

A nők körében nagyobb arányban jelennek meg a pozitív értékelések, különösen az európai értékek vonatkozásában,

míg a férfiak körében jellemzőbben tapasztalhatók kritikus attitűdök. Utóbbiaknál magasabb azok aránya, akik az Unió működését túlzottan bürokratikusnak (29,5%) vagy a tagállami autonómiát korlátozónak (26%) érzékelik. Ez arra utal, hogy a nemi különbségek elsősorban az EU működésével kapcsolatos megítélés módjában, és nem az alapvető identitásbeli kötődésekben mutatkoznak meg

2. táblázat: Az Európai Unióval kapcsolatos attitűdök nemi megoszlás szerint

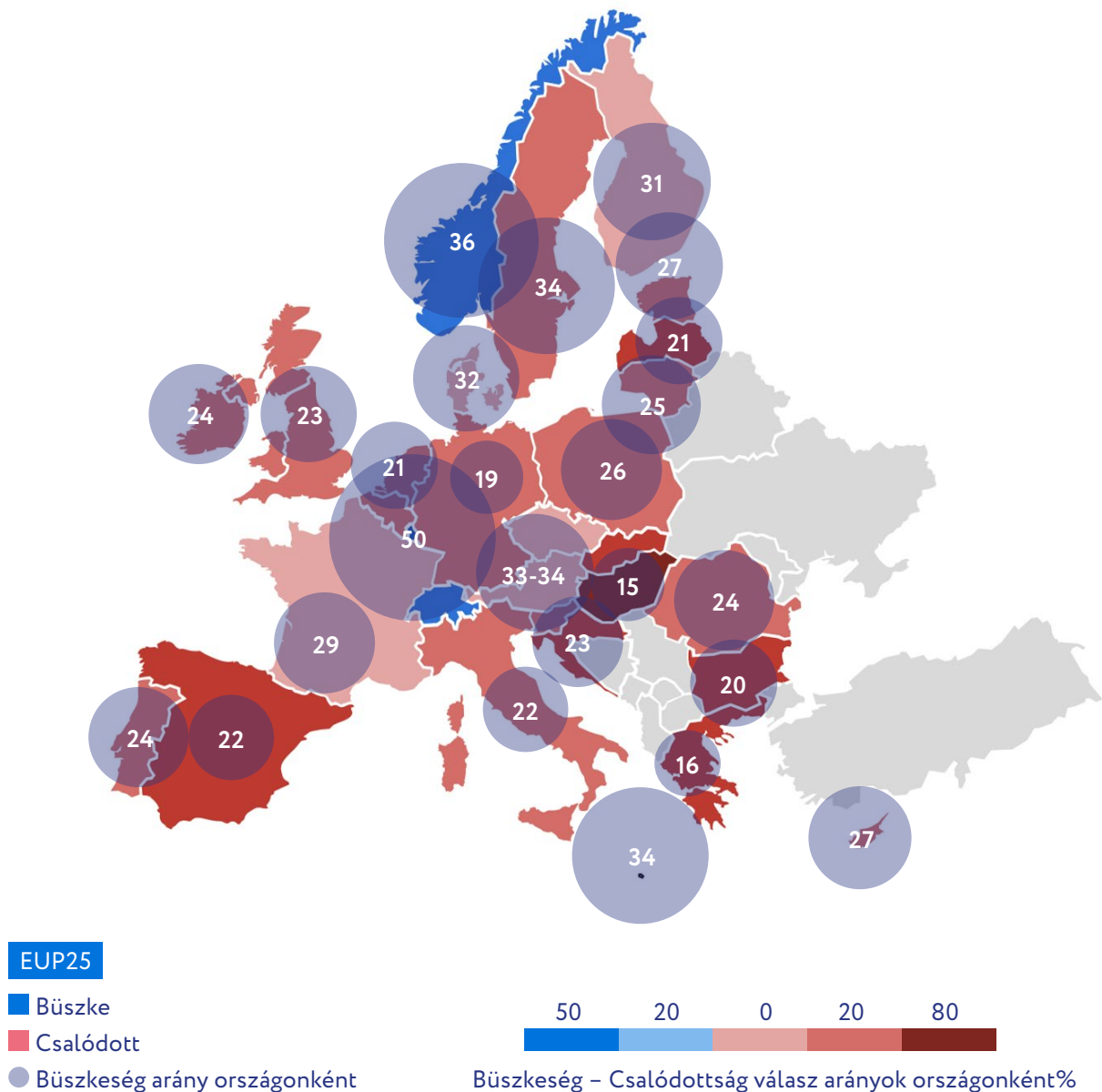
Kérdés	Nők (%)	Férfiak (%)
Az európai értékek (pl. szabadság, demokrácia, emberi jogok) kiemelten fontosak a számomra.	44	40
Büszke vagyok, hogy európai vagyok	22	23
EU jelentős mértékben javítja életem minőségét	11	14
Unió döntéshozatala bürokratikus	23	30
EU túlzottan beavatkozik	23	26

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (f fiatalok)

A fiatalok EU-tagsággal kapcsolatos attitűdjeinek vizsgálatakor a Századvég felmérésében arra kérték a válaszadókat, hogy osszák meg benyomásaikat az Európai Unió jelenlegi helyzetéről is. Az eredmények alapján inkább a csalódottság különböző formái domináltak, míg a büszkeség jóval ritkábban jelent meg.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a fiatalok egyáltalán nem lennének büszkéek az EU jelenlegi állapotára, hanem azt, hogy a negatív értékelések számszerűen felülmúlják a pozitívakat. A teljes mértékben büszkének vallók aránya kifejezetten alacsony, miközben a közömbösség és az elégedetlenség jóval hangsúlyosabbnak bizonyult.

6. ábra: Európai identitás számokban (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)¹²

¹²Indexált érték = büszkeség – csalódottság = [szín]

Hatalommegosztás dilemmája

Az elméleti kettősséget a válaszok empirikus mintázatai is tükrözik. Bár a fiatalok többsége pozitív értékeket társít országának EU-tagságához, a válaszokban gyakran megjelennek kritikai elemek is. A szabad utazás, a külföldi tanulási és munkavállalási lehetőségek, valamint a kulturális sokszínűség erősítik az Unióhoz való kötődést, ugyanakkor a demokratikus működés átláthatóságával, a gazdasági egyenlőtlenségekkel vagy a migráció kezelésével kapcsolatos aggályok mérsékelhetik a lelkesedést.

Az attitűdök kettőssége miatt érdemes vizsgálni, hogy a pozitív tapasztalatok (mobilitás, kulturális sokszínűség) és a kritikai elemek (átláthatóság, egyenlőtlenségek, migráció) milyen mértékben korrelálnak az európai integráció további mélyítésének támogatásával, illetve, hogy ezek hatása eltérően érvényesül-e különböző csoportokban (nem, életkor).

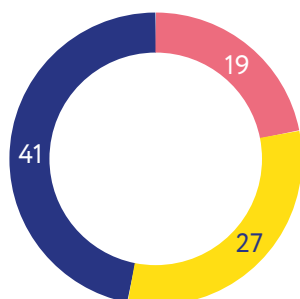
A fiatalok attitűd vizsgálatának eredményei rávilágítottak, hogy a pozitív élmények, – úgymint a mobilitási lehetőségek, a kulturális diverzitás tapasztalata és a gazdasági előnyök – valamint a kritikai attitűdök, – mint például az átláthatóság hiánya, a társadalmi egyenlőtlenségek és a migrációval kapcsolatos aggodalmak – differenciáltan

és eltérő intenzitással befolyásolják az európai integrációval kapcsolatos percepciókat. Az adatok szignifikáns korcsoportos eltéréseket mutattak: míg a fiatalabb generációk jellemzően nyitottabb és pozitívabb attitűdöt tanúsítanak az integrációs folyamatokkal összefüggésben, addig az idősebb korosztályok körében markánsabban jelennek meg a kritikai perspektívák, ami komplexebb attitűdstruktúrát eredményez.

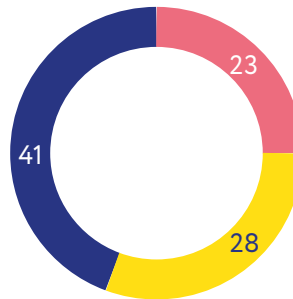
Az EU-tagság értékelésében rendre megjelenik a tagállami hatáskörökbe való túlzott uniós beavatkozás kritikája. Ezen kérdés vizsgálata különösen időszerű, hiszen alapvető dilemmát vet fel: a jövőbeni integráció iránya inkább az Unió döntési jogköreinek kiterjesztése, vagy a tagállami szuverenitás további megerősítése legyen? Az Európa Projekt 2025 eredményei alapján a fiatalok körében markánsan megjelenik a kritikai EU-szkepticizmus. A válaszadók közel fele egyetértett azzal, hogy az uniós bürokrácia lefogja országának növekedését, és hogy az EU túlzottan beavatkozik a tagállami ügyekbe. Harmaduk ért részben egyet ezzel a kijelentéssel és mindössze a válaszadók ötöde nem ért egyet ezekkel a kritikus megállapításokkal.

7. ábra: Fiatalok EU-hoz való viszonya: beavatkozás és bürokrácia megítélése (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Az Unió döntéshozatal bürokratizálódása lefogja az országom növekedését. (%)

Az Európai Unió túlzottan beavatkozik a tagállamok ügyeibe. (%)

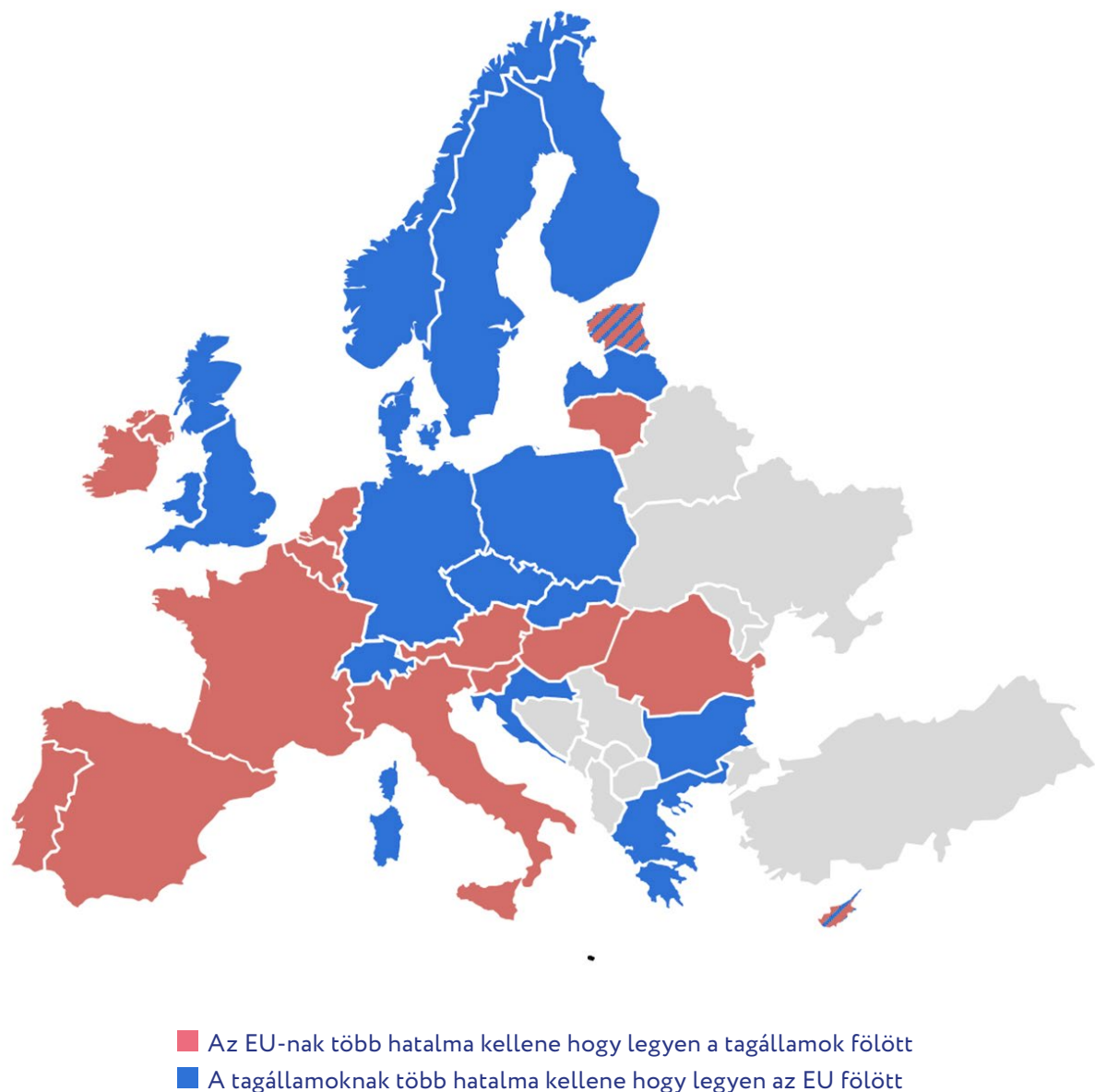
■ Egyetért ■ Részben ■ Nem ért egyet

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)

Ugyanakkor Unió és a tagállamok közötti hatáskör-megosztásról alkotott vélemények igen megosztottak. A megkérdezett fiatalok 40%-a úgy vélte, hogy az Európai Uniónak nagyobb hatalommal kellene rendelkeznie a tagállamok felett, míg 46%-uk szerint éppen ellen-

kezőleg, a tagállamok szerepét szükséges erősíteni. A vizsgált országok közül négyben a két álláspont azonos arányban oszlott meg, ami az összes megkérdezett ország 14%-ának felel meg.

8. ábra: Az alábbi állítások közül melyik áll közelebb az Ön véleményéhez?
(2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)¹³

¹³Indexált érték= Az EU-nak több hatalma kellene, hogy legyen a tagállamok fölött - A tagállamoknak több hatalma kellene, hogy legyen az EU fölött = [szín]

A teljes magyar társadalom és a fiatalok attitűdjei között jelentős eltérések mutathatók ki. Míg a teljes magyar lakosság 55%-a azon az állásponton volt, hogy a tagállamoknak kellene nagyobb hatalommal rendelkezniük az Európai Unióval szemben, addig a fiatalok körében ez az arány csupán 43%-ra tehető. A magyar fiatalok nagyobb hányada tartotta ésszerűnek, hogy az Európai Unió rendelkezzen erősebb hatáskörrel a tagállamok felett, ami jól érzékelteti a generációs eltéréseket az integráció megítélésében. A fiatalok ezen álláspontja talán részben visszavezethető az Erasmus+, az ESC és a DiscoverEU programokra.

Hozzáadott értékek és jövőbeni kihívások

Az Eurobarometer Youth 2025 felmérése szerint a fiatalok az EU legnagyobb erősségének a négy alapszabadságot (32%) tartották, amelyet a tagállamok közötti

jó kapcsolat (28%) majd az Unió elkötelezettsége a demokrácia és az alapvető értékek (25%) követett. Ez arra enged következtetni, hogy a fiatalok elsősorban az együttműködésben és az értékalapú integrációban látják az EU hozzáadott értékét.

Ugyanakkor a jövőre vonatkozó aggodalmak már más hangsúlyokat mutattak: a fiatalok 32%-a konfliktusok, az instabilitás, a demokratikus értékek eróziója és a megélhetési költségek növekedése miatt aggódott leginkább, amelyet az illegális bevándorlás és a terrorizmus (29-29%) követtek, míg harmadik legaggasztóbb elemként a környezetvédelem és a klímaváltozás (28%) jelent meg.

9. ábra: Az európai unió fő kihívásai (% , 2025)

(Kérdés: Ön szerint melyek az alábbiak közül az EU legfőbb kihívásai? – Kérjük, legfeljebb három választ jelöljön meg. [Több válaszlehetőség]) (Kérdés: Ön szerint melyek az alábbiak közül az EU legfőbb kihívásai? – Kérjük, legfeljebb három választ jelöljön meg. [Több válaszlehetőség])

Forrás: Eurobarometer Youth 2025¹⁴

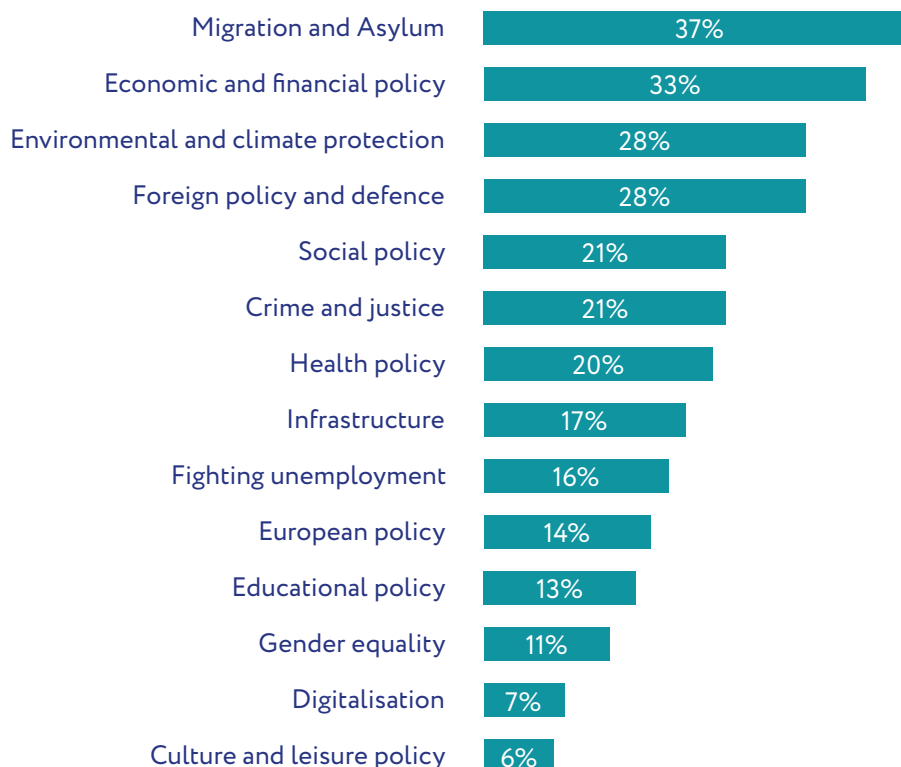
¹³ (% , EU27) Elemszám: n=25 933 – Minden válaszadó

A Young Europe 2025 eredményei hasonló mintázatot rajzolnak ki: a fiatalok számára a legfőbb kihívást a migráció (37%) jelentette, melyet a gazdaságpolitika (33%), holtversenyben a környezetvédelem és a kül- és biztonságpolitika (28-28%) követtek.

Ez a párhuzam azt mutatja, hogy bár a fiatalok az EU-t elsősorban az értékalapú szabadságok és a békés együttműködés letéteményeseként értékelik, elvárásaik a jövőre nézve egyre inkább a gazdasági stabilitás, a biztonságpolitika és a migráció kezelése felé tolódnak.

10. ábra: Az Európai Unió aktuális politikai problémái (% , 2025)

(Kérdés: Ön szerint melyek a legfontosabb aktuális politikai problémák az EU-ban? Kérjük, először válassza ki a legfontosabb problémát, majd a második és harmadik legfontosabb problémát.)

Forrás: Young Europe 2025¹⁵

A Századvég Európa Projekt kutatása során a fiataloktól azt is megkérdezték, hogy mennyire voltak elégedettek az unió eddigi intézkedéseivel bizonyos krízisek és válságok kezelésekor. A válaszok túlnyomó részben negatívak voltak az egyes intézkedések kapcsán: hét intézkedésből csupán kettővel voltak elégedettek: A határok biztonságának fenntartásával szembeni intézkedések és az energiaellátás biztonsága kapcsán vélekedtek pozitívan. Ugyanakkor elégedetlenek voltak leginkább az infláció és az energiaárak megfékezésére tett intézkedésekkel

váltak ki, de kisebb mértékben a klímaváltozás mérséklésével (-1 pont) és a szociális egyenlőtlenségek csökkentésével is (-1 pont).

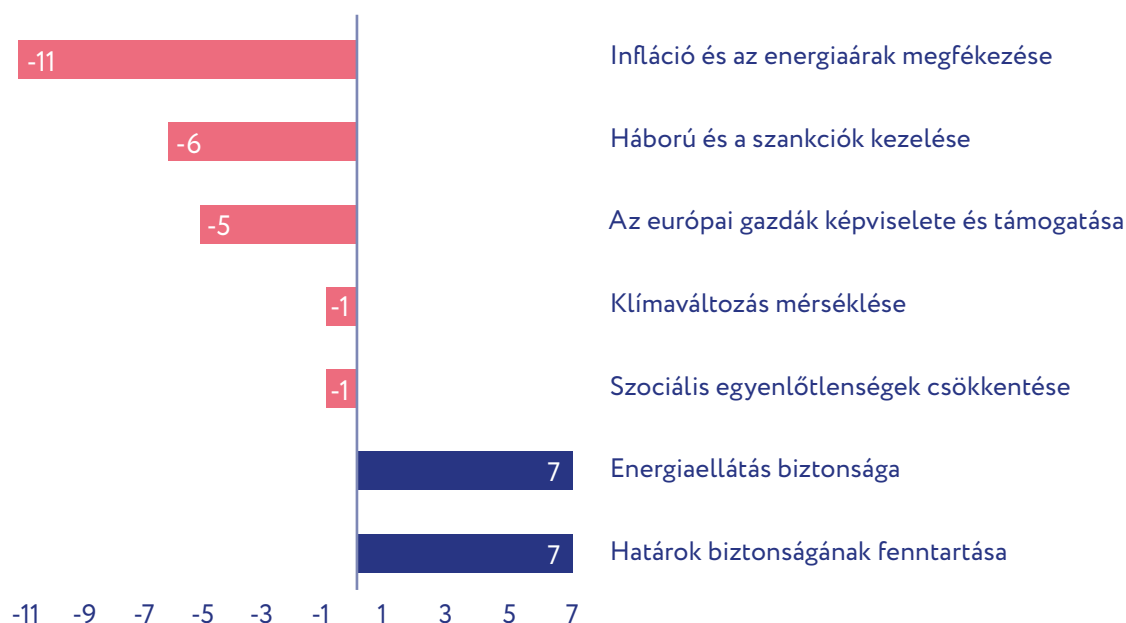
Nemek és korcsoport szerinti bontásban az EU intézkedéseivel kapcsolatos elégedettség a következő mintázatot mutatja: A fiatal férfiak (18–24 évesek) körében az energiaellátási intézkedésekkel való elégedettség aránya meghaladja az 54%-ot, míg a nők esetében ez 47%.

¹⁵Elemzés: n=5 653 – Minden válaszadó, „Nem tudom / nem válaszolok” válaszlehetőség nélkül

Az idősebb korcsoportokban az elégedetlenség dominál: több mint 55% válaszolta, hogy „inkább nem” vagy „egyáltalán nem” elégedett. A Khi-négyzet próba minden korcsoportban szignifikáns ($p < 0,001$). A klímaváltozás mérséklésére irányuló intézkedések megítélése szintén kor- és nemfüggő: a fiatal (18–24 évesek) férfiak ebben az esetben is nagyobb arányban voltak elégedettek, mint a nők. Az idősebb korosztályokban, különösen a nőknél, az elégedetlenség aránya kiemelkedő. A statisztikai tesztek minden korcsoportban szignifikánsak ($p < 0,001$), ami megerősíti, hogy a különbségek nem véletlenszerűek. A határok biztonsága, az európai gazdák támogatása,

a szociális egyenlőtlenségek csökkentése, valamint az infláció és energiaárak megfékezése esetében hasonló mintázat figyelhető meg: a fiatal (18–24 évesek) férfiak körében magasabb az elégedettség, míg a nők és az idősebb korosztályok körében inkább kritikus hozzáállás jellemző. A háborús helyzetek és szankciók kezelésével kapcsolatban eltérés mutatkozott: a 25–29 éves férfiak körében az elégedettség magasabb, mint a 18–24 éves férfiaknál, ami korcsoporton belüli differenciálódásra utal.

11. ábra: Az EU intézkedéseivel szembeni elégedetlenség (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)¹⁶

Fiatalok jövőképe

Az Eurobarometer Youth 2025 felmérése alapján a fiatalok többsége inkább optimistán tekint az Európai Unió jövőjére: Magyarországon a megkérdezettek 74%-a vélte úgy, hogy az Unió előtt ígéretes távlatok állnak, ami a középmezőnyben is figyelemre méltó arány. A rangsor élén a máltai fiatalok állnak (92%), míg a legnagyobb szkepticizmus a francia (48%) és a német (48%) fiatalok

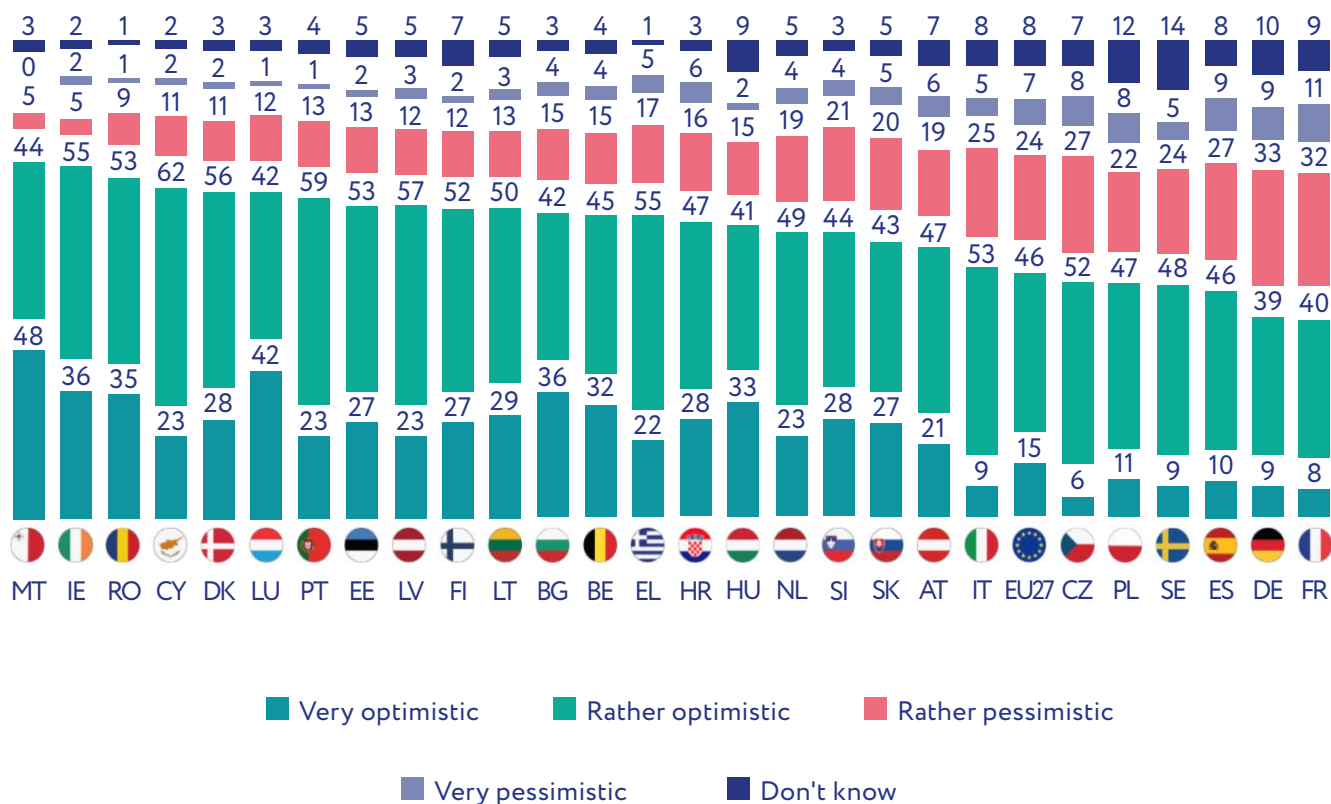
körében figyelhető meg. Ez az eltérés arra utal, hogy a tagállamok fiatal generációinak EU-hoz való viszonya nem egységes: míg egyes országokban a jövőkép erősen a lehetőségek és a fejlődés irányába mutat, addig másutt inkább a bizonytalanság és a bizalmatlanság érzése dominál.

Ezek a különbségek jól érzékelhetők a korábban említett „demográfiai metabolizmus” modelljének fényében, amely szerint a társadalmi attitűdök és értékek generációs megújuláson mennek keresztül. Az új nemzedékek eltérő gazdasági, politikai és kulturális tapasztalatokkal lépnek be a társadalmi térbe, ami új típusú félelmeket és várakozásokat eredményezhet az Európai Unió jövőjével kapcsolatban. A fiatalok EU-percepcióját tehát kettős hatás formálja: egyrészt a demográfiai metabolizmus által hozott generációs értékvtáltás, másrészt az aktuális gazdasági és társadalmi helyzet – például az infláció, az energiaárak és a biztonsági bizonytalanság – rövid távú hatásai.

Ebből fakadóan optimizmusuk vagy szkepticizmusuk nem kizárólag az EU teljesítményének tükröződése, hanem annak is kifejeződése, hogy az új generációk milyen módon értelmezik saját jövőbeli helyüket és szerepüket az európai integráció keretein belül. A „demográfiai metabolizmus” elmélet így hozzájárul annak megértéséhez, hogy a fiatalok EU-val kapcsolatos attitűdjei nem statikusak, hanem az idő előrehaladtával és a társadalmi környezet változásával folyamatosan alakulnak.

12. ábra: EU jövőjének megítélése (%)

(Kérdés: Mennyire optimista vagy pesszimista az EU jövőjét illetően? – Nagyon optimista, inkább optimista, inkább pesszimista, nagyon pesszimista, nem tudja)

Forrás: Eurobarometer Youth 2025¹⁷

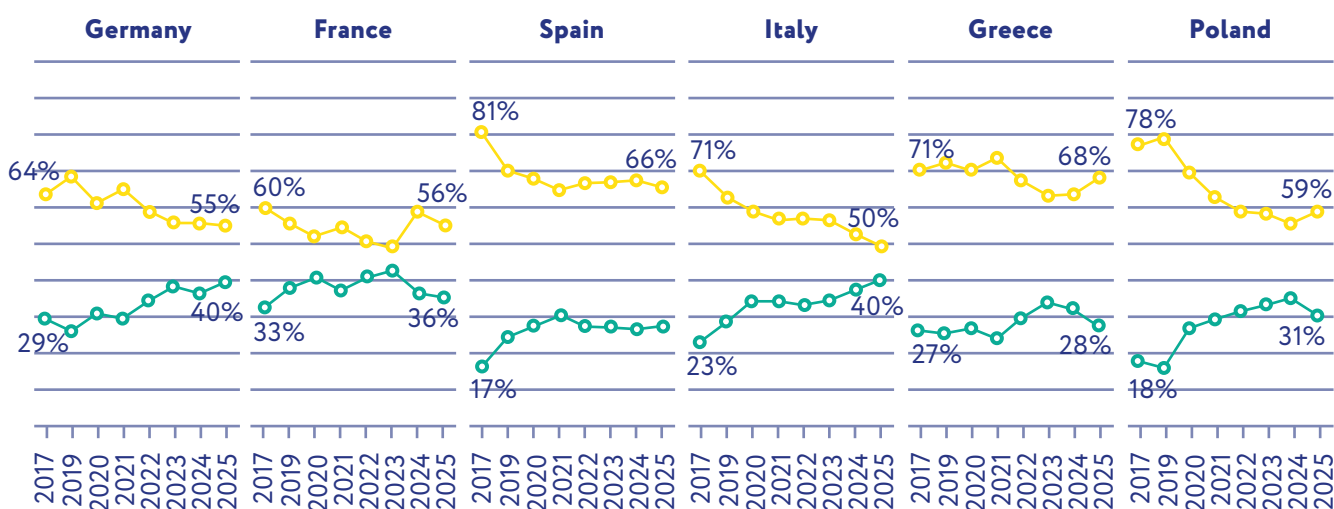
¹⁷(%) Elemszám: n=25 933 – Minden válaszadó

A fiatalok jövőképét egyszerre formálja az EU jelenlegi teljesítményének megítélése és a hosszabb távú társadalmi-gazdasági folyamatok érzékelése, ami elkerülhetlenné teszi annak vizsgálatát, milyen elvárásokkal fordulnak az integráció jövője felé.

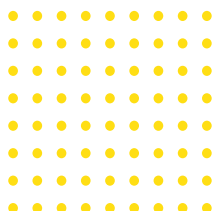
Többségük pesszimistán szemléli a jövő nemzedékeinek kilátásait, ami összhangban áll a Young Europe 2025 kutatás megállapításaival.

Az alábbi ábra jól szemlélteti, hogy e pesszimizmus 2017 óta folyamatosan jelen van, ami arra utal, hogy a fiatalok körében a jövőről alkotott kollektív narratíva egyre inkább a bizonytalanságra, a fenyegetésekre és a hosszú távú kockázatokra épül. Mely arra enged következtetni, hogy a fiatalok jövőképe nemcsak az EU intézményi megítéléséből fakad, hanem szoros összefüggésben áll a globális kihívásokkal: mint pl.: klímaváltozás, gazdasági stabilitás, társadalmi egyenlőtlenségek.

13. ábra: Az EU jövőjének csökkenő optimizmusa (%)
(Kérdés: Ha a jövőre gondol, általában optimista vagy pesszimista a személyes helyzetét illetően?¹⁸)

Forrás: Young Europe 2025¹⁹

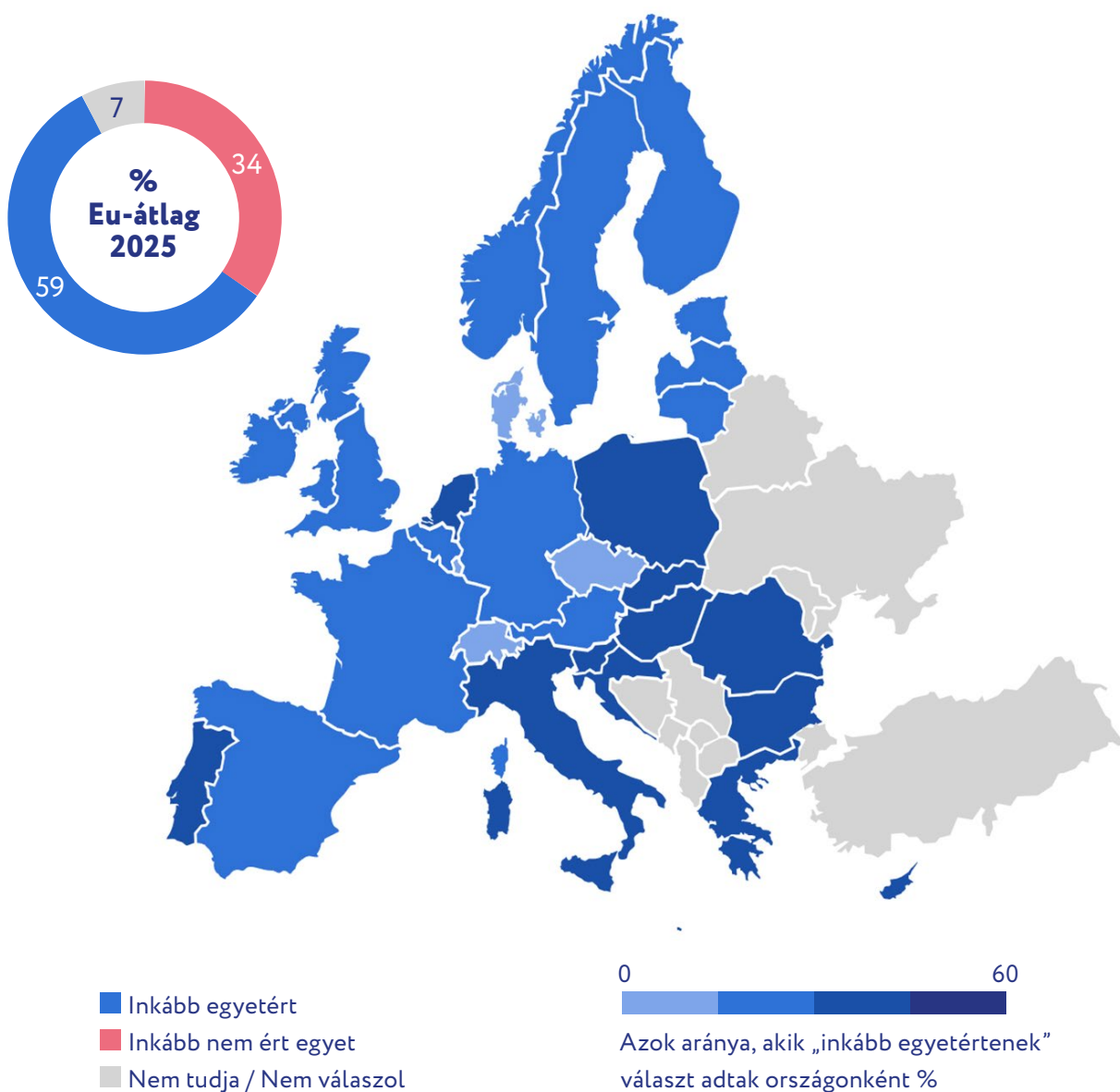

¹⁸ Sárga vonal: optimista, Kék vonal: pesszimista

¹⁹ Elemszám: n=6 703 – Minden válaszadó, „Nem tudom / nem válaszolok” válaszlehetőség nélkül; megjegyzés: 2024-ben az Egyesült Királyságban nem tették fel a kérdést.

A fiatalok jövőképeinek részét képezi, az is, hogy hogyan látják többek között az Unió versenyképességét. A pesszimista jövőképbe teljes mértékben jól illeszkedik a szintén pesszimista uniós versenyképesség: a fiatalok 59%-a értett egyet az unió versenyképességének romlásával, míg egyharmaduk annak javulásával. Az országok domináns véleményének vizsgálata összességében pesszimizmusra utal.

14. ábra: Az Európai Unió globális versenyképessége romlik (2025, %, EU27+UK, NO, CH)

Forrás: Századvég, Európa Projekt 2025 (fiatalok)²⁰

²⁰ Indexált érték = Inkább egyet ért – inkább nem ért egyet = [szín]

Konklúzió

A tanulmány célja annak feltárása volt, hogy az európai fiatalok miként viszonyulnak az Európai Unióhoz, milyen tényezők alakítják az EU-val kapcsolatos identitásukat és attitűdjeiket, valamint hogyan formálódik jövőképük az integráció jövőjéről. A három, 2025-ben készült empirikus kutatás összevetése alapján több egyértelmű következtetés megfogalmazható.

Elsőként, a fiatalok EU-val kapcsolatos attitűdjeit egyértelműen kettősség jellemzi: a mobilitási és tanulási lehetőségek, a közös értékek és a kulturális sokszínűség pozitív megítélése mellett megjelenik a bürokratikus működés, a döntéshozatali átláthatatlanság és a tagállami szuverenitás korlátozásának kritikája. Ez a kettősség azonban nem elutasítást, hanem aktív részvételi igényt jelez.

Másodszor, az elemzés megerősítette, hogy az európai és a nemzeti identitás nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő kötődések.

A fiatalok identitásában egyre hangsúlyosabb a „többszörös lojalitás” megjelenése: egyszerre érzik magukat hazájukhoz és Európához tartozónak. Ez a szinergikus kapcsolat jelenti az európai integráció társadalmi legitimitásának alapját.

Harmadrészt, a fiatalok jövőképe – a demográfiai metamorfózis modelljének megfelelően – a generációs értékcsere és a gazdasági-társadalmi környezet együttes hatására formálódik. Az új nemzedékek nyitottabbak és integrációpártibbak, ugyanakkor érzékenyebbek a változásokra, a megélhetési nehézségekre és a biztonsági bizonytalanságra. Ez azt mutatja, hogy az EU-val szembeni optimizmus nem automatikus, hanem feltételes bizalom alapul, amely az Unió reagálóképességétől függ.

A kutatás tehát megerősítette, hogy az európai fiatalok nem elfordulnak, hanem kritikusan, de konstruktívan közelítenek az Unióhoz: elvárásaik az értékalapú, hatékony és átlátható integráció irányába mutatnak.

A kutatás eredményei alapján az Unió számára alapvető jelentőségű, hogy a fiatal generációk irányába célzott, értékalapú és hosszú távon is fenntartható szakpolitikai eszközrendszert alakítson ki. Ehhez mindenképp szükséges a fiatalok döntéshozatalba való mélyebb bevonása, amely biztosítja, hogy az ifjúsági szempontok átfogóan érvényesüljenek az uniós szakpolitikákban. A deliberatív demokrácia eszközeinek megerősítése – mint a fiatalok részvételét támogató European Youth Assembly vagy a tematikus Youth Citizens' Panels – hozzájárulhat a demokratikus legitimáció és az intézményi bizalom erősítéséhez. Kiemelten fontos az uniós intézményekről és értékekről való ismeretek mélyítése, amely egy átfogó, oktatási és kommunikációs dimenziókat egyesítő „Europe Literacy” program keretében valósulhatna meg. Ez nemcsak a fiatalok EU-ismereteit növelné, hanem hozzájárulna ahhoz is, hogy a kritikai attitűdök tudatos, konstruktív részvétellé formálódjanak.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy az európai fiatalok nem eltávolodnak az Európai Uniótól, hanem annak jövőjét aktív alakítóként kívánják formálni. Az Unió jövője ennek megfelelően nem kizárólag gazdasági teljesítményének függvénye, hanem attól is, hogy mennyiben képes a fiatal generációkat valódi politikai és társadalmi partnerekként bevonni az Unió megújításába. A fiatalok bizalma, elkötelezettsége és aktív részvétele az európai integráció hosszú távú stabilitásának és fenntarthatóságának kulcseleme.

Irodalomjegyzék

- Andorka, R. (2003). Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Kiadó.
- Barnard, C. (2017). Law and Brexit. *Oxford Review of Economic Policy*. 33(1) 4-11. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grx015>
- Bruter, M. (2005). *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230501867>
- Díez Medrano, J. (2010). Unpacking European identity. *Politique européenne*, 30(1), 213–244. <https://doi.org/10.3917/poeu.030.0213>
- Gábor K. (1995). Az ifjúságkutatás irányai a kilencvenes években. *Educatio* 1995(2), 191-207.
- Gábor K. és Jancsák Cs. (szerk.) (2006). *Ifjúságszociológia. Szemelvények*. Szeged: Belvedere Meridionale – EIKKA. (Ifjúsági korszakváltás sorozat)
- ENSZ Fiatal Szakértői Program: <https://ensz-newyork.mfa.gov.hu/news/palyazati-lehetoseg-az-ensz-fiatal-szakertoi-programja-ba-young-professionals-programme-ypp> (letöltve: 2026.02.05)
- ENSZ Ifjúsági Küldött program: <https://ensz.kormany.hu/ensz-ifjusagi-kuldott-program>
- ESC program (2025): <https://szolidaritasitestulet.hu/esc-guide-2025-hu.pdf>
- European Youth Goals – Európai Ifjúsági Célok. https://youth.europa.eu/strategy/european-youth-goals_en (letöltve: 2026.02.05)
- Eurobarometer Youth 2025: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3373>
- Európai Bizottság, „Young people and agriculture and rural areas”: https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/young-people-agriculture-and-rural-areas_hu
- Eurostat (az EU statisztikai hivatala). <https://ec.europa.eu/eurostat/web/children-youth/overview> (letöltve: 2025.10.22.)
- EU (é.n.). Az Európai Unió története 1990-től 1999-ig. Letöltés: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_hu (2026.02.05.)
- Európai Bizottság. A Mezőgazdaságra és az élelmiszerekre vonatkozó stratégiai jövőkép. https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food_hu (letöltve: 2026.02.05)
- Európai Bizottság (2025). Európai szolidaritási testület, pályázati útmutató. https://youth.europa.eu/sites/default/files/inline-files/european_solidarity_corps_guide_2025_HU.pdf (letöltve: 2026.02.05.)
- Fomina, J. (2017). The Unlikely Eurosceptics: The Undercurrent Anti-European Attitudes among the Young Poles and the Role of the Domestic Context. *Polish Sociological Review*, 198(2), 141–166. <https://polish-sociological-review.eu/The-Unlikely-Eurosceptics-The-Undercurrent-Anti-European-Attitudes-among-the-Young/129955> (letöltve: 2026.02.05.)
- Kassai B. és Horváth G. (2011): *Az európai politikai identitásról*. In: Balogh B., Bernáth K., Bujalos I., Hatos, A., Murányi I. (szerk.): Európai, nemzeti és regionális. Identitás elmélet és gyakorlat. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 97–110.
- Lutz, W., & Striessnig, E. (2016). *Demographic metabolism: A theory of population change*. *Population and Development Review*, 42(1), 39–69. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2016.00127.x> (letöltve: 2026.02.05.)
- Martonyi, J. (2021): Európai tükrök. Nyitni vagy bezárni. Európai tükrök 24(2) <https://doi.org/10.32559/et.2021.2.8> (letöltve: 2026.02.05.)
- Műszaki Magazin (2024.12.04), „Generáció”: <https://www.muszaki-magazin.hu/2024/12/04/generacio>
- Nagy, Á. (szerk.) (2020): A lábjegyzeten is túl – magyar ifjúságkutatás 2020. Szociális Demokráciáért Intézet – Excenter Kutatóközpont. <https://mek.oszk.hu/23200/23269/23269.pdf> (letöltve: 2025.12.15.)
- Risse, T. és Maier, M. L. (2010). Europeanization, Collective Identity and Public Discourses. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1569059> (letöltve: 2026.02.05)

Ryder, N. B. (1965). The Cohort as a Concept in the Study of Social Change. *American Sociological Review*, 30, 843-861. <http://dx.doi.org/10.2307/2090964>

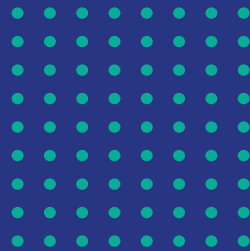
Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future 1584 to 2069*. New York: William Morrow & Company.

Striessnig, E. és Lutz, W. (2016). Demographic Strengthening of European Identity. *Population and Development Review* 42(2), 305-312. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2016.00133.x>

Századvég (2025): Európa Projekt 2025. <https://szazadveg.hu/europa-projekt-2025> (letöltve: 2026.02.05)

TUI Stiftung – Young Europe 2025 kutatás: www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2025/07/20250708_YouGov_Ergebnisbericht_TUIS-tiftung_JungesEuropa2025_EN.pdf (letöltve: 2026.02.05)

Világgazdaság (2025.09.13.) Újra napirendre kerülhet: ezek az országok is csatlakozhatnak az Európai Unióhoz. <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2025/09/eszaki-bovites-europai-unio> (letöltve: 2026.02.05)

Az YZ Folyóirat kiadását az Erasmus+ támogatta a PRIME projekt keretében.

A projekt címe és azonosítója:

„Promoting and Improving Existing Methods of Youth Participation”

2022-1-HU01-KA220-YOU-000089532

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

KIK VAGYUNK?

Hazánk ifjúságának szócsöve vagyunk nem csak itthon, de Európában is. Számos érdek-képviselői fórum és tanács tagjaként képviseljük a fiatalok

érdekeit az adott szervezet asztalánál ülve, így többek között jelen vagyunk a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumban és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanácsban is.

Ifjúsági szervezetként kiemelt stratégiai partnerségi kapcsolatot ápolunk a Kulturális és Innovációs Minisztériummal, a Területfejlesztési Minisztériummal és a Tempus Közalapítvánnyal biztosítva ezáltal a szilárd és hatékony érdek-képviselést.

MIÉRT VAGYUNK?

• hogy edukáljunk!

Tréningek segítségével a fiatalok problémamegoldó és kommunikációs készségeit, az érvelési technikáikat. Növeljük közéleti aktivitásukat.

• hogy támogassunk!

A fiatalokat mentorprogramok és vezetői készségeket fejlesztő programok által. Tagszervezeteinket a szolgáltatási portfóliónk segítségével közel 15 területen.

• hogy képviseljünk!

A mindennapi problémákat, az azokra adott megoldási javaslatokat, az ifjúság és a velük foglalkozó civil szervezetek érveit és érdekeit a döntéshozók előtt.

• hogy összehozzunk!

Rendezvényeink, önkéntes- és mentorprogramjaink által közösségeket kövacsolunk össze.

• hogy ösztönözzünk!

Ösztönözzük az ifjúság és a civil szektor vállalkozási kedvét, támogassuk az innovatív ötleteiket.

PROJEKTJEINK

ÉPÍTSD FEL!

A települési szinten működő diák- és ifjúsági önkormányzatok számára találkozási pontot generál, képzéseket és szervezetfejlesztést biztosít, pályázati lehetőségeket és szakmai támogatást nyújt.

KÖZÉLETI MENTORPROGRAM

A tehetséges fiatalok közéleti aktivitását fokozza, a társadalmi felelősségvállalást erősíti a felnövekvő generációk körében.

LÉPJ FEL!

Célja, hogy egy hazai turné alkalmával országos szinten felmérje és összegezze a fiatalok problémáit, majd azokra megoldási javaslatokat dolgozzon ki.

SZÓLJ BELE!

Az Ifjúsági Párbeszéd projekt megvalósítása. A hazai fiatalok becsatornázása EU-s szinten az őket érintő ügyek és kérdések kapcsán.

PRIME

DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

DIYO

• **PRIME:** A „Promoting and Improving Existing Methods of Youth Participation” (röviden: PRIME) projekt célkitűzése az iskolai keretek közötti és önkormányzati ifjúsági részvételi formák értékalapú fejlesztése a Kárpát-medencében (Magyarország, Szlovákia, Románia), a mai fiatalokkal foglalkozó szakemberek (pedagógusok, ifjúsági referensek) leginkább indokolt problémáira reagálva.

• **DIYO:** A „Promoting dialogue between European youth organisations for inclusive democratic participation in Europe” (röviden: DIYO) projekt célkitűzése, hogy a fiatalok aktív demokratikus állampolgárságra nevelését a tradicionális értékek integrálásával újragondoljuk, hogy az (ismételten) felkerüljön az értékalapú ifjúsági munka napirendjére. Ezzel támogatva az ifjúsági szervezetek és képzők / ifjúságsegítők munkáját, Európa-szerte egyre több gyermek és fiatal számára (18-29 évesek) életképes választási lehetőséget adva az érdemi, tradicionális értékek mentén szerveződő szerepvállalásra az európai közéletben.

KÖZÖSSÉGKÉPZŐ

SZABADEGYETEM

• **Közösségképző:** Az ifjúsági szektor utánpótlásképzését biztosítja, a 35 év alatti szakemberek és önkéntesek vezetőképzése.

• **Szabadegyetem:** Célja a fiatalok megszólítása, edukálása egy több napos, szórakoztató nyári program keretei között.

Y.Z. SZAKMAI FOLYÓIRAT

• **Y.Z. szakmai folyóirat:** A folyóirat célja, hogy közérthető módon rendszeresen biztosítson szakmai tartalmakat érdekes és fontos témákban.

DIGITÁLIS VALÓSÁGOK

• **Ifjúságsszakmai konferenciák:** Igyekezünk minden évben az ifjúságsszakmához kapcsolódóan olyan konferenciákat rendezni az érdeklődők számára, melyek aktuálisan kapcsolódnak az ifjúságot érintő problémákhoz, valamint lehetőséget biztosítanak a fiataloknak a fejlődésben és a jó gyakorlatok elsajátításában. Ilyen konferenciánk például a Digitális Valóságok, a Roma Ifjúsági Konferencia, valamint az Ifjúsági Munka Konferencia.

SZÁMADATOK

106

tagszervezet

7

fős elnökség

közel
100 EZER

megszólított fiatal

több, mint

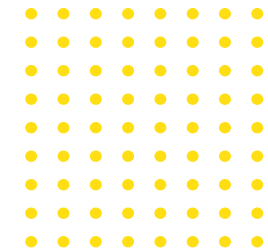
15

projekt évente

5

munkacsoport

A jövő(de)t képviseljük!

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

SZÓLJ BELE!
IFJÚSÁGI PÁRBESZÉD

LÉPJ FEL!
KÖZÖSSÉGI FÓRUM

**NIT KÖZÉLETI
MENTORPROGRAM**

ÉPÍTSD FEL!
DIÁKSZERVEZET-FEJLESZTÉS

**NIT
SZABADEGYETEM**

**NIT
KÖZÖSSÉGKÉPZŐ**

DIGITÁLIS VALÓSÁGOK
ISMERD A JÖVŐD!

TALK WITH NIT
KÖZÉLETRŐL KÁVÉ KÖZBEN

Y.Z.

**A NIT IFJÚSÁGSZAKMAI
FOLYÓIRATA**

**NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS**

yzfolyoirat.hu
ifjusagitanacs.hu
facebook.com/HungarianNYC
instagram.com/ifjusagitanacs/
youtube.com/@nemzetiifjusagitanacs2142